Paus. Noveller

Bokutgåva

Stockholm. Albert Bonniers Förlag 1911

TRE NOVELLER

En afton.

Han gick på en gata i en för honom främmande stad och det led mot aftonen.

Det var icke en stor stad och namnet väcker icke tanken på en doms spiror eller ett museums katalog, ej heller tillverkade den en fabriksartikel som bar världsmärke. Men det var en vacker liten stad och i solnedgångens röda skimmer speglade kanalerna gamla hus och gröna murar, lummiga träd, hvita svanor och rostiga broräck af järn.

Mannen fann en krog med låg ås, små fyrkantsfönster, i hvars öppna rutor det blänkte som sländvingar, och en låg dörr inom gula poster, och innanför hvilken skymningen satt lägrad på en nött trappa som en gammal gumma med svart huckle och grå katt. Utanför på gatans träbroläggning stodo små bord mellan växtlådor och blomkrukor, men stora lindar skuggade det hela — huset, gatan, ankdammen vid bakgården och vagnsskjulet med de resandes frånspända vehikler. Inifrån stallet stampade hästhofvar och rasslade grimkedjor och in mellan borden hade en kvällsvind blåst halm och boss.

Han satte sig vid bordet närmast dörren och efter en stund serverade honom en ung gosse ljust öl i en blågrå sejdel. Två män, som kommit på cykel, sutto vid ett annat bord och drucko kolsyradt citronvatten. Deras dammiga cyklar pumpades under tiden af gossen borta vid tröskeln till skjulet.

Det var mycket stilla och den gula aftonhimlen förändrades endast långsamt, liksom motvilligt. Vid gathörnet stängde en handelsman sin lilla butik och inne i bodkammaren tändes en lampa. Det klara skenet gjorde att fönstrets varor framträdde i transparent silhuett, och innan den låga halfluckan häktats fast, såg han i rad porslinsvaser, metallkram, glaskärl, lerkrukor, tennburkar och garnnystan. Då dörren var låst släcktes ljuset och handelsmannen kom ut gårdsvägen och satte sig vid ett af krogborden.

Himmelhvälfningen öfver kanalbron var nu citronfärgad, men nere vid sluttningen af en liten kasärnpark syntes den mellan ett par mörka trädkronor som en affläkt bit apelsinskal.

Två underofficerare kommo öfver bron. De togo plats vid bordet bredvid den främmande, gjorde honnör, fingo öl i stora, ockerfärgade muggar med namn på, och togo upp cigarretter och tändstickor ur byxfickorna.

Värden kom ut och såg upp mot himlen. Därpå ställde han sig hos handelsmannen. En pudelhund kröp fram ur skjulet och lade sig vid hans fötter.

Parken mörknade men aftonljuset dröjde nästan oförändradt. En kula på ett litet hvitt citadells svarta torntak började brinna som en lykta.

I kvällningen kommo flera människor. De döko fram ur de små gatornas dunkel, gledo genom den lilla öppna kanalplatsens skymningsljus och satte sig under lindarna i skumrasket. Genom skänkrummets öppna

fönster syntes nu från köket spiselden, och inne i skjulets mörkaste vrå brann en lykta. Den hängde på en spik i en takbjälke och svängde ibland för luftdraget. Då kröpo skuggor som långa spindelben öfver vagnarnas säten, skalmar och hafresäckar.

Mannen, som reste, satt och lyssnade i det lätta samtalssorlet till ljuden af en klocka som ringde, till hjulbuller och till en på afstånd sjungen sång. Himlens citron och apelsin hade skiftat till mässing och koppar och tillbaka till mattgult. Där den nu blånade blänkte stjärnor, men hvita stjärnor, och i det gula stod en smal, hvit månskära i ny, som ett stort omvändt C. Under lindarna voro borden fullsatta och sejdlarna skramlade.

Då hörde han en röst tätt i sitt öra och ryckte förskräckt till, ty han såg icke genast någon som talade. Rösten hade emellertid sagt:

— Jag förmodar att ni, min herre, är resande?

— Ja, sade han, och nu såg han att den som talat satt strax ofvanför honom i fönstret till höger om dörren. Det var så skumt att han icke kunde urskilja ansiktets drag — det syntes bara en grå fläck mot en liten kammares mörka grund.

— Får ni inte den känslan, fortsatte rösten, då ni en afton kommer till en sådan här liten vrå i världen, att ni gärna skulle vilja stanna? Allt ser så lugnt och fridfullt ut; ni är trött på resor och oro, landsvägens damm och sol, det obestämda fjärran, som ni aldrig hinner. Den lilla staden ler lugnande mot er, människorna äro tysta och stilla — här är hvilan och friden. Här skulle ni blifva ...

— Det är nog något i det! sade den resande och suckade ofrivilligt.

— Ja, sade den osynliga med ett litet kluckande skratt, visst är det något i det! Så kom jag själf för tjugu år sedan en augustikväll med månen i ny, då skäran var af silfver, och stjärnorna sköto guldskott. Natten var som ett stort strålande öga och stillheten omslöt mig som en famn. — Här är godt att vara, sade jag, och jag blef.

Främlingen försökte att se in i kammaren, men det lyckades icke. Han såg endast en skugga vid den tillbakaskjutna, hvit och rödrandiga jalusien. Då reste han sig till hälften och sträckte skålande in sin sejdel. En annan blågrå sejdel mötte hans innanför karmen och muggarnas bukiga sidor slogo ihop med ett litet fylligt och doft knack, men han kunde icke se handen som skålade, ty sejdeln och det uppslagna locket dolde den.

— Vill ni inte stiga ut, sade den resande, och dricka ett glas med mig — jag känner mig litet ensam och det är roligt höra er tala?

— Tack, svarade den andra, men jag sitter så bra här. Jag tycker om att sitta här — ensam — och se ut på mängden. Vi kunna nog prata ändå.

Gossen kom med nytt öl.

— Det är just det, sade rösten efter en stund, och främlingen hade intrycket af ett hufvud som nickade bekräftande — det är just det, att man känner sig ensam en sådan afton i den åldern. Det är icke nog med alla människorna, som sitta omkring en, man vill ha något mer, en människa för sig själf, en som man allena rår om, som är till enkom för en själf. Någon att hålla i handen och i famn; att tala till, att kyssa och trycka till sitt hjärta och sofva hos, och äfven att förebrå och slå — slå med ord. Så kände jag det också den kvällen för tjugu år sedan, och jag fick min längtan uppfylld och så blef jag här.

— Det är verkligen både vackert och vemodigt, sade mannen. — Jag borde väl säga lyckligt, tillade han, ty jag hoppas att ni aldrig ångrat er?

Jalusien flämtade och buktade sig som i drag och inne i kammaren kluckade det.

— Nej, nej, nej då, naturligtvis inte, sade rösten. — Men det är litet underligt att tänka sig att i afton är allt precis likadant som för tjugu år sedan. Parken och kastellet, kanalen och bron, krogen här och hökarboden där. Och samma människor i samma vackra solnedgång och tysta skymning; samma öl och samma ljud: hofvar från stallet och någon som sjunger. Ja, det är ännu märkvärdigare: här nedanför mig sitter en ung, ensam man, en resande, en främling, och längtar till ro och önskar han vore två. Det är som såge jag mig själf och som, fast tjugu år gått, tiden stått stilla och jag upplefde mitt eget jag på nytt.

Han, som satt utanför, kände en liten köldrysning. Det hade nu blifvit mörkt med en praktfull stjärnhimmel, och ehuru flera lyktor tändts under lindarna, lyste likväl rymdens ljus genom kronorna som klara bloss. Fram och åter öfver bron gingo sammanslingrade par och de kommo ur parkmörkret, belystes några ögonblick från värdshuset och försvunno sedan som skuggor. Några rökande karlar hängde vid räcket och spottade ibland ned i vattnet. Sejdellocken smällde oftare och inne i skjulet spändes hästar för landtvagnarna.

— Det blir litet kyligt, tror jag, sade han och huttrade till.

— Välkommen in hit, sade stämman. — Nu föreslår jag att ni dricker en sejdel med mig och så kunna vi sitta här i lugn och ro och prata vidare.

Den unga kände sig nyfiken. Han ville gärna se den andras ansikte och äfven höra honom tala mera, men han tyckte ändå, att han icke kunde så där utan vidare antaga hans inbjudan. Han sade därför:

— Om jag får fasthålla vid min första rätt som värd för ölet, så skall jag gärna ...

Och han tecknade åt gossen.

— Ni behöfver bara stiga upp på stolen, sade rösten, och gå in genom fönstret, det är enklast, var så god.

Han gjorde så, i det han dock samtidigt förvånade sig öfver denna ogenerade handling. Han kom utan svårighet — fast han måste böja nacken ordentligt — in i den lilla kammaren, som var ljum och mörk och där ölet redan stod nyserveradt med fradgan rinnande efter muggens svala stensida. Han såg nu en liten man sitta vid fönsterbordet, men det var omöjligt att urskilja anletsdragen. De hälsade hvarandra, tryckte händer och skrattade på en gång båda två. Det var liksom hade de känt hvarandra sedan länge.

— Det var vänligt att ni kom in, sade den lilla mannen, ni påminner så mycket om min ungdom. — Och hvem vet, fortsatte han eftertänksamt, om inte jag kanske kunde föreställa er framtid?

Vid denna vändning skrattade han sitt kluckskratt och nickade skämtsamt som för att understryka att det ju blott var en paradox för lustighetens skull. Han bad främlingen slå sig ned och hjälpte honom ifrigt med att maka stolen till rätta i den trånga fönstersmygen, och under detta pratade han så lifligt att ingen presentation kom i fråga. De skålade och tömde sejdlarna och innan den unga, som gång på gång ville säga sitt namn, fick tid till att tänka sig om, var gossen där med friska bägare. På så sätt hade han till sist glömt hvad det var han önskade.

När han emellertid suttit en stund i den lilla kammaren hade ögat vant sig vid mörkret och dessutom föll en af lindlyktornas ljus på snedden in öfver fönsterplattan. Han såg nu att den vänliga lilla mannen hade ett litet lustigt bockskägg, ett par grå glimtögon och en spetsig pannlugg. För öfrigt bar han en blommig

sidenväst och en guldkedja kring halsen.

— Månen kryper genast ned igen, sade bockskägget, så här i början. Men om fjorton dar ha vi fullmåne och då lyser den rakt in i kammaren i stället för den där lyktan. Då hoppas jag vi få sitta här och ha det lugnt och lustigt, och dricka öl af den nya brygden och sjunga vandringsvisor.

— För all del, sade den unga, ni misstar er! Tyvärr är jag då långt borta — jag vet inte ens hvar! — ty jag skulle egentligen resa vidare redan i natt på tåget som passerar här om några timmar, men i alla händelser senast i morgon.

— Å, såå, sade den andra och blinkade som en riktig spjufver, låt oss nu bara se! Månen lyser då också in i en annan liten kammare med rankor och rosor kring fönsterbrädet, och som ligger så högt upp att man ser floden som ett silfverband kröka ända ned till borgruinen. Och där inne i kammaren står den hvitaste säng bäddad, lakanen lysa äfven de som silfver, och i sängen sofver en ungmö med mörka flätor kring sitt hufvud, och hennes runda armar äro ännu hvitare än lakanen. — Så var det på min tid för tjugu år sedan och så är det, märkvärdigt nog, än i dag.

Det skålade han på.

Den resande lutade sig tillbaka. Han kände en lätt yrsel öfver pannan, om det nu var ölet eller orden som gjorde den, och det förekom honom att borden under lindarna blefvo tomma. Men inne i skjulet såg han alltjämt den dinglande lyktan och ännu stodo några vagnar där med skalmarna i vädret.

— Tänk, sade den lilla mannen afledande, hur skönt — å, jag minns det så väl! — att få hvila ut och krypa till ro och kunna säga till sig själf: farväl ni gamla strykartankar — nu har jag funnit hamn, nu är jag i lä.

Och i det han böjde sig fram öfver bordet för att fånga den andras blick, talade han sakta vidare:

— Har ni aldrig någon natt på en väg, från ett däck, en kupé, sett i fjärran ett fönster lysa gult i dunkla löfmassor? Hur känner man icke då en tomhet och en längtan och man inbillar sig att innanför dessa okända väggar ligger hemmets paradis.

— Jo, det är sant! mumlade den unga.

— Då pulserar icke zigenarblodet så lifligt; då minns man färdens faror; då känner man slättens ödslighet, nattens mörker och hur hård och liflös vandringsstafven ligger i handen. Och då tänker man också på hur ovisst långt borta målet är. — Då önskar man —

— Ja, ja, mumlade den andra.

— Då önskar man famnen och hvilan i vrån — rankor, rosor och månsken.

Den resande ville se på klockan. Men urets tafla visade ingenting, ty visarna hade fallit bort. Han sköt upp dörren bakom sig och såg ut i skänksalen. Öfver disken satt en klocka infälld i skänkskåpet. Från spiselden i köket föll ett rödt sken på taflan, men också den saknade visare. De tolf timmarnas siffror stodo i meningslös rundel och innanför kransen lästes i förklarande svart skrift:

»De lyckliga räkna inga timmar.»

— Hvad är klockan? sade han till mannen, som leende såg på honom.

Men denna kluckade och skakade på hufvudet:

— Jag vet icke. Var icke orolig. Ni har ju tiden — hela evigheten för er! Nu skall jag säga hvad ni kan göra.

Gå ut genom dörren där i hörnet. Då är ni på gården och vid pumpen träffar ni min dotter. Hon skall ge er besked.

Den unga tänkte efter:

— Jag behöfver frisk luft, och äfven en mun kallt vatten vore godt ofvanpå ölet. Jag gör som han säger.

Och han reste sig och gick ut genom dörren i hörnet.

Där ute var en trång förstuga, som öppnade likt en gammal kyrkas vapenhus mot en gård. Midt på gården såg han en brunnspelare och hörde vattenskvalp. Han gick dit och där stod verkligen en ung flicka och lät vattnet rinna mellan sina utspärrade hvita fingrar. Från köksfönstren föll ett skimmer ut på gården.

Hon nickade emot honom.

— Jag vet att ni sitter där inne hos far, sade hon i lugn och mild ton, var god och kom med mig.

Hon gick öfver till gårdens motsatta sida och hon öppnade en dörr och de gingo genom en smal och svart gång.

Här är en trappa — akta er så ni icke snafvar eller stöter er ...

Hon tog honom i handen och ledde honom upp. Hennes hand var fast, fyllig och sval.

Trappan gick i många vindlingar och han var förvånad öfver att huset inåt gården var så högt. Nu hörde han en dörr knarra och bländad af plötsligt ljus stod han i en stor sal.

Ljuset kom från en takkrona af koppar och föll klart öfver ett bord med snöhvit duk där en måltid för två personer var serverad. Han såg fågel, bröd och frukter, en silfverkanna med rödt vin och gamla glasremmare.

— Är ni hungrig? sade flickan.

Hon satte sig, och han satte sig midt emot henne.

— Far vill helst sitta ensam där nere och dricka öl, sade hon, men vi två kunna gärna äta utan honom.

Och hon hällde vin ur kannan i hans

glas.

Han såg nu att hon hade tjocka svarta flätor lagda i hvarf kring det runda hufvudet. Hennes ögon voro mycket klara och lugna och speglade kopparkronans ljus så att de ömsom syntes mörka, ömsom grå, och ibland blefvo blott blanka utan någon färg. När hon log såg han en rad hvita och jämna tänder mellan smultronmogna läppar, men hennes hy var hvit som duken och kunde tänkas tvättsval som den.

De åto och drucko och vinet kom henne så småningom att rodna. Han berättade om sina resor. Hon lyssnade, men sade till slut:

— Blir ni icke trött att resa så mycket?

På en gång kände han sig oändligt led och trött vid alla irrfärder. Han tyckte att när han nu snart åter skulle stå ute i natten i en främmande stad, så vore han mer än någonsin ett vinddrifvet flarn som skulle hvirflas om till ingen nytta. Därför sträckte han armarna i en förtviflad gest och ropade:

— Jo, jo, jo! Om det bara vore slut, alltsammans, och jag finge hvila.

Men den unga flickan endast log på sitt stillsamma sätt och reste sig och sade med lugn stämma:

— Om ni är trött skall ni hvila. Kom!

Han reste sig och följde henne. Ett ögonblick tänkte han på mannen med bockskägget, som satt nere i värdshusets kammare, och han undrade om det verkligen var dottern, hvilken här var hans värdinna. Hon kunde väl vara aderton eller nitton år, och mannen hade ju själf berättat att han varit i den lilla staden i tjugu. — Jag borde kanske gå ned, tänkte han, men så flög den tanken sin kos och han såg endast den unga flickans fylliga och ändå väl modellerade figur för sig. Hon hade fört honom genom flera halfmörka rum, där fönstren stodo på glänt och hvita gardiner fläktade för nattbrisen, hvilken medförde en doft af nyslaget hö. Nu öppnade hon en dörr och i en kammare, som bar en altan med blommor, brann en liten låga i en ljusblå glaskula och åstadkom därvid en effekt som månsken. En stor säng lyste hvit med kuddar och lakan och täcket var vikt till sidan som ett välkommen.

Utan att säga något löste flickan sitt hår och flätorna delades långsamt i tjocka, svartskimrande floder, mörka som natten utanför altanen och välluktande som den. Därpå tvättade hon sig vid en silfverbål och vattenpärlorna glänste på hår och hud som silfver. Ibland smålog hon mot främlingen.

Den unga mannen glömde allt. Han tänkte lika så litet på bekantskapen vid krogfönstret som på sin resa, sin framtid, sitt mål. Han såg endast allt som en hvit, ljuflig dröm, i hvilken hennes ögon först och sist lyste som ett par af augustihimlens stjärnor. En obeskriflig ro slog som en bölja samman öfver hans hufvud.

Då han vaknade brann ännu månskålen och genom altandörrarna såg han stjärnor och trädkronor. Men det var som om ljusnade en blek rand bakom silhuetten. Platsen vid hans sida var tom, men hufvudgärden bar det runda intrycket efter flickans nacke och var ännu varm.

Den resande satte sig upp. Med klappande hjärta lyssnade han efter mjuka steg, men allt var tyst. Han trodde sig höra vattenskvalp och mindes gårdsbrunnen. Försiktigt stod han upp.

Han öppnade kammarens dörr och gick genom rummen, där gardinerna fladdrade, och det spelande draget förde ängsdofter med sig som ur flickans flätor. Han kom till salen med bordet och vinet, han steg nedför trapporna.

På gården reste sig brunnspelaren och han drack ur den genom att trycka sina torra läppar mot vattenröret, hvars munstycke var ett drakhufvud. Vattnet var kallt och kylde hans märg och klarade hans hjärna. Därpå letade han sig väg genom en förstuga och kom in i den lilla kammaren.

Den var tom. Mannen med bockskägget hade gått. Främlingen tyckte att han ännu såg hans skugga mot den rödrandiga jalusien och hörde ett kluckande i vecken.

Han såg ut på platsen under lindarna. Allt var mörkt. Då kröp han ut genom fönstret och satte sig vid sitt bord. Där stod ännu en halftömd sejdel.

I detsamma kom gossen som serverat honom. Han såg sömnig ut och hade lagt af sitt hvita förkläde.

— Nu stänga vi, sade han.

Mannen såg sig omkring. Alla bord voro tomma, deras skifvor nedsölade, stolarna stodo härs och tvärs, ett par lågo ikullvräkta och sanden var tilltrampad och öfverströdd med cigarrstumpar och korkar. Inne i skjulet osade hänglyktan och sista vagnen for ut med skramlande hjul och ruggiga skuggor på försätet.

— Det är sex halfsejdlar ljust, sade gossen, och två remmare rödvin.

Den resande betalade och såg på sin klocka. Den visade honom att han precis hade lagom tid att gå till stationen och nå nattåget.

— Det var en härlig augustiafton! sade han och såg tacksamt upp mot natthimlen, där just ett stjärnskott sprang, innan han hunnit önska något.

Och så for han vidare.

Misstaget.

Då han böjde sig litet fram kunde han bortom svarta frackar och hvita axlar, öfver vinglas och blommor, långt ned vid bordets andra ända se hennes hufvud.

Hennes ansikte var blekt, med smala, röda läppar. Hon hade stora och svarta ögon och vackra, bågtecknade ögonbryn. Men håret var dock det vackraste. Det var svart och utan denna vanliga glasglans; hårdt flätadt och lagdt som ormar rundt kring hufvudet — panna och nacke lyste lika hvita mot den mörka hårgördeln. En massa olikfärgade frisyrnålar och kammar voro tätt stuckna i den svarta rikedomen, där de skimrade som fjärilar i tropisk natt.

Någon midt emot honom sade något. Han såg ett kraschanprydt skjortbröst och en fet hand med ett glas. På måfå tog han hastigt ett af de många vinglasen framför sig och besvarade skålen.

Middagen led mot sitt slut och det var mycket varmt i salen. Man hade suttit två timmar till bords. Han kände nästan ingen af sällskapet — en ren slump hade gjort att han kommit med. — Hvem är denna unga flicka? tänkte han. Och han sökte förgäfves ordna presentationsnamnen från den trängselpackade salongen, där han uppehållit sig fem minuter innan bordet tillkännagafs serveradt.

Plötsligt blef det alldeles tyst vid en spröd knackning af en fruktknif mot ett tunt glas. En gammal hvithårig herre, behängd med ordnar, tackade värdinnan. I nästa ögonblick skrapade femtio stolar mot det bonade golfvet och gästerna spredos i en fil af smårum.

En ung docent af hans bekanta kom fram till hans hörn. Ansiktet lyste i purpur öfver den emblemerade sammetskragen. I handen höll han ett litet glas grön curaçao.

— Skål, sade han, god middag, mycket folk — hvad kan egentligen vara meningen, jag förstår ej sammansättningen? Hvarför ä’ du till exempel här?

— En händelse. Hvem är den unga damen med svart —

— En händelse? Det gifves inga hä-händelser. Hvarför ä’ häradshöfding Bloch här, h va’?

— Jag känner honom ej. Men hvem är den där vackra flickan med svarta håret — hon ser ju fullständigt orientalisk ut?

— Hva’ säjer du — orientalisk — hvarför rö-öker du inte?

Han begagnade tillfället att slingra sig undan bort till rökbordet och där stod han en halftimma och åhörde förströdt en politiskvetenskaplig redogörelse för kriget. Men i en spegel såg han den unga flickan inne i ett litet gult kabinett. Hon satt midt på en soffa, hvars ovala ryggstöd, klädt med mattgult siden, präktigt framhöll hennes smala midja i svart med gnistrande paljetter. Och han tänkte att han skulle vilja gifva bra

mycket för att ha rättighet få famna denna midja och draga ut alla de fjärilsglänsande nålarna ur hufvudets svarta och tunga flätor.

*

— Var hon en så rik flicka! Hennes fars förmögenhet uppskattades ju i millioner — det var på det hela taget bra att han aldrig hann bli presenterad.

Den fattiga notarien vek af en backig gata med omväxlande plank och stora, orappade nybyggen. Lyktorna lyste röda i nattdimman.

— Tänk i alla fall. Hur vacker var hon ej. Och så denna rikedom ...

Och han försökte föreställa sig hur det skulle vara om hon verkligen ändå kunde älska honom — blifva så där vansinnigt kär. Det hände ju ibland. Man läste därom i tidningarna, ej så sällan för öfrigt. Han hade till och med haft skolkamrater, som gjort sagolika partier — visst icke enbart lycksökarnas triumfer, utan innerliga förbindelser, där det fordrats mycken vilja och hjärtats fullkomliga hängifvenhet hos kvinnan för segerns vinnande. Tallström, medicinaren, till exempel. Fick han ej bankdirektör Schwartzsteins enda dotter? Fattig som han var, visserligen ej obegåfvad, men intet ljus ännu på sin bana och intet utseende heller — nej, tvärtom, liten och blond och obetydlig. Ja, och många andra.

— Men Tatiana — Tatiana, hvilket underbart namn till denna underbara företeelse! — Tatiana skulle aldrig få tillhöra notarien Löfquist ...

— Utan i stället skulle hon naturligtvis — precis som i den där nya pjäsen, han nyss sett — kastas i armarna på en ruinerad och en förfärligt härjad grefvelöjtnant.

Det var det värsta, notarien kunde tänka sig, och han skar omedvetet tänder.

Gatans backe sluttade alltjämt förbi kåkar, som liknade vedbodar, och öfver rullstenstrottoarerna fladdrade de enstaka lyktornas gulsken, kastande stolparnas förstorade skuggor likt tvärbjälkar för hans fötter. Långt bort skymtade vid ett hörn en kvinnlig skepnad.

— Och dock, tänkte notarien vidare, det skenbart omöjliga är ej alltid omöjligt. Det gifves inga händelser, sa' docenten, nej, låt gå för det — man skapar händelser. Af en slump skapar en modern Napoleon sitt lifs händelser. Hvilken slump hade det ej varit att han i dag varit gäst i detta rika hus. En obetydlighet, en bagatelltjänst hade gjort att denna hyggliga värd kommit ihåg honom. Visserligen var han placerad längst bort och ingen hade tagit notis om honom, men i alla fall. Det var början till något. Något som det sen berodde på hans egen förmåga att utveckla.

Vid den tanken steg det som en varm våg upp inom Löfquists bröst. Han stannade och kippade efter andan.

— Jag drack så godt som ingenting, sade han högt för sig själf, och ändå känner jag mig sannerligen som rusig ...

Och han slet upp öfverrocken.

— Jag satt långt bort — ja, men en herre i kraschan satt dock midt emot mig — och drack med mig —

Nu var han vid ett hörn. Den hvita frackskjortan lyste inom frackens urringning och hans höga hatt reflekterade lyktljuset. Den halfrökta havannan glödde i hans mun och gatans olycksflicka, som stått på post, blef gladt öfverraskad. Hon kom inställsamt fram.

— Nä, men se en så’n fin gosse, sade hon.

Det var en ganska ung och vacker flicka, och i nattbelysningen var det ej utan att hon en smula liknade fröken Tatiana. Notarien ryste som inför ett spöke. Hans nya sinne uppfylldes af vämjelse.

— Gå, hväste han hest, gå, gå!

Här vidgade sig gatan och med bredden följde asfalt och elektrisk spårvägsanläggning. Notarien tyckte när han sneddade öfver att han värnat för smuts ett redan heligt namn. Han mumlade det sedan när han somnade, och i sömnen kom en guldomstrålad och svarthårig bild och kysste hans panna.

*

Dagen efter beslöt notarien Löfquist att personligen tacka för middagen. Han hade först tänkt att endast sända kort, men det tycktes honom nu nödvändigt att iakttaga alla taktiska grepp.

Han klädde sig så omsorgsfullt, hans magra garderob tillät. Frackkostymen var hyrd, men redingot hade han, som var passabel, trots punschfläckar och litet slitna sömmar. Han valde sin mest stärkelseblänkande, högsta dubbelvikta krage och en halsduk, som en skådespelare sagt vara Oscar Wilde-artistisk. Med hvilket uttryck han menat att den liknat den han själf begagnat i »Solfjädern».

Då herr Löfquist såg sig i spegeln öfvervägde han en stund kritiskt sitt utseende. Det var tillfredsställande nog. Han ägde god figur och ett ansikte, som var både regelbundet och på visst sätt vackert genom proportionerliga drag. Han hade aldrig dissiperat, men däremot deltagit i friluftssport, hvarför en frisk och sund hy belönat hans välförhållande. I uniform skulle han varit en stilig officer — han hatade begreppet, men kunde ej neka till det rent dekorativas framhållande af kroppsliga förtjänster.

En smula nervös ringde han på hos den höga ämbetsman, hvars gårdagsgäst han varit.

Han visades in i ett gult kabinett — samma rum i hvilket Tatiana varit den tjusande spegelbilden.

Hur gick det till? Han kunde sedan aldrig minnas det, men han kom blott ihåg att då värdinnan inträdde, litet blek och trött, hade han rest sig. Kände hon verkligen igen honom? Det visste han ej. En sorts yrsel hade gripit honom och i ångest att förspilla en dyrbar tid, där hvarje minut var räknad — han hörde oupphörligt tamburklockan klinga — hade han genast sökt draga henne öfver de vanliga fraserna in i sitt hjärtas hemligaste ordfödselväntande tankar. Hvad hade han sagt? Ah, troligen en vansinnig deklamation till fröken Tatianas ära. Hur länge hade han talat så? Det hade han efteråt ingen aning om.

Men — och det glömde han aldrig. Plötsligt såg den unga frun upp. Hon var ganska ung och också ganska vacker, och utan tvifvel var hennes sinne lika lätt som hennes min skälmaktig. Hon sade:

— Herr notarie, herr notarie Löfquist — hon vägde orden, men han märkte det ej — jag är mycket glad att ni haft så roligt på vår lilla middag. Nu skall jag berätta er något, men ni måste hålla det för er själf — här hade mun och ögon olycksbådande skrattlyst, men han märkte intet — Tatiana, my dear little Tatiana, sade också något om er. Ja — hon frågade mig uttryckligen hvem ni var. Ni var den enda hon frågade efter ... Och jag som hade så svårt att då tillfredsställa hennes nyfikenhet! Hvilken skada att det i går skulle vara så mycket människor ...

Notarien Löfquist stirrade på den vackra mun, som yttrade denna grymma och tjusande harang. Han blef först alldeles blek och därpå blodröd. De gula sidenmöblerna dansade i ring för hans ögon.

— Är det verkligen sant, stammade han, är det icke ett misstag?

Den unga frun ångrade plötsligt sitt skämt och blef helt allvarsam. Men det var för sent.

— Naturligtvis inte, sade hon i förändrad ton, och steg upp.

Inom sig tänkte hon förargad:

— Jo, det är ett misstag, om något. Hvad är det för sorts folk, min kära Ernst ibland drar ihop ...

Den allvarsamma tonen och det kyliga ansiktsuttrycket fullbordade illusionen för notarien. Han reste sig förvirrad och nästan rädd.

— Det är då sant, mumlade han.

Det ringde i en telefon och det ringde i tamburen. Dörrar knarrade och röster talade. Notarien tryckte som en fånig sin värdinnas hand. Hon smålog plågad:

— Jag hoppas att ni någon gång träffar Tatiana i hennes hem.

Från det gula kabinettets möbler utgick en svag doft af parfym.

— Det är hennes, hennes, hennes, hviskade notarien.

Han inbillade sig att den satt kvar i hans nötta redingot och att det kom sig af att han hårdt tryckt Tatiana i sina armar.

*

Herr Löfquist kunde ej förmå sig att gå hem genast. Han gjorde i stället en promenad kring Djurgården.

Halft förryckt vandrade han sin väg. Han gick öfver bron som i en dröm, passerade Slätten i yrsel. Allt var sol och blå himmel. Tövädrets smuts lyste som Skansens snöfläckar — i luften drillade lärkor. Nu knoppades redan skogens träd och utför bergklintarna störtade vårbäckar. Hur vackert, hur rikt, hur lyckligt allt.

Solen strålade verkligen vårvarmt, notarien blef trött. Han tänkte gå in på något litet utvärdshus och dricka öl.

En tiggare kom emot honom. Han var blind, haltade och hans kläder blänkte röda och gröna, kopparstoft och ärg, i den obarmhärtiga vårsolen. Men han bar under en snedvriden arm en cittra. Det verkade trasigt, galet, grymt.

— Lifvet kan vara grymt — för somliga, sade notarien.

Och full af plötslig tacksamhet skänkte han den moderna trubaduren en krona.

Tiggaren-spelmannen stirrade på silfverslanten och sade med dreglande mun något om gud och evig tacksamhet, och hans röda, rinnande ögon försökte blicka hundtrogen tillgifvenhet för Löfquist.

Notarien vandrade.

— Tatiana, sade han ibland.

— Det är ej sant, det är ett misstag, kunde han sedan emellanåt tillägga.

Men därpå högt och jublande utbrista:

— Jo, jo, jo, det är sant!

Notarien vandrade och i hans öron kvittrade alla vårens fåglar: Tatiana.

Vid en parkkrök stannade han, en backe höjde sig i sakta stigning. Han såg uppåt och på själfva krönet blixtrade en vagn. Präktiga, dansande hästar med skum kring fina nosar, betslen blänkte. Kusk och betjänt högt upp, korrekt korsade armar, strama tyglar — det bar utför.

Midt i backen såg notarien att inne i vagnen sutto två damer. I nästa ögonblick bleknade han af glädje. Det var fröken Tatiana, hans älskade, och hennes mor.

Han steg ännu mer åt sidan, tog af hatten och gjorde en djup bugning. Det var i sista sekunden — hästhofvarna stänkte vägens smuts ända upp mot hans ansikte och de gummiringade hjulen hveno i ett huj förbi. Men båda damerna hade förbindligt hälsat.

Raglande som en drucken steg notarien in i en liten källarlokal och drack ställets dyraste vin. Det farliga vårrusets skumpärlor surrade som glada, galna bin i hans hufvud och han ville bjuda all världen till sin och Tatianas bröllopsfest.

*

I ett af statens verk går en notarie som med samma mystiska min nedlåtande hälsar förmän, kamrater och vaktmästare god morgon. Man skrattar redan litet åt honom, men det gifves i statens verk så många underliga och halft skeppsbrutna stofiler, att ingen fäster sig något vidare vid honom. Om något år skall han bli ännu konstigare, och senare, år efter år, omärkligt fullständiga den mask i hvilken han slutligen skall stelna.

Någon gång, när den tiden kommer att han ej längre nöjes med dunkla antydningar, skall han en punschkväll taga en kamrat, en bror, in i sitt stora förtroende och till gengäld få dennes lilla lifssnedvridning. Han skall berätta om en skön och rik ung kvinna, hvars hår, juvelbesatt och svart, var sagolikt tungt och vackert. Den kvinnan älskade honom, notarien Löfquist, men — es ist eine alte Geschichte — världen ville annorlunda och en grefvelöjtnant — haha — ha — — —

Och han gråter inför sin vän, som fyller glasen.

Fjällen falla aldrig från hans ögon. Blind går han omkring och till sist skall verkets kvickhufvud måhända gifva honom ett öknamn. Och han blir då döpt till Misstaget.

Men det gör honom ingenting. Ty han vet hvad han vet. Och ända in i hans sena ålderdom skall en vårbild komma till honom om natten och i sömnen kyssa den stackars drömmarens panna.

Silfverfisken.

I en trång och svart gata i stadens äldsta del låg en liten urmakarverkstad. Den låg åt gården, ett mörkt brunnshål, där en kloak stank och det ständigt droppade från afloppsrören. Den gamla invandrade schweizaren arbetade vid en ljusstark lampa med luppen i ögat från morgon till afton, och det är troligt, att han glömt, hur solen såg ut. Solen visade sig i kvarteret endast på vindskupornas rutor och vid solnedgången som ett brandrödt sken i det smala och krokiga perspektivet västerut.

Nu var verksamheten inskränkt till reparationer. Men i det större rummet, som låg åt gatan, hade bildats en butik, hvilken var på en gång urmakeri-, guldsmeds- och antikvitetsaffär. I det dammiga fönstret hängde tjocka och smala vigselringar på stänger, halsband och radband, och i små askar af papp med guldkant lågo

på rosenröd bomull hjärtan, kors, medaljonger och berlocker af olika slags metaller och med små infattade pärlor, koraller och halfäkta stenar. Uren hängde på en plyschsköld, framför stodo ljusstakar af silfver, pendyler af alabaster och urnor af agat. I ett hörn reste sig några direktoarkäppar, i ett annat, på svarta lapiskonsoler, små byster af Napoleon i malakitmosaik. På glasskifvor lågo slutligen luktflaskor, svampdosor, elfenbensutskärningar, emaljer och miniatyrer. Och i en nattvardskalk en samling gamla mynt.

Rundt om den gamla stadsdelen hade de nya kvarteren vuxit upp som blomsterängar kring ett kärr. De hade breda, soldränkta bulevarder, grönskande planteringar och färgstrålande hus. Till och med kanaler och konstgjorda dammar, där hvita svanor simmade, funnos, och torn och spiror med flaggor, när det var fest. De nya stadsdelarnas nya människor kommo sällan in bland de gamla kvarteren.

Men en halfgammal herre, som bodde i stadens södra ända och hade sitt arbete i en bank i den norra, och som fått den idén att aldrig begagna spårvagnar, gick hvarje dag fram och tillbaka genom den svarta och trånga gatan, där den lilla butiken låg. Han var en ensam man och en vanemänniska, och denna promenad, som förde till och från hans lifsuppgift, hade blifvit en del af den. Han var alltid klädd i brunt, hade en käpp med hjorthornskrycka och hette Jakob Schäfer.

Utanför guldsmedsfönstret stannade han en kort stund på sin dagliga vandring. Det var sällan något ombyte att beskåda, och han kunde skyltlagret utantill. Öfver tröskeln hade han aldrig varit. Men ändå måste han hvar dag på nytt öfverse, hvad som låg där.

Det var en sorts förälskelse. Han hade i tur och ordning varit förälskad i en af direktoarkäpparna, hvars knapp hade formen af ett kronhyende med tofsar, i en jakarandadosa med utskuren knopp som ett päron, i en liten sachsisk porslinsgrupp, föreställande två jagande vindthundar och en herdinna med upplyftad kjol; två gånger i olika par af förgyllda silfverkuvert i sidenetuier, och många gånger i de små målade ovaler, som återgåfvo rosigt leende damer med stora hattar och pudradt hår. Men aldrig någonsin hade det fallit honom in att närmare besiktiga dessa härligheter eller fråga om deras pris. Af en ren händelse hade han en gång sett en skymt af den lilla urmakaren genom fönstret, då denna letade fram en klocka på plyschskölden, och mannen hade gjort ett underligt, nästan skrämmande och onaturligt intryck på honom, därigenom att han hade luppen kvarsittande i högra ögat. Något vidare visste han icke om hvarken ägaren eller boden eller antikviteterna.

En dag — det var en lördagsmorgon om våren — stannade han som vanligt på turen upp till banken utanför det dammiga fönstret. Blicken flög vant mönstrande öfver de kända föremålen, och han skulle just fortsätta, hade redan lyft ena foten, då han upptäckte på vänstra glashyllan mellan en liten madonna och ett bronsbläckhorn en fisk af silfver. Den låg, eller rättare stod med den fjälliga stjärten vackert krökt i en halfbåge, den hade stort hufvud med röda stenar till ögon, och hela kroppen var som ett smidigt pansar, led vid led, med små silfverfjäll och fenor, gapande mun, lysande ögon och en delfinklufven stjärt, där hvarje stråle syntes tydligt ciselerad. Det var en ovanligt vacker leksak, hvad den nu än kunde vara till, och herr Schäfer hade aldrig sett något dylikt. Han stod en lång stund försjunken i betraktande, och ett tag, då han ville ännu närmare skärskåda den glänsande tingesten, glömde han helt och hållet rutan, stötte brättet i och tappade hatten. Skamsen gick han sin väg, men i hans hjärna tumlade och sprattlade en liten silfverfisk.

Det var en löjlig historia. Flera gånger grep han sig själf i den från de stora böckernas kolumnsiffror utsväfvande tanken om antikvitetsfönstrets nya föremål. Ett par gånger måste han addera om, och vid en trattas införande, där trassentens namn var Silfverberg, hade han så när skrifvit silfverfisk. Under frukostpausen, inne i det glastäckta frukostrummet, tänkte han oafbrutet, under det han mekaniskt tuggade sina smörgåsar, på den lilla silfverpjäsen.

Som det var lördag, blef hans afdelning nära tre timmar tidigare än öfriga dagar arbetsledig. Han gick

raskare än vanligt ned mot gamla staden, och då han svängde in på den smala gatan, kände han sig en smula nervöst orolig öfver att möjligen fisken skulle vara försvunnen. Men den låg där som förut, och de utstående ögonen tycktes blinka igenkännande till honom.

Han hade godt om tid och dröjde länge vid fönstret, beundrande den smidiga prydnaden. Det var icke långt ifrån att han gått in och resonerat om priset, endast för att möjligen få ta den i handen. Slutligen ryckte han sig loss och gick hem, litet generad öfver denna plötsliga, nya förälskelses styrka. Så intresserad hade han icke varit ens af den sachsiska herdinnan, hvars lyftade himmelsblå porslinskjol dock hade visat ett par runda nakna knän, med gula strumpeband under, och hvita strumpor om läckert spända vador.

Söndagen, i det vackra vårvädret, då alla helgdagsklädda borgare spatserade i parker och på torg, gick Jakob Schäfer för första gången norrut — något som han den dagen annars afskydde. Det var endast för att få kasta en blick på sin fisk, han kallade den redan sin och undrade öfver priset. Men det var en missräkning. En hög svart lucka dolde till två tredjedelar urmakarens butiksfönster, och icke ens direktoarkäpparnas hufvuden räckte upp till att titta ut. Endast de två glaslampornas sotiga glas stucko upp öfver kanten som ett par små ångbåtsskorstenar. Genom det tjocka träet tyckte sig herr Schäfer se silfverfisken bukta på glasskifvan som i ett skimrande akvarium.

Måndag morgon gick han resolut in i butiken.

Urmakaren kröp ut ur sin gårdsskrubb med luppen i ögat och ett litet grönt förkläde, där filspån glänste. Schäfer såg sig förläget omkring, interiören var så inklämd, hopgyttrad, och minst ett dussin urverk tickade och pickade på en gång. Men han tänkte på de strålande banklokalerna, rätade upp sig och sade helt kort:

— Jag skulle vilja se på den där lilla silfverfisken i fönstret.

Schweizaren fick hastigt brådt. Han tog luppen ur ögonvrån — och nu såg herr Schäfer, att han hade en rödblå, svullen rand kring högra ögat — gick fram till fönstret och öppnade glasskärmen. Försiktigt stack han in armen mellan det utställda krimskramset, fiskade trefvande till höger och drog slutligen ut handen med silfverklenoden.

— Min herre har godt öga, sade han, det här är för tillfället det värdefullaste jag har.

— Det är både behagligt och obehagligt, tänkte banktjänstemannen, men han säger väl bara så, den gamla filuren, för att få mer betaldt ...

Han tog fisken och hade så när i detsamma släppt den, ty den slingrade fram och tillbaka, som hade den varit lefvande. Bemödande sig om att dölja förvåningen, frågade han:

— Hvad kostar den?

— Åttio kronor, svarade urmakaren.

Jakob Schäfer trodde han hört fel.

— Åttio — åttio kronor, upprepade han, men — men den är ju inte stort större än en sardin ... Äro ögonen kanske af rubiner?

Gubben skrattade.

— Nej, sade han, då vore det allt ett annat pris! Det är pragerstenar, men gamla. Granater, som det kallas. Värdet består i att den är äkta — hvilket nu för tiden är sällsynt. En sån där kan min herre godt få för tolf, femton kronor, utmärkt imitation för resten. Men se arbetet — se det är något annat ...

Han tog fisken och lät den svänga. Den var så naturlig i rörelsen, att herr Schäfer tyckte sig se vattendroppar sila längs sidorna som kring ett glinder.

— Betrakta hvarje maska och länk, sade den lille schweizaren och räckte honom luppen. Var så god och lägg märke till hur fast hvarje fjäll sluter. Se nu hur på hvart och ett fjäll, från de stora kring hufvudet, hela kroppen ned, allt mer aftagande och ända ut i stjärtens minsta, samma teckning är graverad — gradvis mindre, till dess den blir som ett knappnålshufvud ... Och se hur äfven fenorna ledats — något som aldrig efterapningarna ha, emedan det blefve för dyrt — och se här, här inne —

Han öppnade hufvudet, det fälldes tillbaka på osynliga gångjärn som ett lock, och herr Schäfer såg, allt mer förvånad, in i silfverfiskens tomma buk.

— Se här hur ytterst fint de ledade länkarna sammanfogats — ah, man kan ju inte se det med blotta ögat — det är ett underbart arbete, som inte nutiden — — —

Urmakaren talade vidare med entusiastisk stämma, som nästan skälfde af rörelse. Och herr Schäfer betraktade stum underverket.

— Den måste bli min, var hans tanke.

— Hvad är allra lägsta priset, afbröt han till slut.

— Möjligen sjuttiofem kronor. Jag säger möjligen, ty den är icke min. Den är inlämnad i kommission från en gammal herre, som bor här uppe i huset och förmodligen säljer den af nöd. Jag har några gånger förut sålt en del kuriosa för hans räkning. Han har säkert samlat i sina dar. Jag skall höra efter. — Men det vill jag säga, min herre gör en god affär, museivärdet är det dubbla!

— Jag lånar pengar, mumlade den fattiga tjänstemannen, den enda kaprisen i mitt lif kan jag då tillfredsställa ...

Samma afton köpte han silfverfisken.

*

Från denna stund förändrades Jakob Schäfers ensamma, regelrätta och vaneinställda tillvaro. Det var som hade den lilla trollsaken medfört något af sitt eget mystiska sprattellif in i bankslafvens kammare, i hans väsen och tankegång. Den förhäxade omgifningarna och fyllde tomheten med gamla tiders fantasier om konsthandtverk; den födde längtan och vurmar, tände besynnerliga instinkter och pockade på sällskap. — Schäfer blef ibland förskräckt öfver sina önskningar och begär. Allt längre dröjde han utanför antikvitetsfönstren — icke mer blott vid den dammiga rutan hos urmakaren, men öfverallt där gamla saker funnos exponerade. Och det stannade icke som förr vid stumt seende, han började studera dessa ting, besöka muséer, biblioteker, auktioner och dödsbon. Han läste om dem, hörde om dem, frågade, forskade. Snart var han en känd figur i stadens alla lokaler, där samlingar och stärbhus ropades ut, i de speciella butikerna, i pantlåneförsäljningarna och de kyffen och stånd, där allt slags gammalt hvarjehanda, bric-à-brac och pretiosa såldes. — Och så småningom lade han sig till med några småsaker, som han lyckades komma öfver billigt. Silfverfisken fick sällskap.

Det var icke enbart lärdom och erfarenhet som ledde honom. En instinkt vaknade eller föddes, och han kände sig för, förnam, förstod med de osynliga spröt, den borna samlaren undfår. En feber brann i hans blod inför anblicken af en antik sak, en eldslåga flammade upp i hjärnan vid berörandet, och som en salig, svalkande dryck sköljde tillfredsställelsen hela hans inre, kropp och själ, vid ägandet. Han blef manierist.

Värst var det med pengarna. Jakob Schäfer hade hela sitt lif varit en fattig man ur fattigt hem med fattig släkt, och hans arbete var och förblef fattigt betaldt. Som åren gingo, ökades inkomsterna, men obetydligt. De stora förtroendeposterna besattes med män, hvilka hade inflytelserika relationer, och de små tjänstemännen vegeterade bakom gallerrutorna vid mahognypulpeternas stora böcker. Han var en gammal man, då han nådde ställningen som biträdande kassör.

Schäfer hade lärt sig att lefva på ingenting. Hans vackra silfverfisk ersatte de kostligaste rätter och de finaste viner. Med tiden stodo i hans rum på hyllor och inom skåp pendanger af olika slag till den. Det blef allt möjligt, fajanser, bronser, träskulptur, tennpjäser. År lades till år och med dem allehanda nya förälskelser, hvilka till slut gjordes till eröfringar. Men hvad han sparade räckte icke, och den förmögne kamraten i banken anlitades allt oftare. Till sist skrefs hans skuldtal med fyra siffror.

Under de mörka årstidernas långa kvällar pysslade kassören med sina rariteter, som hade de varit dockor eller rent af barn. De flyttades, dammades, togos upp och lades ned, betraktades och låstes in. I timmar kunde han sitta och stirra som en monoman på en vas, en liten figur, en tallrik eller ett skrin. Men sist af allt tog han silfverfisken i sin hand och lät den böjliga kroppen sakta svänga fram och tillbaka, så att sidornas fjäll glimmade i små matta blixtar. Den var skatten bland skatterna, fetischen.

Urmakaren var för länge sedan död och hans butik ett minne. Den gamla gatan genombröts af nya stråkvägar. Staden växte och herr Schäfer exploaterade nya butiker, nya handlande. Han måste till sist flytta till en större våning, ty han saknade utrymme, och där inrättade han sig som i ett museum.

Pengar saknades icke mer. Den rike vännen hade dött helt hastigt, och då kräfdes kassören oförmodadt på förbindelsernas belopp. Det var ett fruktansvärdt ögonblick — den gamla samlaren trodde sig nödsakad att afyttra allt han hopat. Men det var omöjligt: hellre döden. Och efter en natts själskamp honorerade han skulden med bankens medel. Därmed var steget taget och vägen utpekad.

— Det är mitt öde, suckade Jakob Schäfer och lät fisken slingra.

Nu utvidgade han sina samlingar. Under semestermånaden reste han till Tyskland och Holland och snokade rundt som en hemlig spion i gamla städers besynnerligaste gator. Och lastad med byte som efter ett medeltida plundringståg återvände han till hemmet med de mest sällsynta och fantastiska ägodelar.

Stundom tänkte han:

— Hur länge skall detta gå? Nu är det i tio år jag försnillat utan att upptäckas. Det är ett mirakel. Men en dag —

Silfverfisken blänkte och granatögonen strålade. Alla de gamla sakerna tycktes utandas värme, tröst och kärlek. — Allt för dem! mumlade han.

Så var stunden inne.

En dag blef det omstörtning i banken. Några kapitalister konsoliderade flera företag och det blef ny styrelse, nya revisorer och nya metoder. Jakob Schäfer insåg genast att han var färdig. Morgondagen redan skulle afslöja honom som förbrytare. Det var slut.

På en gång föll han samman och blef en skröplig gammal gubbe. Nu märkte han hur dubbellifvet tagit krafterna. Spegeln visade en hvithårig och infallen antikvitet, och han kände sig så underligt trött, att det nästan blef till lisa att veta, han snart skulle sofva för alltid. Han gick igenom rummen en sista afskedsrond, satte nycklarna i respektive skåp och lade fram de omsorgsfullt utarbetade katalogerna, handskrifna och numrerade med två sorters bläck. Därpå skref han ett bref till banken, uppgaf den understuckna summan på

öret, med räntor, och upplysningar om hur böckerna borde lättast revideras. Till förfogande ställde han sitt bo, hvilket han förmodade skulle inbringa åtminstone delvis betäckning, och slutligen gaf han anvisning på en del utländska samlare och mellanhänder, som enligt hans förmenande borde underrättas om försäljningen.

Ett enda nummer strök han i katalog I, Afdelning A. Det var silfverfisken.

Den tog han med sig då han på natten gick ned till hamnen. Och med den i handen störtade han in i mörkret.

*

Auktionen blef en stor händelse. Den omtalades af alla tidningar i fem dagar med illustrationer och prisnoteringar. Till den kommo konnässörer och museimän från grannlanden, samt berömda antikvitetshus' representanter i London och Amsterdam. Den inbringade nära hundra tusen kronor mer än Jakof Schäfer var skyldig sin bank.

De tillföllo en släkting, som aldrig sett eller känt silfverfiskens ägare.

RESLEKTYR

Herr G. V. Anbergs död.

(Konsul J. Simonson efterlämnade vid sitt frånfälle för ett par år sedan följande sex — som han kallade dem — »reseanteckningar».)

Nordexpressen var en half timme försenad. Det från Ostende tillstötande lyxtåget, som bringade genomgående vagnar London —S:t Petersburg, hade haft en liten hjulskada, en ren bagatell, att utstå. Men passagerarna Paris—Berlin voro ursinniga öfver den försenade middagstimmen, isynnerhet de som haft oturen komma till tredje sittningen vid table d'hôtebiljetternas antecknande. De svuro högt på tre språk öfver det stora, allsmäktiga Vagon de Lit-kompaniet, som till och med tycktes kunna behandla millionärer hur det behagade. En fryntlig maître i dubbelgalonerad mössa tröstade med att Petersburgstrainen medförde den delikataste färska hafsfisk från Ostende: lefvande ... deliciös ... ah ...

Och under det att en stor aprilsol sjönk mattröd bakom de bergliknande slagghögarna i det kolstybbade belgiska gruf- och masugnslandskapet, inträdde så småningom jämvikt i sinnena. Resväskorna knäppte, det doftade af rispuder och violette de Parme från necessärerna, speglar blixtrade, kristallflaskornas guldproppar skrufvades af, rafraichissörer sprutade och en herre från Frankfurt sökte i promenadgången förstulet taga en inledande magenbitter. Två buffertpuffar förkunnade sammankopplingen och snart rullade åter den väldiga waggonormen vidare med interiörens egendomliga lukt af läder, lack, parfym och cigarrett — gummi, vissna blommor och choklad.

*

Med flit hade jag valt sista sittning. Maten var alltid väl beräknad, utrymmet större och efter dinén kunde man lugnt sitta kvar och röka till kaffet ända till Köln. Intet väntande lag påskyndade uppbrott och gjorde garçongerna nervösa.

Men utom mig fanns det i min afdelning blott en passagerare. Han var en tjock, blond, medelålders herre i korrekt resehabit och med en liten sidencap skjuten bak i nacken. Han satt i motsatt diagonalhörn och tycktes sofva. Vid sidan hade han de traditionella skämttidningarna från München och Paris.

Det var intet intressant i denna företeelse, och jag tror knappt att jag alls skulle ägnat någon uppmärksamhet åt en så litet sägande typ på en sådan kosmopolitisk stråkväg om han ej flyktigt påmint mig om någon jag kände. Det är en sorts monomani hos mig: jag skall alltid jämföra folks utseenden och söka placera det ena ansiktet bredvid ett annat, det liknar. Innan detta lyckats känner jag en viss oro, och hur löjligt det än må låta af en strängt upptagen affärsman, så vet jag tillfällen, då jag legat sömnlös om natten grubblande på sammanställningen af en fysionomi, jag sett föregående dag.

Tåget ilade fram och utanför de slipade dubbelrutorna stänkte ånga, rök och sot öfver ett vagt dimlandskap i grönt och grått, där en smal flod slingrade. Vi körde öfver en kort bro och hjul och skenor hamrade hastigt dessa ord:

»Järn och stål järn och stål järn och stål»

— och så voro vi öfver och bullret rullade långdraget som släpande timmerstockar.

I samma nu såg jag hvem min reskamrat liknade. — Herre gud, det var ju min egen svåger, en duktig köpman i en stor norrländsk stad. Ja, visst! Endast något kortare och lättare. — Och så, naturligtvis, som tysk eller fransman en smula kontinentalare klädd.

Helt förnöjd slumrade jag in i mitt hörn under det tåget brusade som strandsvall, hvilket snart öfvergick till, förekom det mig, jättelika snarkningar.

*

Då jag vaknade höll tåget vid någon mindre station. Mörkret hade, som vanligt söderut, fallit hastigt, ett stort gasbloss flammade där ute i det svarta, och långt bort mot natthimlen stego långa lågor ur höga fabriksskorstenar — som pustade de en väldig andedräkt. Kupéernas alla glober voro tända, det doftade af nybörjade havannor och samtalet surrade bikupslifligt. Min svågers afbild hade förmodligen stigit ur, ty hans hörn upptogs af en italiensk högre andlig. Jag blef förskräckt och såg på klockan: hade jag försummat sista serveringen? — Nej, men det var hög tid. I korridoren såg jag dock ett par ryssar tränga sig fram för att nå tredje ronden. Jag steg upp och följde i deras kölspår mellan uppstapladt handbagage och i gången rökande turister från middagsbordet n:r 2. — I detsamma hvisslade lokomotivet och omedelbart därefter voro vi åter under snabb gång.

Vi vaggade oss fram genom tre långa vagnar innan vi nådde the dining car och under vägen såg man genom de frånskjutna kupédörrarna pikanta och leende damansikten, hvars blonda eller mörka chevelyrer voro som silkeomspunna af de lätta resfloren af autotyp, och som, ifrigt blossande på lilleputtcigarretter, flirtade med vägens korta bekantskaper. Det var ju en nog så vanlig syn — men i vagnen närmast restaurationen såg jag i en blink en bildskön, blek, ensam dam af utpräglad orientalisk ras. Hon kunde måhända också vara judinna — allt gick, som sagdt i en blink, ty just då slirade tåget våldsamt till i en skarp kurfva och jag hade så när stått på hufvudet. Som det var, körde jag rakt i ryggen på mina föregångare, ryssarna, och hann endast mumla ett »pardon!» då jag redan var ute på kameraplattformen. Men som mahognydörren skrällde igen bakom mig och jag kände luftförändringen isa ansiktet — erinrade jag mig att odalisken i sista afdelningen var en pendang till min kusin — den vackra (tyvärr död!) fru P., född F.

Men — för att vara uppriktig — den resande damen var ännu vackrare ...

*

Inne i matsalsvagnen var icke ens tredjedelen af platserna besatt. Några guldknappade stewarts dukade till och med af ena långväggens dubbelbord, och i kafféafdelningen hade redan serveringen af det nykomna münchenerölet börjat.

Jag såg på min nummerlapp och fann att jag fått plats vid ett bord för blott två. — Där satt redan en herre, som just slutat sin hors d'oeuvre och var i färd med att angripa vermicellisoppan.

Då han såg upp vid min hälsning kände jag igen honom: svågers porträtt.

Jag satt och pillade på min hvitlöksstarka korf, på sardinen, schweizerosten och rädisorna under fåfänga försök att uppmjuka de små kalla smörbollarna. Tåget rusade nu i väg med svindlande hastighet, slingringen var förfärlig och vinflaskorna flögo ur hållarna, assietter stjälptes och blomvaser och menukort rullade på golfvets gummimatta. Uppassarna betedde sig som akrobater och deras handtering af soppterrinerna var beundransvärd. Men stämningen var glädtigt hög och vinlistorna cirkulerade.

Under intrycket af denna gemytlighet var det som jag, emot min vana, först tilltalade min vis-à-vis.

En betydelselös fras — den sortens idioti man har från sin ungdoms parlörer:

— Jag förmodar vi icke ha så långt kvar till Köln?

Han såg upp med ett välvilligt leende (och då var han ej längre lik min svåger) och svarade till min häpnad på ren högsvenska:

— Om ungefär en och en half timme äro vi där.

Jag hade frågat på franska (oklanderlig franska, vågar jag påstå) och då han såg att jag blef litet röd i kinderna, tillfogade han med afväpnande godmodighet:

— Ja, förlåt att jag svarade burdus på vårt modersmål, men jag såg er i förmiddags taga afsked på Gare du Nord af flera svenska herrar och kunde icke undgå höra språket. Och jag själf talar så dålig franska ...

Vi logo båda och fattade vinglasen. På en gång kom presentationen. Från min sida:

— Herr J. S. (jag nämnde namn och titel).

Och så hörde jag samtidigt:

— Mitt namn är G. V. Anberg.

*

Hvem var G. V. Anberg? Från hans visitkort vet jag att han hette Gustaf Vilhelm och i två hotellböcker har jag funnit den bekväma titeln »rentier». När händelsen med hans död blef bekant i Sverige visste tidningarna intet annat biografiskt att meddela, än att han var enda son till den länge sedan afdöda rådmannen K. G. Anberg af en förmögen och ansedd juristsläkt (farfadern var justitierådet och författaren) och att en syster dött ogift för några år sedan. Men om hr Anbergs lif för resten tycks ingen ha någon klar uppfattning, undantagandes att »han mycket vistades på resor i utlandet». — I Nauheim, som jag de sista tre somrarna besökt en månad för mitt hjärta, träffade jag verkligen en läkare som varit hans skolkamrat (d:r W. S.) men äfven han hade intet bestämdt intryck af sin forna väns lif och karaktär — utöfver att han var »tyst och snäll» och, som han oförhappandes kom att tillägga, »mycket hjälpsam».

För min egen del måste jag bekänna att han troligen skulle helt ha fallit mig ur minnet om jag icke blifvit ett ödets vittne till hans slut.

Jag vill i korthet relatera hvad jag kom att upplefva.

Vi sutto och samspråkade om allmänna saker — sådant som resor lägger en i munnen: om hotell, om priser,

om tull, vyer, utsikter, viner ... Han visste hvem jag var genom min titel (denna »ovana» begagnar jag för att genast kunna skiljas från min vida mer »kända» hr broder, med hvilken jag af obekanta ständigt förväxlas!), men ehuru han resonerade fullt logiskt och modernt om handel, export, räntor, gaf han dock ingen anledning till att komma närmare in på området. Ej heller politik, ehuru han småleende rättade ett par misstag från min sida då den saken flyktigt berördes. Alltså blef det blott kallprat, som vid desserten och ett kanske litet för starkt glas Sandemann nödvändigtvis ändade i några glosor om kvinnan.

— Parisiskan? Ja, ja, herre gud! visst är hon förtjusande ...

Tåget dundrade genom en tunnel. Det lät som slog man med stora släggor mot vagnarnas kortväggar. Genom ventilerna flögo trasor af hvit ånga, efterlämnande en lukt af gas.

Plötsligt stod bilden af den ensamma österländskan för min syn. Jag sade:

— Observerade ni, herr Anberg, då ni gick hit, i sista vagnens sista kompartment en underbart skön, mörk dam — hon liknade någon af de stora målarnas modeller från Orienten?

Vi gledo ur tunneln — eller rättare kastades med ett sista brak ur den — och jag trodde att jag misstog mig på en stark skälfning i herr Anbergs röst då han svarade:

— Nej. Men den typen är ej så ovanlig på detta tåg — förmodligen är hon ryska.

Vare därmed hur som helst. Men jag misstog mig icke på en dödlig blekhet som spreds öfver min bordskamrats godmodiga ansikte då jag kom att säga:

— Vet ni, jag trodde att ni redan hade lämnat tåget! Då jag vaknade efter en kort blund var ni borta och er plats intagen af en italiensk präst — men herre gud, hvad är det då fatt!

Jag reste mig hastigt, ty herr Anberg hade, hvit som servetten, fallit baklänges vid mina ord.

I den nästan tomma vagnen var betalningskyparen sysselsatt med räkningars uppgörelse och de öfriga vaktmästarna voro i bakre delen, kaféapartemanget. Jag kunde obemärkt hjälpa min landsman upp och till min glädje såg jag honom hastigt återfå normal färg.

— Jag har ätit för mycket i för angenämt sällskap, skrattade han. — Och så älskar jag icke denna våldsamma massage till vinet.

Han hade fallit mot det bakom honom stående väggfasta bordet och var helt oskadad. — Jag föreslog att vi skulle återvända till vår kupé för några minuters bekvämare hvila och måhända samlandet af reseffekter innan vi nådde Köln, dit vi nu raskt närmade oss. Men han fick ett nervöst, ja, ängsligt uttryck kring mun och ögon.

— Hör, sade han hastigt, hvarför inte stanna här eller i kaféet? Jag har intet emot en kall visky för att få bort sjö- eller låt oss säga tågsjukan.

— Gärna, kunde jag endast svara. — Som gammal praktiker medför jag endast ett ordentligt kolli och det står färdigt att langas ut i förrummets bagagebox.

— Byter ni i Köln? frågade han hastigt.

Jag har aldrig kunnat afgöra om det var en tillfredsställelsens, eller motsatsen, suck, han drog vid mitt jakande svar.

— Så skils vi, sade han endast.

Han vände sig om och grep i nätet öfver våra hufvuden en ytterst dyrbar och delikat arbetad rysslädersportmanteau — faktiskt den smakfullaste jag sett. Jag lade märke till att låsstenarna voro safirer. — Vid min ohjälpligt något för granskande blick sade han:

— Ja, den lämnar jag aldrig för en minut ens efter mig i en kupé.

Och han tillade litet konstladt vårdslöst:

— Apropå. Hur vet ni att det var en italiensk abbé som tagit min plats?

— Nå, det kunde naturligtvis också vara en fransk — jag är ju ej katolik! — men det var väl det att han såg så mörk ut ...

Herr Anberg sade:

— Just därför kunde han i stället vara — spanjor.

Och därmed gingo vi genom den lilla glassvängdörren in i kafébåset.

Knappt tjugu minuter därefter hvirflade vi dånande och hvisslande in under Kölnbangårdens väldiga hallglastak och jag bjöd min tillfälliga resebekantskap farväl. Vi skakade hand med det konventionella au revoirtillropet och skulle aldrig mer träffas. — Icke bägge lefvande.

Då jag skyndsamt gick ut fann jag ett mörkt ansikte pressadt tätt mot den lilla glasdörren. Jag tyckte mig i hastigheten igenkänna den sydliga prelaten. Hade han ej så kvickt dragit undan hufvudet torde han fått sig en ordentlig smäll af dörren, ty lyxträngen står flåsande, med full ånga uppe, i blott trettio sekunder. Den formligt skälfver ännu från stoppandet då den åter bolmar i väg.

Jag gick den vanliga vägen tvärt igenom de stora väntsalarna för att på andra spårsidan leta rätt på min reserverade sofkupé till Berlin.

*

Jag hade mycket att uträtta i Berlin. I tre dagars tid var jag från tidigt på morgonen till sent på aftonen sysselsatt med besök, uppvaktningar och kontrakt. Jag fick hvarken höra opera eller se teater denna gång. — Fjärde dags morgon hade jag bestämt för afresan öfver Sassnitz, då jag ej kunde hinna med nattåget och dessutom ville om möjligt få en natts ordentlig sängsömn.

Jag bodde denna gång på Bristol. Då jag tämligen tidigt efter en välförtjänt extra god middag hos Bourghart (det enda Berlinställe som kan täfla med Paillard i Paris och Carlton i London) kom till hotellet, gick jag in i det stora läs- och skrifrummet till höger om elevatorerna för att kasta en blick i de svenska tidningarna, hvilka jag på snart en vecka icke haft tillfälle följa med. — I en fåtölj satt en ensam gäst fördjupad i något utländskt blad.

Efter en kvarts rubrikögnande kände jag mig sömnig och reste mig. Då jag ordnade mina journaler på deras platser, kom jag att stå midt emot en af de magnifika speglarna, och af en ren händelse föll min blick i den på den läsande mannen bakom mig. Jag såg hans profil — vacker semitisk, förekom det mig — klart belyst från den elektriska drufklasearmaturen och tänkte genast: hvem är det han liknar? — Min kusin, häradshöfdingen? — Min kompanjons son? — Min systerson, källarmästaren? — Nej, nej, nej. — Hvem då? — Ah — nu, vänta litet — nu har jag det! Det är ju den italienska abbén!

I samma nu mindes jag herr Anberg och hans rätt omotiverade gensaga vid mitt betydelselösa omnämnande af mannen i fråga.

— Hur vet ni att det var en italienare? hade han sagt. — Just för att han såg så sydländsk ut kunde han ju vara spanjor.

Och jag kom ihåg hur han betonat nationaliteterna.

Jag grep på måfå ett illustreradt amerikanskt magasin och satte mig snedt bakom främlingen, ifrigt bläddrande. — Det var ju enkelt nog att se efter hvad tidning han läste.

Jag behöfde icke vänta länge. Han slog samman bladet — som hade ungefär Le Matins format och prägel — och började på nytt studera första sidan. Jag har goda ögon äfven nu och jag läste tydligt både namn och underrubriker. Där stod:

LA ÉPOCA Ultimos Telegramas y noticias de la Tarde.

och till vänster om daton och veckodagen (»Lunes»):

MADRID.

Han var spanjor! Jag stirrade ännu bestört på den spanska tidningen och mina ögon läste mekaniskt titeln på första spaltens ledare: La eleccion de ayer en Barcelona ... Till dess jag plötsligt brast i skratt öfver mig själf: hvad i Herrans namn var jag så förvånad öfver?

Spanjoren vände sig hastigt. Jag hann just sätta tidskriften för ansiktet och frambringa ännu en skrattsalfva som öfver en kvickhet jag hittat. Min aftondräkt och mitt kanske något dinéfärgade utseende räddade situationen.

Men jag hade hunnit iakttaga en stålskarp forskande blick, som dock genast smalt till smil — och så en sak till: herr prelaten hade förvandlats till en oklanderlig herre i sällskapstoalett och på frackslaget blixtrade en liten kedja med tre eller fyra miniatyrordnar. — Han såg närmast ut som en fin attaché.

För syns skull bläddrade jag ännu ett par minuter i det för resten obegripligt dumma häftet — ja, jag till och med fann mig föranlåten att ännu en gång gifva ifrån mig ett par ohyfsade små gapskrattskluck. Därpå —

Därpå ville jag resa mig. Men jag blef sittande. Ty genom fonddörrarna seglade som i en praktfull aftonsky en glänsande stjärna — min orientaliska, jag sett en glimt af på Nordexpressen, och nu dubbelt skön i den rika supédräkt, hon bar, och från hals till fot höljd i en hvitskimrande boa som säkert kostat en liten förmögenhet. Hon gick rakt fram till spanjoren, hvilken sprungit upp som en fjäder.

Men då — då blef jag för en sekund verkligt förlamad, ty i den högra hand, hon med ett strålande, stolt triumferande leende räckte den lilla diplomaten-abbén, bar hon herr Anbergs ryssläderväska med det blå safirinfattade låset.

Ja, vid alla gudar, på allt annat skulle jag ha kunnat misstaga mig utom det. Min fars yrke låg mig i blodet och jag glömmer aldrig saker och värden af det slaget!

Hastigt upptäckte hon att de icke voro ensamma och jag såg henne rycka till och — inbillade jag mig — blekna. Men han yttrade lågt skrattande några hastiga ord på spanska (jag tyckte mig urskilja »americano» eller något liknande) och därpå logo de båda. Så bjöd han henne armen och sade högt på god tyska:

— Vi måste skynda oss. Första akten är säkert nära sitt slut och det är kejsarens vana att anlända i pausen till andra akten.

De lämnade salongen.

*

Jag satt kvar i min stol och fånstirrade.

— Jag har druckit för mycket Pommard, sade jag till mig själf. Ett glas är nog — jag drack två!

Och sannerligen var det ej som om tankarna burgunderhetsades. Jag hade ju intet med herr Anberg att skaffa, kände honom knappt — för allt jag visste kunde han ju heta något annat? Och ännu mindre var mig spanjoren och hans sköna bekant — hvad angick mig deras inbördes förhållanden? Jag, som likt hela min ras, aldrig bryr mig om nästans affärer då de ej beröra mina, aldrig rotar i andras privata lif och strängt söker att blott värja och skydda och förkofra mitt eget — jag kunde nu icke lösslita mina tankar från dessa förbannade tre människor, om hvilka jag visste intet. Hvem som helst har rättighet läsa »La Época» och vara hvad nationalitet han behagar, och tiotusen damer kunna äga ryssläderväskor med safirer. Ja, till och med ha fått dem som present af herr Anberg om herr Anberg har råd till sån't. — Och hon, orientalskan, var värd gåfvan ... Hade jag haft till disposition förmögenheter som en gång gamla Mayer Amschel eller Erlanger eller Hirsch eller Bleichröder eller Mendelssohn, så hade hon fått väskan väl fylld dessutom ...

Den satans bourgognen!

Men nu — nu förföljde mig minnet af Anbergs bleknande ansikte, af hans underliga, nervösa frågor, af hans väska och den dyrbara omsorgen om den, af prelaten i hans kupéhörn och ansiktet mot rutan i Köln. Af hans dolda ångest med ett ord.

Så var det väl också det att han var svensk. Vi hade nog olika religioner, men voro lika goda landsmän för det.

Och därmed steg jag upp i en fart. Jag skulle åtminstone veta hvad det intressanta parets namn och ställning var.

Bakom marmordisken stod den förbindliga portier som har en så slående likhet med skådespelar H. vid Dramatiska teatern. Jag frågade honom om min spanjor.

— Vet icke, hr konsul, svarade han, de bo ej här.

— Men —

— Ja, förmodligen diplomater — eller diplomaters agenter. M'avez-vous compris?

— Hm — nej — agenter?

— Ja, de kommo för att besöka major Anberg — en rysk militär, som dock i vårt register står för »rentier».

— Anberg! Ryss!

Portieren slog leende upp en af de stora böckerna och visade mig namnteckningen. Där stod:

G. V. Anberg, rentier. Under »Hemort» stod det: S:t Petersburg. Och under »Anländt från» läste jag: Rom.

Det var ju lögn! Förutsatt att det var min Anberg ...

— Säg mig, hur vet ni att han är rysk major?

— Å — han dinerade i går i full uniform med de besökande, ni i dag såg här. De åto i lilla matsalen, ni vet, en trappa upp.

Portieren blinkade.

— En sak till, hviskade han. De två kommo i dag i en krämgul automobil och körde också sin väg i den. Faites attention: krämgul!

— Ja — hvad mer?

— Nå, ni vet inte det? Den färgen får här endast hofvets autos ha.

För bråkdelen af en minut sade mig min nedärfda misstänksamhet, försiktighet, min slughet, rent ut sagdt, att detta var falskt och galet alltsammans! Men nästa sekund bringades min likaledes nedärfda klokhet, min instinkt till självbevarelse, till tals — och den sade: hvad rör allt detta dig?

Jag beställde väckning till klockan half åtta, sade godnatt och fick replik på franska.

Så for jag upp till mitt rum.

*

Hade jag vetat hvad som den natten förestod mig, hade jag ej gått till sängs. Som det var gjorde jag några memorandaanteckningar, skref ett par bref och läste så ett kapitel i en af Willys Claudiner, som jag hade med från Paris till reslektyr.

Därpå släckte jag hufvudgärdens gröna ampel och slumrade in.

Jag kände den äkta, riktigt sköna reströttheten, det myllrade i benen och det var ren vällust att få sträcka, vända, hvila dem på dessa snölakan öfver den spända Paradisresårbolstern. Att slappna till ... att sjunka hän.

Så med ens en förfärlig knackning — brutal som ett knytnäfsslag mellan ögonen. Jag spratt upp och kunde icke ens i första ögonblicket få mål i mun. Jag trodde mig vara på expressen mellan Köln och Berlin och att vi hade sammanstötning.

Så hörde jag portierens röst:

— Ne vous dérangez pas — (ja, det hade han verkligen fräckheten säga!) — men — bästa herr konsul — något ledsamt — herr Anberg —

Och så var jag vaken, hade tändt kronan och öppnat dörren.

Min portier var likblek:

— Känner ni herr Anberg? stammade

han.

Han kom in i rummet och stängde dörren.

Jag hade själsnärvaro nog att svara:

— Jag vet inte. Det tror jag ej. Det finns emellertid svenskar med det namnet. Hvad är det?

— Ack, suckade han, och nu var all fransk fernissa borta. — Ack, du lieber — herr Anberg har begått själfmord. Men, ett ord, herr konsul, ingen får veta det — mer än polisen naturligtvis. Ni förstår — hotellet, ett så!dant hotell — hur i herrans namn kan man Obegripligt odelikat! Till er skulle jag sannerligen ej heller ha kommit om jag inte i afton fått det intrycket att ni kände majoren — mannen, menar jag ...

Jag hade fått några kläder på mig.

— Eftersom ni ändå väckt mig —

— Je vous demande par —

— Eftersom ni ändå väckt mig så låt mig se herr Anberg. Hur har det gått till?

Och under det vi gingo nedför en privat baktrappa berättade mig portieren att han (lyckligtvis endast han själf) knackat på herr Anbergs dörr i akt och mening att personligen (hvilket han brukade inför notablare gäster) fråga om allt var till behag — om intet saknades — önskades — kort och godt: en artighet. Då ingen svarade, men båda dörrarna stodo på glänt, hade han försiktigt (och under upprepade knackningar) stigit på och då — i full belysning — hade — ja, se själf!

Han låste upp en dörr i första våningen och i ett praktgemak, tillhörande en suite på tre rum, såg jag min olyckliga landsman, reskamraten från Paris, herr G. V. Anberg, rentier, främling, mystisk gåta, rik man och vidunderligt lik min svåger i Norrland, ligga död på mattan med ett litet rödt skotthål i högra tinningen. Bredvid honom, på höger sida, låg vapnet, en löjligt liten revolver, en damleksak, en budoarprydnad med silfverbeslag och guldinläggningar.

Jag sade intet. Men min blick irrade rundt efter ryssläderväskan. Ljuset från takets sex slipade kristalläpplen föll i hvar vinkel och vrå — där glänste en dyrbar uppsättning toalettpjäser bredvid sitt alligatoretui, där stodo fyrkantiga flaskor med facetterade kulproppar framför ebenholzschatullet, och ett utsökt likörställ i venezianskt glas hvilade på sitt eget saffiansfodral. Men väskan var borta.

I detta ögonblick kände jag blodet stiga mig åt hufvudet och jag hade på tungan:

— Jag känner herr Anberg och han är — om icke mördad så bestulen af det sydländska pack som varit hans gäster. Hit med polisen och jag skall gifva dem spår nog!

Men så var icke meningen. Ty innan jag hann skilja läpparna sade portieren:

— Herr konsul — för en sekund trodde jag först att något händt majoren. Jag saknade nämligen en väska, han var mycket rädd om. Men det var onödigt — jag fann den strax — inne i sängkammaren, och jag har ställt den här —

Och till min häpnad öppnade han ett skåp och tog fram ryssläderväskan.

Då ramlade mina fantasier. Jag återvann mitt vanliga lugn, min förtänksamhet och min beräkning. Och jag sade:

— Jag känner inte denna herr Anberg ...

Men — hur underligt dock allt är! — minuten efter såg jag att väskan var falsk. Den var en god och alls icke billig imitation. Men den tillhörde i alla fall det kram som bär stämpeln »made in Germany» — ingen kunde så hastigt se det som jag. Ja, det var en annan väska, trots safirer och ryssläder — det var icke den klenod herr G. V. Anberg visat, eller rättare dolt på Nordexpressen och som säkerligen dock blott varit ett ringa skal åt den eller de okända pärlor, den inneslöt.

— Herr portier, sade jag i allvarligt likgiltig ton, har ni öppnat väskan?

Den unge mannen rodnade (och nu liknade han herr H. rent frappant i en känd älskarroll). Han sade tvekande:

— Ja. Det var måhända orätt — men uppriktigt: jag var nyfiken.

Han såg frågan i mina ögon. — Jag tordes ej lita på min röst längre.

Så skrattade han:

— Ja — det var en besviken förväntan. Hvad tror ni? Jo, blommor! Minst tjugu små torkade buketter — se själf.

Han öppnade portmanteaun och mina ögon, som snart icke längre kunde förvånas, ságo ett fång små sirliga boutoniärer i stanniol och japanska säfhylseskaft.

Jag kunde intet säga. Hvad skulle jag säga? Hvad visste jag? En sak är hvad man anar, tror, gissar. En annan —

Och dessutom: för många och mångas viktiga intressen hvilade den gången på mig och kräfde framför allt odelad tid. Intet uppskof. — Chacun sa vie!

— Det är minnen, sade portieren i den på en gång aktningsfulla ton germanen får inför det känslofulla.

*

Det är allt jag vet om herr G. V. Anbergs död. Tidningarna ha delgifvit polisundersökningens resultat: självmord. — Det var för resten en remarkabelt kort undersökning.

Att jag ännu en gång skulle återse den röda väskan — den äkta — visste jag icke då. Får jag tid kommer jag väl att också nedskrifva det, en natt då hjärtat är oroligt och jag icke törs somna.

Men följande morgon for jag. Jag bekänner att tankarna voro i oaffärsmässigt spridd ordning. Jag var led på tåg och kupéer och dessa rulljud från skenor och hjul, som kunna bli ackompanjemang till hvad nonsens som helst, hvilket tröskar i ens hjärna.

Och den där typiska lukten: af gummi, af läder, af parfym, choklad och vissna blommor ...

Portieren bugade bakom marmordisken:

— C’est fort désagréable, sade han.

Dr Lewis Hendersons piller.

I dag ha vi begraft gubben Cohn. Hans son stafvar sitt namn Cohen — men de Cohnska fastigheterna tar han nog emot i faderns oförfalskade namn.

Jag har svårt att tänka mig att jag druckit för mycket rhenskt vin — det är väl ändå omöjligt? Tål jag nu inte heller det! Gu’ vet, emellertid, hvad det var för gamla buteljer de plockat fram ur Cohns vinkällare. Som flytande sol var det! Och de gröna kuporna sedan! Ah, de glasen har han från gamla Bukowski — jag minnes godt att Hammer slogs med Cohn den gången om besittningen. Nå, hur som helst, i natt blir ingen sömn. Den som hade ett piller — ett piller som vore ofarligt för hjärtat ...

Men det har jag icke. Det är många år sedan jag slutade med allt sådant, pulver och salter och narkotiska droger. Herr’ Gott ja — nu minnes jag plötsligt doktor Hendersons piller.

Dr Lewis Henderson och unga Heckel, min bäste väns enda son.

Vi tar det metodiskt och skrifver och glömmer att klockan är half tolf och kontorstiden alltjämt, äfven för chefen, börjar half nio om morgonen.

*

Det är väl omkring tolf år sedan jag en dag på höstsidan emottog följande bref, adresseradt »Privat» till mitt kontor (som då ännu hade lokaler vid Lilla Vattugatan):

Min herre!

Edert högtärade namn har blifvit fördelaktigt nämndt af en mycket högtstående Personlighed uti Edert land. För att Ni i den händelse skulle önska att blifva på effektift sätt mentionerad vid ett europeiskt Hof så att Ni inom kort tid erhöllo en bevis på detsammes ynnest enligt vanligt gebruk och skick, beder jag Eder i och för ett villkors uppfyllande som också har sammanhäng med Eder höga Gynnares planer, att förtråndefullt vända Eder till underskrifna

Levi P. Mayr Kunglig Notarie

P. R.

Altona.

Jag har gömt detta bref af en ren händelse. Den första impulsen att kasta det i papperskorgen ändrades genom grosshandlar M:s (M. & Son) inträde. Då jag visade honom denna dråpliga variant på hvad som annars brukar vara herrar lotterikollektörer förbehållet, meddelade han mig skrattande att han själf mottagit ett dylikt »inbjudningskort» och att flera andra kända affärsmän (t. ex. bankdirektör T., bankir H., mäklare S., m. fl.) likaledes på samma sätt uppvaktats. Vi beslöto då att svara i allvarlig ton för att se gyckelspelets utveckling. — Men mellankommande händelser gjorde att det hela förföll och jag skulle icke ha vidare tänkt på den dumma historien om icke två år senare den upprepats i annan form och då helt allvarligare.

(Här vill jag i parentes nämna att jag verkligen från fullt trovärdigt håll vet att konsul L. besvarade ett dylikt bref. Och uppnådde resultat. Men — hvad kostade det månntro?!)

*

Då jag i oktober månad för cirka tio år sen skulle göra min obligatoriska kommissionsresa Hamburg—Berlin—Frankfurt— Paris—och afstickare, fick jag, aftonen före vallfarten, ett besök af Heckel, min gamla, fina, bildade — och på grund af sin finhet och bildning ruinerade vän Josef Heckel. Han som skulle blifvit vetenskapsman, om någon af vår ras, i stället för affärsman. Herr’ Gott, ja, — en filosofie doktor bolagsdir — Nå, det hör inte hit.

Heckel kom upp, satt i min stora farfarsstol, rökte mina små Bremer, drack sherry och spelade två partier schack. Så sade han, just som jag skulle visa honom det senaste förvärfvet till min kamésamling (genom Gilda i Florens) och just som Hanna tillkännagaf teets och honungskakornas servering:

— Josef Simonson: jag har en tjänst att bedja dig om.

Han sade detta i så ovanlig och allvarlig ton, och jag kände en lätt »klack» i hjärtat.

— Hvad är det, Josef Heckel? sade jag. Jag kunde icke tala annorledes, det var som hade jag flyttats femtio år tillbaka och var hemma hos farfar under nyårsfesten, innan vi flyttade bort.

— Det är om min son, svarade han.

Nu vill jag ärligt bekänna att det var obehagligt. Hade det — med honom, n. b. — rört sig om ett kreditiv, ja, en borgen, skulle jag glädjestrålande, tillfredsställd att kunna hjälpa honom — stolt, smickrad, rörd, ha afbrutit och, så sant som att min släkt lefver, skyndat att utbreda papper och böcker till hans förfogande. (Men det begärde aldrig Josef Heckel!) — däremot: sonen! Det var en mörk punkt som aldrig annars vidrördes.

Men naturligtvis svarade jag, i det jag fick anledning krångla litet med chiffonjéklaffen, helt upprymdt:

— Kära vän — befall bara — hvar är Louis nu för resten?

— Han är i Paris, sade gamla Heckel. Och därpå blef det så tyst att jag kunde höra alla våningens klockor picka i sina porslinsställ (min andra samlarvurm) genom dörrar och mattbelagda och gardinförhängda rum. Det var tyst en lång stund.

Så talade Josef:

— Jag lefver inte länge. Det är nu fjorton år sedan Miriam dog. Jag vet att vi icke skola tala om döden. Men det har för mig aldrig betydt något. Och nu vet jag att det snart är slut. Seså, seså — inga minspel! Nu skall du lofva mig, Josef Simonson, att söka upp min vanartiga son — i hvad håla han än må dölja sig — och säga honom att Israel Heckels pengar äro slut, för alltid slut, och att det arfvet kan han icke hoppas på. Intet annat skall du säga — det är nog. Israel Heckels pengar äro weg, förstår du, putz weg! Det är allt. — Och det har jag dragit försorg om!

Det var den sorgmodiga nyhet, jag i korthet fick att bibringa och här bryr jag mig icke om att ingå i onödiga detaljer. Vare nog sagdt att då jag senare försökte tala en del förstånd svarade mig endast gamla Josef Heckel (jag meddelar det blott som en karaktäristik och när han sade det såg han ut som en humoristisk rabbin med tjufpojken i ögat):

— Se så, lilla Josef, du som vill vara så modern: stå inte där och mauschla!

*

Dagen efter reste jag.

I korthet vill jag här inflika att Josef lefde ännu i fyra år. Och att hans son, Louis, gjorde ett stenrikt äktenskap och har det allt annat än tragiskt. Honom träffade jag aldrig, men genom detta uppdrag fick jag göra en bekantskap som aldrig går ur mitt minne.

Jag kom till Paris i början af november och fann kastanjerna blomma för andra gång, fann en mild sommarluft och damer och herrar i ljusa toaletter under bulevardträdens nygrönskande kronor vid aperitiftimmens gröna flor. Vagnsbullret var musik och sämsta asfaltblomma hade charme. Annonspelarna glödde i färger och vid alla korshörn vällde blomster och buketter ur utbjudarnas kärror. Månglarnas rop och skrän var sång, gatornas lyktor tycktes mig eklärering. — På Concordeplatsen spelade fontänerna.

Efter en tråkig middag hos min kusin och en förfärlig afton hos spelskojarna i Filatelistklubben (detta hål för alla internationella förbrytare) beslöt jag mig att söka upp unga Heckel.

Jag visste hans historia. Utsänd till den berömda handelsakademien i München hade han blifvit en lustig kårbroder som aldrig vände tillbaka. Modern dog, men Louis kom ej. Han var en »Bruder Straubinger» som helt gick upp i operettens bekanta valskuplett: »Küssen ist kein’ Sünd», och det var refrängen han spelade på:

»Pflücke die Rosen kühn die dir am Wege blühn. Nimm dir was dir’s bestimmt ... — Weil sonst ein anderer

nimmt!»

Och det gjorde han. — Och blef borta.

Vacker som endast en jude med spanskt blod i ådrorna kan vara det, var han. En Don Juan. — Sin sista Donna Bianca fann han dock lyckligtvis i en fräulein Goldstein aus Frankfurt, och därmed var hans saga all.

Men nu skulle jag ödesvarsla om Israel Heckels, farbrodern i Nürnberg, oväntade kaputt. Och så tog jag en droska och for till uppgifven adress: rue Pigalle 14.

Det var ju ingen lofvande adress. Men det kunde hafva varit värre. Vi körde upp åt Montmartre till, och jag såg lyktorna glimma utanför kända enaktsteatrar och danslokaler. Så höllo vi med ett ryck utanför en dörr som syntes mig vara en sannskyldig studie i rödt. Rödbrun panel med rosatapeter, röd ampel i taket och på golfvet en blodfärgad matta. — Det hela liknade omisskänneligt entrén till ett Maison de rendez-vous.

Så var det dock icke. Det visade sig att huset beboddes af en amerikansk läkare, dr Lewis Henderson, »specialist», naturligtvis, i de sjukdomar, man helst ej konverserar om. Och monsieur Louis Heckel? — var han bekant? — Ih, ja då, han var »korresponderande sekreterare i fem språk», men träffades endast på förmiddagarna, d. v. s. från 12—5. — Hvar han annars bodde? — Visste man icke. Och då jag tyckte alltsammans ha en dålig air af mysk och chambre separée, och äfven — fastän skämtande — antydde något dylikt, höjde blott conciergen på skuldrorna och sade:

— Vous vous trompez, monsieur!

Jag lämnade mitt kort med min hotelladress och — ja, låt oss säga: ströfvade ut under Montmartres nyblommande kastanjer ...

*

Jag bodde på hotell Chatham — detta förtjusande hotell för den som ej är galler, men ändå känner sig som världsmedborgare och önskar vara inom periferin till världens hufvudstads centrum — Place de l’Opéra — på mindre än två minuter. (Men man får betala för det, det medger jag!)

Då jag följande morgon vaknade låg på chokladbrickan ett bref till:

Monsieur

Monsieur Joseph Simonson, Confidential!

Hôtel C. En Ville.

Jag bröt det och läste:

Dear Sir:

Your name has been mentioned to us by a very high social person in Sweden— Norway, as a prominent and enterprising businessman of no ordinary merits and ambitions. In connection with this ample credit we beg you to call at our private offices, 14, rue Pigalle, in order to give you an interesting information.

We are, dear Sir,

faithfully yours

D:r Lewis Henderson,

Member Royal Surgeon Clin.

London.

Det var något i detta humbugsbref som omedelbart förde min tanke tillbaka på det för ett par år sedan emottagna geschäftscirkuläret från Altona. Märkligt nog uppmärksammade jag icke genast hvarken adressen eller namnet, utan tänkte blott på det hittills förgätna dokumentet från »ten Mayr». Det var först då jag för andra gång genomögnade den maskingjorda skrifvelsen som jag slogs af namn och ort och såg i en blixtvision den röda ingången och portvaktens axelhäfningar.

— Min kära Louis, mumlade jag under duschens strilstrålar, det är väl starkt! Du är den fräckaste kanalje, jag hört omtalas. Aber — vänta, min gosse, tills du får höra om onkel Israel ...

Och efter en omelettfrukost på Café de Paris for jag upp till rue Pigalle.

*

Det var icke samma portier som aftonen förut, hvilken nu tog emot mig. Det var synoch hörbarligen en tysk — förmodligen elsassare. Han var kallt höflig och lät mig vänta i ett tämligen tarfligt rum, möbleradt med plyschmöbler, som i den silfvergrå dagsbelysningen sågo ut som gamla pudlar, hvilka börjat självfäta sig.

Jag frågade äfven denna concierge om han kände hr Heckel? — Nej, det gjorde han icke. Så kom jag att tänka på att den unga mannen ju mycket väl kunde ha haft anledning byta om namn.

Efter en väntetid af nära tjugu minuter öppnades en liten tapetdörr i hörnet bredvid kaminen, och en ung dam, som såg ut att ha varit med om litet af hvarje, bad mig följa sig. Jag kunde ej frigöra mig från intrycket af något Barnumartadt, cirkusaktigt, något af ambulerande marknadsgyckel öfver denna apparat. Det formligen luktade svindel.

Vi gingo genom en lång gång som till min förvåning vindlade genom två étager. Tydligen var här ett sammanbyggdt hus med kvarterfasad åt en helt annan gata. Vi kommo snart in i en bredare, ljusare och mycket elegantare korridor och gasen aflöstes af elektricitet. Framför en mahognydörr stannade min ledsagarinna. Hon smålog och såg på mig med en underlig blick. Jag blef en liten smula förvirrad, ty det verkade antingen som en anmodan om drickspengar eller också — eller också — ja, ja, det är nu detsamma ...

Jag nöjde mig med att böja på hufvudet och helt raskt öppna den stora dubbeldörren. Den slöts tyst bakom mig och jag var ensam i en stor sal.

Eller rättare salong. Och det en salong som hette duga. Den var i stor empir, med väldiga speglar, kolonner och kaminfriser. Och allt, sidengardiner, marmorbeläggningar, bronser, beslag, vaser och den stora kejsarens emblem från Romarriket, sfinxer, pyramider och kanoner var af bästa fabrikat — icke äkta men från någon af de förnämsta dekoratörernas händer. Tre stora kronor i kristall, svartgrön metall och gammal brons, hängde i taket, och deras fackelbloss dolde små glödlampor. En enda stor blå matta med matt bård af kärfvar och kransar i guld täckte midten af golfvet, som var starkt bonadt och speglade väggarnas soffor och karyatider. Jag blef verkligen imponerad och ryckte ovillkorligen till då med utomordentligt silfvervälklingande slag en spegelpendyl (äkta Napoléon) slog två slag. I detsamma öppnades mellan två förgyllda pelare en hvit dörr och en man trädde in. Jag hade just lagt märke till att de höga fönstren, hvars ljus dämpades af gula fransgardiner, visade utsikten till ett litet torg. Nu vände jag mig om och såg, med ena handen stödd mot en urna, en bildstodsliknande herre hvars marmorhvita ansikte vid första hastiga anblick hade ett påfallande tycke med le grand empereur. — Men vid noggrannare betraktande — — —

Ja, det måste jag säga: jag har aldrig i mitt lif sett något så sataniskt ondt.

Det var en måhända femtio års man af medelhöjd, mager och väl proportionerad. Han var klädd i oklanderlig svart diplomatdress, amerikanskt slätrakad och med ett ansikte halft judiskt, halft indianskt. — Det har jag dock sett många, den typen blir allt vanligare. Men aldrig har jag sett ett så vampyrmässigt maskeradt anlete. Huden, som först tycktes ha likets blodlösa blekhet, fick snart för ögat morfinistens kalkhvita färg för att därpå sjunka ännu en nyans och bli nästan fosforescerande grön. Och samtidigt förstorades ögonen i sina skuggor i onaturlig grad, de växte, vidgades och fästes med ett ohyggligt uttryck på mig. Jag kände hur jag blef kall rundt min hufvudmåne och tog ovillkorligen ett steg baklänges. Gestalten tog också ett steg — det var ej långt ifrån att jag högt skrikit till — men då log afgrundsanden och sträckte fram sin hand:

— Mitt namn är doktor Lewis Henderson, sade han, var god och tag plats!

*

Jag betraktade ännu en gång mannen framför mig. Han hade satt sig på en taburett bredvid en byst af Pallas Athene och blekheten framträdde i denna fönsterdager än mer. Han hade tilltalat mig på franska med mer germansk än anglosachsisk brytning. Jag såg att hans ögon voro bruna, icke gröngrå som jag först tyckt, men med ett fint nät eller rättare radielager af skifferfärg öfver. Onaturligt och perverst det hela, det var som om ett djur tagit människogestalt. Äfven rösten lät konstgjord, icke graflik utan snarare som kommande ur ett instrument, en fonograf eller en grammofon.

— Jag har fått ett bref, började jag.

Men han afbröt genast:

— Ja, det kunna vi senare tala om. Jag försäkrar er att det är en ren tillfällighet — ni hade fått det i behörig tid i Stockholm om ni ej händelsevis kommit hit.

— Såå, sade jag, och en person har verkligen ...

— Ja.

— Tillåt mig tvifla!

Doktor Henderson log ett förfärligt dödskallegrin.

— Min bästa herre, sade han, det är ju löjligt. Ert namn sändes mig redan för två månader sedan af min jurist i Stockholm.

— Hvad heter den herrn?

Doktorn skrattade. Det lät som när man trummar på en tom bleckflaska.

— Hans namn betyder intet. Det är en skurk — en vanlig simpel advokat utan examen, tror jag, men som kallar sig notarie, till och med häradshöfding. Ni känner honom säkert, men jag har hört att inte ens hans egna stamförvanter hälsa på honom på gatan. Men det gör ingenting, han användes af en hel del utlänningar till spårhund och har godt betalt. Den som emellertid tänkt på er ursprungligen i sammanhang med möjlig affär är en annan — en person som står för högt att alls ens antydningsvis nämnas. — Apropå: vill ni som jag så växla vi språk till antingen engelska eller tyska?

— I så fall tyska, sade jag, var god och fortsätt.

Doktorn strök sig kring hakan med en ytterst obehaglig, lurande blick.

— Säg mig, hväste han, hvarför sökte ni mig i går afton?

— Jag sökte icke er, svarade jag öppet. Jag hade ett ärende till en af edra emplojéer: herr Louis Heckel. Det var en hälsning från hans far.

En skymt af ljus lättade det osmakliga uttrycket i herr Hendersons ansikte. Han log som en orm.

— Nå, sade han, det var en annan sak ...

— Det sade jag för resten till er portvakt i går kväll.

Han slog med händerna:

— För all del, för all del! Ser ni: i mitt yrke finnes icke nog gränser för — för — för diskretion.

— Hvar är herr Heckel? frågade jag.

Doktorn steg upp och kom fram till mig.

Jag kände samma lätta hudfrossa som då en reptil närmar sig.

— Tro mig, sade han, det är mer än en vecka sedan han lämnade mig. Om ni ej tror mig så kan ni fråga i hans hotell, rue Richelieu 52. — Så vidt jag vet har han rest till Tyskland. Han har i blott ett halft års tid varit anställd som min sekreterare, i och för korrespondensen på en del för mig främmande språk. Jag har intet annat än godt att säga om honom, sin post här beklädde han oklanderligt.

Jag hörde att han talade sanning — och innerst var jag egentligen nöjd med missionens misslyckande. (Jag vill tillägga att jag dock sökte upp unga Heckels hotell och där fick hans afresa bekräftad.)

— Ja, sade jag och reste mig, då har jag intet vidare att fråga om. Mitt besök gällde endast och allenast hr Heckel. Hvad brefvet beträffar har edra sagesmän, hvilka de än må vara, misstagit sig på person. Jag önskar lika litet nu någon underbar patentmedicin som jag för två år sedan åtrådde någon liten skräporden — då till salu genom herr Levi P. Mayr i Altona.

Doktor Henderson ändrade icke en min.

— Jag vet ej hvad ni refererar till, sade han kallt, men hur kan ni döma om mitt propos innan ni känner det?

— Hvad är då ert propos? Jag erkänner argumentet men tillfogar: jag afskyr hemlighetsmakeri.

— Var god och följ mig, sade doktorn, ni ångrar det icke!

Han gick före mig till den lilla hvita dörren mellan guldpelarna, och efter en sekunds betänkande gick också jag. — På tröskeln vände han sig:

— Herr konsul, jag skall nu berätta er en historia. Kom blott alltid ihåg att det är en riktig röfvarhistoria utan ett uns sanning i sig!

Med dessa ord sköt han upp dörren och vi befunno oss i ett modernt laboratorium, hvars höga hvalffönsters nedre halfdel skyldes af gröna biblioteksgardiner på mässingsstänger.

*

I denna belysning blef doktorns blekhet, eller snarare grönhet än mer märkbar. Under den tystnad som uppstod för en kort stund efter vårt inträde i laboratoriet, bråkade jag min hjärna med hans likhet med någon jag en gång varit samman med. Och plötsligt såg jag den. Det var en tvetydig amerikansk legationssekreterare, som jag en gång i ett sällskap råkade spela poker med — detta afskyvärda spel, som icke är något spel, utan revolverhazard. Där var verkligen en ganska stor likhet — dock måste jag säga att så diabolisk var icke på långt när amerikanen, den dubiösa mr M., som också snart försvann ur sin glansroll i det spårlösa töcken hvartill dylika höra. — Så väcktes jag af doktorns kalla stämma:

— Sitt, herr konsul!

Jag satte mig i en präktig buffellädersoffa som stod midt på golfvet. Rundt om blänkte från hyllor, i skåp, på bord, den vanliga attiraljen af glas, profrör, flaskor, pumpor, retorter och kolfvar. Några maskiner och nickelinstrument stodo på särskilda metallställningar och i ett hörn rann i en bassäng en klar vattenstråle. Det luktade svagt af någon exotisk ört i salen — kopaiva tror jag. Och på ett bord, alldeles i min närhet, var staplad en massa apoteksinslagna pilleraskar och paket hvars etiketter tydligt nog upplyste om hvad slags patentmedicin doktor Henderson tillverkade. — En utan tvifvel lönande affär!

Han satt midt emot mig i en präktig skinnfåtölj och lurade på mig som en vildkatt. Hvad satan ville människan? Kanske hypnotisera mig!

Jag såg på min klocka som visade half

tre.

— Hör, herr doktor, började jag i irriterad, skarp ton — hvad är meningen?

Han teg ännu ett ögonblick, men hans hvita hand tecknade en lugnande gest i luften:

— Förlåt mig! — och var så, så god att lyssna!

Lutande sig bakåt i länstolen berättade han långsamt och med en egendomlig monotont sarkastisk betoning på hvart ord:

— Jag kände en gång en amerikansk läkare som gjort en förmögenhet på vissa slags salfvor och kapslar och extrakter och lösningar för vissa slags sjukdomar. Men han blef trött på geschäftet och då lyckades han uppfinna några piller, de mest underbara och ofelbara piller som någonsin existerat. De sågo helt oskyldiga ut, hvita och små som snökorn och ändå innehöllo de allt, ja allt, hela lifvets visdom, dess abcd, dess ända och slut: de innehöllo Döden. För all del — icke på vanligt vis, det kan tusen olika piller göra, men dessa voro instantaneous, utan hjälp, blixt från klar himmel, ingen smärta, ingen ångest, bara adieu för evigt, som man gick och stod, rätt där på fläcken — ett trolleri, hokus, pokus, slut, borta! Och så en liten viktig bisak: utan spår. Utan spår, min bästa herre — om så också världens största kirurger, kemiker, bakteriologer och professorer i både ditt och datt sattes dit att obducera och rota och mikroskopundersöka! Intet — intet — intet! Det var som Faust: först allt och sedan bokstafligen intet. Förstår ni? Hvad säger ni om den lilla uppfinningen?

— Nej, var god och icke afbryt denna saga! — Nåväl, denne utmärkta läkare var en fanatiker. Han fick den idén att blifva icke sin egen välgörare utan alla medmänniskors, som ville. Som voro starka och ville något och visste hvad de ville. Sjuka som ville dö, dödsdömda som icke ville lida skalan ut, trötta, alla sorts själfmordskandidater, och så vidare. Därnäst andra som borde försvinna — af en eller annan orsak. Sådana som stodo i vägen, onyttiga, obrukbara, åldringar — och andra. Starka, som ville ha fri väg, och det som hindrade, bortflyttadt ... Kombinationerna äro oräkneliga: arftagare, konkurrenter, fiender, obehagliga vittnen, idioter, förförda, utpressare, gäldenärer, ockrare, skurkar — allt, allt, allt som kan tänkas. Men till

dyrt pris. Ty därvidlag var den utmärkta läkaren också fanatiker, väl att märka!

— Det var en stor affär. Och hvilka förbindelser råkade han icke uti! Hvad såg och upplefde han ej! Men hela tiden fullt säker, fullt trygg. Hur är det möjligt? säger ni. Ack, det var enkelt nog. Det fanns intet att riskera. Ni tror det icke — men jag vet det. — Hör på:

— Utom det att detta utmärkta universalmedel som sagdt icke lämnade minsta spår efter sig, ens för bästa kriminalexpert, så hade uppfinnaren sin egen metod i marknadsförandet. Han har aldrig i sitt lif talt om det med någon i vittnens närvaro. Och hans uppfinning är hans hemlighet och han själf allena är fabrikant — ensam! Vidare tiga kunderna. Vidare är hans öfriga affär hans säkra skylt. Vidare har han allenastående protektion i sin egen klientel. Och skulle, trots allt, verkligen en »undersökning» äga rum, skulle intet annat kunna upptäckas än piller, piller i milliontal, gjorda af krita och socker. Ja, det är det förfärliga: de, just de piller jag talar om, bestå för mänskligt öga, sans och sinne endast af socker och krita! Det faller heller ingen enda varelse in att riskera utbreda den fabel jag berättar er. Han skulle bli inspärrad på dårhus. Och det låter ju också tänka sig att han skulle plötsligt få smaka ett piller själf!

— Den läkare, jag här fantiserar om, emottog arfvoden af minst 10,000 francs pr case. Men det fanns många tillfällen då honoraren tiodubblades.

Med dessa slutord kastade sig doktor Lewis Henderson baklänges i stolen och brast ut i ett våldsamt gapskratt, hvilket exploderade likt ett sprängskott och kom mina trumhinnor att vibrera under en hvirfvel af ohyggliga ha — ha — ha’n så att allt mitt blod rusade till hjärtat och jag isades ända till märgen och nästan fullständigt tappade besinningen.

*

Icke för ett ögonblick tviflade jag på att jag hade en vansinnig framför mig. Jag förbannade unga Heckel, portvakten och damen som infört mig, herr Henderson och hela Paris, ja till och med gamla Heckel, och först och sist mig själf som gifvit mig i denna dåres våld. — Hur skulle jag slippa ut?

Då reste sig doktorn och gick bort till ett skåp. Det stod dess värre vid dörrväggen. Jag reste mig också och grep en tung metallcylinder på närmaste bord. Om icke annat skulle jag krossa hans hufvud hellre än bli utsatt för Gud vete hvilka hemska experiment.

Men han öppnade lugnt skåpdörren och kom leende tillbaka med en kristallskål, till randen fylld med små hvita gryn, runda som ärter.

— Se här, sade han, har jag en kollektion af den där läkarens universalpiller.

Jag försökte le. Det måste ha lyckats, ty doktor Hendersons min var oförändradt välvillig.

— Nå, sade han frågande.

— Herr doktor, sade jag, ni tror säkerligen icke att jag är hvarken barn eller idiot. Alltså: jag tackar för er saga och ber att få säga —

Här hejdade jag mig. Ordet »adieu» låg mig på tungan, men den instinkt, som i sista moment aldrig ännu svikit mig, ändrade ordet till:

— Au revoir!

Och det kom jag af ren händelse att uttala med djup och egendomlig betoning.

Han satte skålen på bordet och såg hastigt upp:

— Ah! sade han långsamt med ett djupt andedrag.

Det blef en paus. Jag stod orörlig, väntande på något oförutsedt.

Och verkligen, det kom. En liten klocka vid dörren ringde tre korta signalslag.

— Pardon!

Han skyndade till skåpet, grep en taltratt till en lokaltelefon och sade några låga ord. Det hela tog tio sekunder. Men under dessa tidens molekyler hade jag hunnit stoppa två piller i fickan. — Det var som att röfva sandkorn från en strandbädd.

Så stod doktor Henderson åter vid min sida:

— Nåväl, herr konsul, kanske ses vi igen — kanske icke. Jag är ledsen att ni icke fick träffa er unga landsman. Tack för ert besök — det roade mig få berätta en af mina intressantaste anekdoter ...

Med dessa ord, uttalade i den mest naturliga och kallt förbindliga ton, förde han mig till dörren. Vi kommo ut i empirsalongen och här bjöd han farväl med en artig bugning. — Jag såg honom försvinna i laboratoriet.

Därpå hörde jag lätta steg och den världsvana dam, som ledsagat mig in, stod bredvid mig. Hon log alltjämt sitt menande leende, men sade endast:

— Denna väg ut.

Jag såg som i en dimma förgyllda kolonner, speglar och gardiner. Än en gång hörde jag hennes mjuka franska:

— Tout droit s’il vous plait ...

Så stod jag ute i fria luften och hörde vagnsbullret och kände icke genast igen mig. Det var ej rue Pigalle. Bakom mig var en sluten gallerport till ett gammalt chateau, i hvars högerflygel jag dock såg de gröna laboratoriegardinerna bakom murens klippta häck. När jag gått några steg var jag åter orienterad. Jag hade kommit ut på Place S:t Georges, gatan rätt ned var rue Notre Dame de Lorette, jag såg den lilla kyrkans grå gafvelvägg skymta och hörde en klocka slå tre djupa slag.

— En dåre eller en charlatan! sade jag högt.

*

Af en tillfällighet träffade jag samma afton i ett sällskap en känd druggist. På hemvägen vid en cocktail i Chathams bar, ljög jag en historia och bad honom undersöka ett af mina två piller från doktor Hendersons fabrik.

Följande dag gick jag till honom. Han skrattade:

Mon cher ami — världen vill bedragas! Köp aldrig amerikansk patentmedicin. Hvad det var: socker och krita — icke spår af något annat!

Han bokstafligen skrattade mig ut genom dörren ...

Men — och här känner jag hur jag ännu hvitnar och kallsvetten pärlar fram på min panna. — Då jag gick hem en genväg genom en gränd mötte jag en hund. Det var en stor dansk dogg. Den kom tätt upp till mig

och nosade så dreglet rann på min rock. Utan att rätt veta hvad jag gjorde tog mina fingrar ur västfickan upp Lewis Hendersons piller — det andra, det sista jag hade. Hunden slickade det i sig ...

Och sekunden efter såg jag den stora besten sträcka upp hufvudet mot himlen som ville den hosta, och därpå välta stendöd omkull.

Jag kan icke beskrifva sensationen. — Jag förmodar en mördare känner den.

Jag vet blott att jag i timmar efteråt rystade som i frossa. Och på natten blef jag sjuk, fick ett feberanfall och uppkastningar.

*

Hvad jag tror?

Jag tror ingenting.

Den underjordiska orgeln i Rothenburg.

Det är med en viss motvilja, jag nedskrifver efterföljande. Det gifves minnen, man icke bör gräfva upp; vålnader, man gör klokast i att icke frammana. Och dock — just därför göra de sig påminta, det är som om vore man tvungen vid fjärdingens stjälpande att icke gå förbi minsta lapp eller konvolut; ja, det liknar verkligen min årliga rengöring af min privata sekretär: hvarje bit papper måste jag syna, äfven om jag vet att den är utan betydelse: det kunde ju hända att jag vrakade af misstag något viktigt som ej var afsedt för papperskorgen. — Så räddar jag då ur glömskans stora papperskorg äfven denna upplefvelse. — Det finns ett skäl till: det ger ett sidljus åt min olycklige landsman G. V. Anbergs tragiska död; ringa visserligen, men dock en belysning.

Jag vill emellertid icke uppehålla mig vid den strängt privata anledning, som för några år sedan kom mig på självfva långfredagen att helt apropå från Nürnberg resa till Rothenburg ob der Tauber. — Det var dock icke enbart kulturhistoriskt intresse ...

På landets löjligaste bummeltåg, en veritabel Secundär-Bahn som skuren ur en gammal årgång af Fliegende Blätter, kom jag sent omsider till några skjul, föreställande en station. Där upphörde skenor och spår och där var således ändpunkten. — Men någon stad syntes ej i den blida vårnattens månskensmörker.

Jag upplystes om att en diligens skulle taga de resande in till staden — det var, pietetsfullt nog, förbjudet att bygga en modern järnvägsstation inom den gamla medeltidsstadens hank och stör.

De resande utgjordes af mig — med — ja med sällskap, enfin! — samt en öltjock herre i ulster. Och så skramlade vi, sömniga och sönderskakade, öfver en vallgrafsbro in genom en af de krenelerade fästningsmurarnas stadsportar. — Det var som att åka 700 år baklänges i tiden, men hotellet »Zum goldenen Hirsch» hade i alla fall elektriskt ljus i smideslyktorna och chateautappningar på vinlistan.

Och så — så småningom — sofvo vi de orättfärdigas mindre oskuldsfulla, men desto djupare sömn!

*

Vid frukosten följande dag frågade den förbindliga värden om jag kände staden eller kanske önskade en vägvisare. — Rådhuset, tillbyggdt 1572, måste besökas och tornet bestigas; vidare S:t Jakobskyrkan — 1337! — med ett högst märkvärdigt orgelverk; vidare Skolbyggnaden, Franciskanerkyrkan, Klingenthurm, och så vidare, och så vidare, med årtal och namn, data för krig, pest och brand i det oändliga som hade han

läst ur en katalog.

— Det finnes ännu inga turister, slutade han — så jag finge vara alldeles ostörd och ogenerad — — —

Men jag försäkrade att vi skulle ta oss fram på egen hand, och därmed besågo vi i dagar tre den gamla staden in- och utvändigt, klättrade i torn och genom stadsportar, kröpo på murar och i gallerier, drucko vin i de låga värdshusen, beundrade brunnar och gamla dörrar, vallfärdade till kyrkor och minnesmärken i dalarna och skildes slutligen när påsken var förbi, och vi med den! — Så blef jag ensam kvar ännu ett par dar i Rothenburg o. T.

Under den tiden tror jag att icke en krok eller kåk lämnades obesökt och obetittad. Jag tycktes verkligen vara den ende resanden, och jag kände snart hela sta'n. Det var en fridfull tid och om kvällarna vid hemkomsten till den gyllne hjorten sutto värden och jag vid ett lätt landtvin och språkade. — Jag brukade beskrifva mina irrfärder och till sist sade han:

— Ja, nu vet inte jag något som helst mer att se — ni har tagit med alltsammans, rubb och stubb!

Och så beslöt jag att bryta upp, återvända till de stora köpstäderna och på nytt bli en medlem i marknaden.

*

Det var sista aftonen. Himlen brann röd mellan spetsgaflarna och på ett litet torg stannade jag några minuter vid en gammal drakbrunn, där vattnet stilla porlade. Inga människor syntes i den mjuka skymningen.

Då fångade mitt öra ljudet af dämpad musik. Det lät som orgelspel.

Jag såg mig omkring. Alla de gamla husen sågo ålderdomssömnigt på mig tillbaka. Men från inget tycktes musiken stamma. — Jag lyssnade.

Ja, det var en orgel. Och melodin var mig icke okänd, ehuru det var mig omöjligt härleda den. Både ljud och rytm gäckade sinnena.

Det lät nästan som en koral men med öfvergång till ett högtidligt marschtempo. Det kunde vara en nationalsång, en stridsbön, en fäderneslandshymn. — Hvar hade jag en gång förr hört denna musik?

Och hvarifrån kom spelet? Det var mig omöjligt att lokalisera. Ett tag lät det nästan som hade melodin stigit upp med brunnens stråle.

Jag gick sakta rundt det lilla torget. Men husen tego. När jag närmade mig brunnen, på hvars stenpelare S:t Göran stred med draken, hörde jag orgeln tydligare.

I närheten fanns ingen kyrka, intet sjukhus, ingen skola, icke heller ett kapell eller något allvarligare härbärge — ja för resten icke minsta Kneipe eller vinstuga. Och här spelades som i ett kloster, man väntade blott höra munkkören falla in.

Jag vet ej hur länge jag stod och lyssnade på denna melodi, hvilken ändlöst upprepades i stigande och fallande tongångar och ibland förekom mig sväfva upp ur jorden. Det var en mystisk och melankoliskt vacker afslutning på min resa och jag hade nära på fått tårar i ögonen. Så dog musiken hän i ett rallentando, svann, upplöstes och var borta. Jag tyckte att örat ännu bar ljudförnimmelserna underifrån, som när man står på en klippa vid hafvet och hör vågorna spela mot hennes fot.

Jag vandrade långsamt hem till hotellet, alltjämt grubblande på den okända och likväl bekanta melodin.

I den som en vindeltrappa sluttande och krökande hotellgatan mötte jag en stor, röd automobil, hvars

oerhörda lyktögon glodde mid rakt i synen och nästan bländade mig. Det såg barockt egendomligt ut. Den i skymningen än mer framträdande medeltidsmiljön, och så detta vidunder med det skarpa acetylenljuset. — Det var den första bil jag sett på snart två veckor.

— Alltså resande, tänkte jag, gu’ vare tack och lof att jag far i morgon!

En pälsklädd chaufför var ende passagerare, men plaids, fällar och pälsar, kastade på sätena, visade att antalet resande varit åtskilliga. — Auton kunde bekvämt utom resgods rymma sina åtta personer.

Den svängde in i en gårdsport där jag sett att garage var anordnadt.

Jag kastade ännu en blick uppåt staden innan jag under guldhjortens snidade bild med den röda lyktan steg in i hotellhallen. Himlen var klar och stjärnsållad. En doft af blommande magnolia steg från dalen, där Tauber svagt sorlade i sin smala fåra mellan kvarnhjul och kiselstenar.

— Farväl, vackra idyll, adieu, Rothenburg! mumlade jag sentimentalt och öppnade glasdörren.

Hallen var klart upplyst. Från matsalen hördes lifligt pratande och skrattande stämmor. På disken var en stapel resväskor, paraplyfodral, gummikappor och autokorgar.

Denna annars högst vanliga hotellsyn fastnaglade mig vid tröskeln som hade en vålnad visat sig. — Och det var en vålnad; en blodig vålnad till på köpet, som skymtade i mitt minne. — Ty öfverst på godstrafven stod en röd rysslädersportmanteau med glänsande guldbeslag och blixtrande blå safirer. Det fanns blott en sådan äkta lyxpjäs, och jag hade aldrig glömt den:

Herr G. V. Anbergs resväska.

*

En half minut återkallade bakom mina slutna ögonlock synen af min landsman ombord på lyxtrainen och utsträckt liflös på golfvet i Hôtel Bristol i Berlin. Men därjämte framträdde på plåten med kanske ännu större skärpa dragen af den spanska abbén och österländskans bildsköna anlete. — Nu, om någonsin, skulle jag ha tillfälle försöka lösa en gåta. I denna lilla håla voro råtthålen lätt räknade.

(Denna liknelse som verkligen korsade min hjärna var det mest parodiska, jag kunde ha utfunderat till symbol. Det skulle händelserna snart visa.)

När jag hörde värdens vänliga röst, frågande om jag skulle resa i morgon, svarade jag därför:

— Nej, jag har ångrat mig! Vädret har blifvit så vackert att jag stannar ännu ett par dar! — Det är svårt att slita sig från Rothenburg ...

Han log smickrad och jag gick upp till pulpeten där journalen för resande låg.

— Nå, nya gäster. Nu börjar säsongen. — Det är väl inte landsmän?

Jag vet icke, men det föreföll mig som dröjde eller öfvervägdes svaret. Så sade herr Müller, hotellvärden, i, förekom det mig, något sväfvande, men alldeles säkert betydligt dämpad ton:

— Mja — jag vet icke — de ha ännu inte skrifvit in sina namn. De kommo med automobil och voro förfärligt hungriga. Jag har låtit sända upp anmälningsblanketter på respektiva rum. Emellertid tala de flytande tyska, ja, som infödingar ...

Jag tror att om jag i detta ögonblick lämnats ensam, jag med risk att bli tagen för tjuf skulle ha öppnat och

undersökt den lockande röda väskan. Det kliade i fingrarna. Men som det var, hade jag intet annat att göra än gå in i matsalen och ta en öfverblick af aktörerna. — Så kallade jag sällskapet, ty i min hjärna spökade alltjämt det drama, jag en gång delvis varit ett obetydligt vittne till.

Men i själfva gången hejdade jag mig. — Om någon af sällskapet kände igen mig? Hur liten möjlighet än förefanns för detta antagande, så vore det likväl bättre om jag fick ett första iakttagande osedd.

Och slumpen, som så ofta förr, kom till hjälp. Jag hörde stolar skjutas från borden, servetter frasa och därpå de långsamma omarkerade fotstegen af ett dinéparti som upplöses. Tändstickor skrapade och konversationen inskränktes till interjektioner. Så syntes skuggan af första annalkande par i dörröppningen.

Jag stod vid portiärerna till serveringsrummet, som låg midt i korridoren. Ett steg baklänges och genom gardinvecken kunde jag se följet draga förbi.

De kommo.

Det var hvad dansken så betecknande kallar en »Skuffelse».

Sällskapet bestod af ej mindre än tio personer, fyra damer och sex herrar. — En af dessa senare hade jag dock en morgon mött på fästningsvallen och antagit vara hemmahörande borgare i staden. Alla gjorde ett »Durchschnitteindruck» — semesterfirande köpmän, troligtvis österrikare, möjligen ungrare. Ålder 30—40—50 år. Välklädda och soignerade, mätta, ointressanta. — Och på en gång insåg jag orimligheten i mina hemliga fantasier. Äfven om det var den olycklige Anbergs väska, jag sett, så hvad mer? Den skulle ju någonstans hamna — en auktion blott, till exempel, och allt fås för pengar!

Men —

Ja, men! Gammalt misstroende i allmänhet följer med min ras. Vi äro lika skeptiska som tros-sega. Och det är ju ej så underligt ...

— Jag skall åtminstone se hvem väskan nu tillhör, mumlade jag.

Jag behöfde blott vända mig. Serveringsrummet hade en lucköppning till hallen — alldeles bakom disken där resgodset var stapladt. Och jag såg, i detsamma jag lät blicken flyga mot packtrafvens höjd, hur en manschetterad hand sträcktes upp. Det var en kraftig herrnäfve som grep det dyrbara handtaget hvars låsstenar gåfvo mig en blånande blink.

Och liksom hade detta väckt alla misstankar på nytt — denna rörelse af »taga» — böjde jag mig åt sidan och uppfattade ägarens ansikte: en blekfet typ med mongolmustascher och svarta ögon under slappa lock. Ett icke alldagligt utseende om man granskade det.

Så hörde jag gästerna pratande försvinna uppför trappan. — Hiss fanns icke ännu i Rothenburg.

*

Vid mitt kvällsté växlade herr Müller och jag ännu ett par meningar.

Jag hade åter erinrat mig den hemlighetsfulla orgelmelodin.

— Hvar, frågade jag, finns en orgel, vid den lilla brunnen med S:t Göran? Jag har i afton hört den spela och det lät som kom musiken så att säga direkt upp ur jorden?

— Brunnen med S:t Göran, upprepade värden, men herre gud, bästa herre, det är ju vid rådhuset — stora torget?

— Nej, sade jag förargad, ty det förekom mig allt mer att han spelade enfaldig — jag sade lilla brunnen, naturligtvis menar jag icke den stora med riddaren och draken! Det var vid ett litet torg som jag ej vet hvad det heter.

Han skakade på hufvudet:

— Jag vet inte — det var väl någon kyrka. — Men ni, kära herre, känner nu stan lika bra som jag: hvar var det?

Det var verkligen en försmädlig fråga, ty när jag tänkte efter kunde jag ej beskrifva platsen. — Jag funderade. Nej, det hela blef lika otydligt som melodin.

Jag sade god natt och gick upp på mitt

rum.

Den breda gången i andra våningen var icke längre så obefolkad. Utanför hvarje dörr ända fram till min egen, utanför vänstra sidans 3, 5, 7, och så vidare, samt korresponderande högernummer 4, 6, 8, etc., stodo ett par skor eller stöflar. — Jag hade fått reskamrater.

Det var kvaft i rummet. Bredvid hotellnotan låg påsen med sömnpulver. Ännu en stereotyp natt!

Jag slog upp ett fönster.

Det var ej månsken mer, men stjärnljus. Tauberdalen, som påstås likna Jerusalems omgifningar, var svagt belyst och floden glittrade till ibland. Jag satte mig på en taburett.

Då hörde jag bort från ett hörnfönster, som stod halföppet, en sakta sång, nästan blott en nynning. — Men på en gång voro mina öron vidvakna.

Ty melodin var densamma som den underjordiska orgeln spelat.

Och plötsligt stod klart i min hågkomst hvad var det. — Det var Polnisches Lied med musik af Carl Burow — ett stilla, högtidligt adagio som smälte samman med sceneriet utanför.

Jag kan ej beskrifva hvilken lättnad jag kände! Det är ju barnsligt, men som jag förut sagt: likaväl som jag kan i timmar ligga vaken och grubbla öfver sammanställandet af ett par ansikten, lika plågsamt känner jag trycket af ett minne, jag ej kan placera. — Det är som en befrielse när upplysningen kommer, och jag drog en lättnadens suck.

Men i samma nu tog sammanlikningen en annan och värre form: hur kunde det falla sig så egendomligt att jag på denna undangömda plats med få timmars mellanrum hörde samma, halft begrafna melodi?

Och nu visste jag att alla minnen och antaganden skulle taga i häxdans och förära mig en marridt trots trötthet och veronal.

Så blef det också. Jag gick till sängs, konstaterande att det var en kvinna som sjöng och på polska. Men därefter, sedan hon tystnat och fönstret stängts, låg jag i en helvetesdvala, uppfylld af röda väskor, bleka ansikten och automobiler med safirögon, stora som S:t Jakobskirches urtaflor.

Då jag långt fram på förmiddagen vaknade, sken icke solen, men öfver rutorna runno floder af Sydtysklands ihärdiga vårregn. En lätt hufvudvärk och trötthet i armar och knän hade sömnpulvret kvarlämnat. Dåsig och olustig stötte jag upp ett fönster och lät de ljumma dropparna skölja mitt ansikte och bröst. Med slutna ögon stod jag och inandades dalens doft af mylla, humle och vin.

Kaffet kom.

— Ha de nya gästerna rest?

— Nej — de äro ute och bese staden. De frukosterade redan för två timmar sedan.

Det var yngsta kellnern som denna dag infunnit sig med brickan. En pigg pojke som redan varit litet hvarstans — i Stuttgart, Köln och Heidelberg. Hans bruna ögon spelade vaket och intelligent omkring.

Jag singlade med ett tvåmarksstycke i luften.

— Hör, Gust'l, hvad är det för människor egentligen — eh?

— Det är polacker — jag känner igen språket från två kamrater jag hade i Stuttgart.

— Förstår du det också?

— Nej, bara »god dag» och »vacker flicka». — Det heter —

— Nå, säg mig, äro alla, alla, förstår du, utgångna?

— Ja.

— Hör på, Gust'l: märkte du om någon af herrarna bar något med sig, en väska till exempel?

— Nej, bara reseböckerna. — Jag vet det därför att jag tjänstgjort hela morgonen ensam häruppe.

— Gust'l, sade jag, och gick fram till honom — här ser du denna slanten! Har du också sett i en af herrarnas rum en vacker röd väska, med guldbeslag och lysande, blå stenar?

— Ja, sade han lifligt — hos herr Jastrow — den mörka herrn som ser ut som en turk. Han bor i åttan.

— Det är bra. Vänta ett ögonblick. — Hur vet du att han heter Jastrow?

— Jag var nere efter cigarretter åt honom och då hade det kommit post till herrskapen. Men alla brefven och tidningarna voro adresserade till herr Jastrow. Jag fick taga dem med upp och då jag sade namnet sade han:

— Det är jag. Jag heter Jastrow.

Jag kastade på mig skrifrocken, for i tofflorna och öppnade dörren. — Gången låg tom.

— Gust'l, sade jag allvarligt — jag måste se den väskan — bara för en sekund. Men jag vill att också du ser att jag blott ser på den. Kom med mig!

Utan minsta förvåning lydde gossen. Han svarade leende:

— Det är enkelt. Jag skall just nu in och stänga alla fönstren för regnets skull och har dublettnycklarna.

Han drog upp ur serveringsjackans vida ficka en ring med numrerade nycklar, valde ut poletten som bar talet åtta och öppnade ett grannrum. Därpå skyndade han till trappan, var genast tillbaka och hviskade:

— Finns ingen där, skynda sig, konsuln, medan jag stänger fönstren!

Jag kände ingen tvekan. Midt på bordet stod Anbergs dyrbara respjäs — en blick bekräftade att jag icke kunnat misstaga mig. — Var den låst?

Mina fingrar ilade öfver stenarna — något knäppte och kolfvarna öppnades.

Gust'l stirrade intresserad. Jag skilde raskt väskgapets kanter och böjde mig ned.

På botten af portmanteaun stod ett etui af djupröd sammet, stort som en handskask. Locket bar ett stort guldmonogram: det ryska N, som ser ut som vårt H. Men öfver bokstafven var en stor kejserlig krona.

Mitt hjärta klappade. Jag såg åt dörren. — Gust'l förstod. — Han smög ut i korridoren.

— Ingen kommer, hörde jag honom hest mumla och jag lyfte resolut etuiet ur väskan. — Det var tungt som bly.

Så hade jag så när ropat högt af besvikenhet. På långsidan var ett litet nyckelhål — ett litet guldsirateradt hål, men starkt och konstmässigt formadt, ett patentlås, och naturligtvis stängdt, låst, ohjälpligt tillslutet för en nyckellös obehörig.

Och på en gång blef jag het och röd om kinderna. Jag satte ned det tunga etuiet, knäppte igen väskan och gick ut ur rummet.

Jag kände mig som en tjuf — hur i herrans namn hade jag kunnat öppna en annans respackning?!

Gust'l såg nyfiket på mig:

— Är det den ni söker? hviskade han hemlighetsfullt.

— Hm — här har du din tvåmark.

Slyngeln log listigt:

— Jag har sett sån't förut, sade han bockande, »konsuln» är — detektiv!

— Ja, tänkte jag, hellre det än att han tar mig för hotelltjuf.

Och jag förbannade tyst, under det jag klädde mig, min olycksaliga fantasi, som någon sällsynt gång kunde löpa bort med mitt goda, rätlinjerade affärsförstånd.

*

Klockan tre klarnade det upp, men blef kallt. Jag hade icke sett till någon af de polska resande.

Hur kunde herr Jastrow ställa en så dyrbar sak som väskan, hvilken dolde utan tvifvel än dyrbarare klenoder, på ett så godt som olåst hotellrum? — Han trodde väl Rothenburg vara en denna tid gudsförgäten håla.

Klockan fyra anlände tvenne nya resande till hotellet. Det var två herrar med ryska namn — ändelserna måtte fonetiskt ha låtit som nysningar. — De intogo en sorts témiddag och försvunno i staden.

Klockan fem kom ett telegram till herr Jastrow. — Jag satt nere i hallen och läste tidningar.

Klockan sex infann sig ett bud och begärde bref och telegram som möjligen ankommit till herr Jastrow. — Budet var en rothenburgare, anställd i vinstugan »Grafen von Franken». (Gust'ls meddelande.)

Klockan sju åt jag middag — helt ensam i matsalen. Herr Müller var förvånad öfver att ingen af gästerna syntes till och uttalade mörka misstankar om att värden på Hvita eller Röda (jag har glömt hvilketdera) Tuppen lockat hans resande öfver till sig.

— Chaufarören, tillade han — får sin mat nere i annexet, garagehuset.

Klockan åtta tog jag, emot vanan, en lur. — Jag hade bestämt att resa nästa dag.

Vaknade vid niotiden. Kände mig kry och längtade efter luft och motion. Reglerade räkningen och gick ut.

Det var mörkt. Mellan blåsvarta skytrasor blinkade stjärnor och i de gamla bleckskyltarna sjöng vinden. De krokiga och backiga gatorna lågo öde. Här och där lyste smårutade fönster helt vänligt, men för öfrigt erbjöd perspektivet en sällsam tom och öfvergifven stämning. — Gamla kyrkogårdar ha detta intryck af vittrade vårdar och de dödas ben hos sig. Jag tror att om det gifvits något så hanalt som en varieté med tingeltangelmusik hade jag denna kväll gått dit.

Hur jag vandrade kring mellan knutar och hörn, under båghvalf och spetstak, kom jag slutligen upp till det lilla torg där jag aftonen förut hört den underjordiska orgeln spela. Drakfontänen stod som ett spöke i ett hörn och snedt öfver sköto två gamla byggnader rygg emot hvarandra som arga kattor. En flik himmel mellan de brutna skiffertaken visade Karlavagnen omgifven af tumlande strömoln.

Här stannade jag.

För kanske tusende gången i mitt lif kom den devis jag en gång som ung commis sett under afbildningen af en dödskalle på en engelsk kyrkogård: »What’s the use?» för min inre syn. — Hvad nyttar det alltsammans till? tänkte jag.

Vinden pep sorgligt i någon rostig skyltklinka, de gamla husen liknade silhuetter af utslitna kulisser, och jag själf kände samvetskval öfver förspilld tid. Då —

Då började orgeln spela.

I första ögonblicket trodde jag det vara en fantasiens hörseldröm. Men efter ett par takter hade jag melodien, och det var Polnisches Lied af Burow. Jag var nära att sjunga med.

Men plötsligt hörde jag fottramp och tog instinktmässigt två steg bakåt i skuggan. — Jag stod under ett utsprång där en madonna hade sin stenpiedestal.

De dubbelsteg som nalkades, voro korta, afmätta, bestämda — något militäriskt vid dem. Och snart såg jag i en hänglyktas sken två män. Det var de ryska resandena. — Men det som spärrade upp mina ögon var att under den enes slängkappa blänkte gyllne officerskordonger och ett par uddiga emaljerade och briljanterade stjärnor.

De stannade vid brunnen. Jag kröp längre in i skuggan.

— Är det här?

Det var officeren som talade på franska.

— Ja. Men jag känner icke nedgången. Den är från en sidogata i ett gammalt hus. Hvalfvet är kvar sedan Tilly och Pappenheim belägrade staden under reformationskriget. — Hör! Hör ni att de spela? Det är under våra fötter, major.

Nu lyssnade vi alla tre och orgeln gjorde slutpreludiet — ett ritardando.

— Hvad är det för en melodi? sade militären.

— Jag vet icke. Förmodligen en bön.

— Hm!

Ledsagaren lyssnade:

— Nu kommer hon.

Och jag hörde små steg — detta lätta »fall» af fötter som endast mondäna storstadskvinnor lärt sig. I den buckliga smideslampans osäkra belysning syntes en smärt gestalt i Havelock; de högklackade små fötterna trippade säkert öfver gatans förfärliga bergknallar. — De två männen hälsade och gruppen stod en kort minut samtalande under vägglyktan.

Det var det sista jag såg af mina hotellkamrater, och så vidt jag vet äfven af den underliga sammanslutning af människor, vi läsa om i våra jätteblad till frukostäggen och kaffet. Och som vi nästan taga som ett slags moderna fabeldjur, upprunna i en öfverhettad journalists hjärna. Nihilister, anarkister, terrorister, provokatörer — och hvad benämningarna heta, och hvilka äro nära förbundna med politiska spioner, diplomaters »agenter» och samhällets väktare — polisen och detektivkåren.

Jag trodde mig förstå Anbergs öde. Äfven om de mänskliga lidelserna dessutom spelat in: kärlek, fåfänga, maktlystnad, hat —

Jag hörde några ord, men förstod dem icke. — Det var ryska eller polska som talades. De tre personerna sneddade torget, svunno i en gränd.

Jag smög fram till knuten.

Det var mörkt som i en garderob — skuggorna hade slukats af svärtan. Då glimtade som en blodröd och lodrät klinga en spricka af ljus. I den röda gläntan såg jag tre kapphöljda gestalter försvinna.

Jag dröjde fem minuter och gick så letande längs gränden. Jag fann en port vid ungefär det ställe springan lyst, men den var sluten, kall och svart som det gamla järnets beslag och bommar. Allt, fönster, gluggar, dörrar, portar, galler och grindar tycktes sofva medeltidens månghundraåriga sömn.

Och så vände jag hemåt. En känsla af stark »oberördhet», om jag så får säga, fyllde mig. Det var som hade en stämma talat i mitt öra:

— Blanda dig aldrig i, hvad som icke angår dig!

Då jag passerade S:t Georgsbrunnen hörde jag orgeln tydligt. Den spelade Polnisches Lied och jag inbillade mig att en kör stämde in med sång.

*

Tidigt på morgonen reste jag. Den gamla diligensen skramlade i väg i en silfverdimma som äfven svepte sitt flor kring Rothenburgs torn och tinnar. Jag hade icke med ett ord frågat hvarken herr Müller eller Gust’l (som med hemlighetsfulla blinkningar emottog sin silfvertribut) efter de öfriga resandena. — Jag såg blott att den röda auton var framdragen och att chauffören med all makt pumpade och undersökte pneumatiken.

I Nürnberg fick jag ett D-Zug till München. Köpte en andraklassbiljett, gaf konduktören två mark och for i lugn och ro, helt allena i ett första klassens afstängda kupéapartemang, till staden vid Isar.

Och det var där jag ett par dagar senare på kafé Luitpold läste presstelegrammet om en rysk officers självmord i den pittoreska staden Rothenburg o. T. — Han hade skjutit sig en natt vid en gammal brunn som afbildade S:t Georgs strid med draken.

— S:t Georgs strid med draken, var det ja! tänkte jag. — Hvilken slående symbol, hur man än vill ta det: gärna för mig från båda sidor ...

Detta minne har jag, som jag skref i början, med en viss tvekan upprepat. Min vistelse i den underbara frankiska idyllen hade börjat som en berusande påskdröm och den slutade som alltid med ruelse och fasta, bön och allvar efter karnevalen. — Det var min sista sidotripp på alla mina turer, och därför ville jag helst mylla ned den. Hur som helst, det efterspel, den bringade, och där jag var en obetydlig galleriåskådare på plankbiljett, narrade mig rita dessa rader i natt.

Jag har aldrig sett eller hört mer om ryssläderväskan. Sammetsetuiet med det kejserliga monogrammet skulle jag däremot återse på en plats, jag minst väntat.

»But that's another story.»

Spöksekretären.

För den som regelbundet under en längre period af sitt lif får tre à fyra gånger om året företaga utrikes resor, inställer sig till sist en sorts mekanisk omtanke i allt som förknippas med färden. Den verkar helt planmässig men tröttar icke och förbrukar en bråkdel af den tid som förut upptogs af samma anledning. — I följd däraf mottager man också med ett resigneradt leende de uppdrag släkt och vänner hedra den bortresande med — dessa afskyvärda, närgångna och idiotiska »kommissioner», äfven godt uppfostrade människor icke spara un voyageur. Och — hvad som är märkligare — man uträttar, uppfyller dem verkligen!

Jag har haft i uppdrag att köpa juveler, porslin, vin, delikatesser, taflor, korsetter och sidenunderkjolar (och, borde jag kanske tilllägga, fotografier, »lektyr» och vissa andra artiklar åt mina gifta vänner), men med möbler hade ännu ingen besvärat mig. Det blef min gamle affärskamrat Abels lott att en smula förvåna mig med.

Jag har alltid respekterat Abels duktighet och duglighet i hans bransch, och hans släktärfda arbetsenergi. Men hans till det otroliga gränsande gnideri, hans småsnålhet och hans fullkomliga brist på allt sinne för flotthet till och med som värd, har städse varit mig i hög grad osympatisk, och också fjärmat så väl mig som andra från honom. Man tordes ju icke ens antaga hans semi-årliga middagsbjudning, af fruktan att få magen fördärfvad af den buteljerade och vinettikerade ättika som bjöds till den frugala maten. — Nej, det draget har jag aldrig uppskattat! Men hans barn och mågar komma väl att göra det så mycket mer när han en gång är död ...

Nåväl, då jag förra vintern hade olyckan få vistas en hel månad i Paris (olyckan hänför till säsongen: i ingen annan stad i världen fryser man så under januari som i Paris) fick jag ett långt bref från Abel. Då jag säger långt, menar jag på grund af pikturen, som är mikroskopiskt liten — att använda mer än ett halft ark papper till ett bref, skulle icke falla Abel in. I distraktion hade han också glömt frankera med mer än inhemskt enkelmärke, så jag fick lösa hans bref!

Jag stafvade igenom Abels epistel med tillhjälp af en lupp. Gud vet hvad som inspirerat den gamla snålvargen — han önskade att jag skulle i Paris för hans räkning inköpa en sekretär! En riktig antik fransk empiresecretaire, af gammal mahogny med »pelare» och bronsbeslag, marmorplatta och dubbla chiffonjédörrar. Han nämnde äfven firman: Durand i rue Bonaparte. Och de skulle vidare sända den, väl emballerad och försäkrad, direkt till honom »att betalas vid oskadd tullvisitation» (men för guds skull pr båt, ej järnväg, och under lägsta ackord!); vidare borde ett intyg gifvas att möbeln var autentisk och icke eftergjord. — »Allt detta,» skref gamle Abel, »besvärar jag dig med i mina barns namn (iag trodde han börjat gå i sin andra barndom!) och påminner dig att liksom Mischnah och Gemara tillsammans bilda

Talmud, så bildar också du och jag, genom denna tjänst, en sammanslagning, som skall betyda mera än tolf folioband — där du dock, kära broder, är den större delen, eller Gemara.»

Denna sista mening gjorde mig öfvertygad om att den goda Abel »war fertig». Lika viss som jag är om, att jag aldrig ägnat två nätter i veckan åt Talmudstudium (det gör icke ens längre spanska finansministrar — gamle Amschel Rothschild var väl sista stora föredömet), lika säker var jag på att Abel icke hade en aning om vare sig hebreiska eller rabbinsk kaldeiska, för att ej tala om latin, grekiska och persiska. Om jag ej så väl känt Abels handskrift och framför allt namnteckning, hade jag säkert trott det hela vara ett dåligt antisemitiskt skämt.

Men redan dagen efter kom ett telegram, denna gång från svärsonen, unge konsul L. Det lydde:

»Uppfyll om möjligt svärfars önskan enligt bref. Vi alla tacka dig.»

Det var, som sagdt, telegraferadt af svärsonen. Och nu kände jag på nytt igen den gamla Abel — ett halffrankeradt bref kunde han sända mig, men ett telegram! Det fick i så fall en annan betala. — Jag är säker på att Abel i hela sitt lif aldrig skickat telegram såvida det ej varit som svar på ett R. P.!

Men underligt var onekligen det hela, och mäktiga orsaker måste finnas för denna excentricitet. — Det är sant, jag har glömt säga att brefvet slutade med en sorts förklaring som skulle föreställa smickrande: jag »var ju den erkändt franska bland mina vänner, som nog kunde arrangera med det folket». — Det var nu en liten häntydning till min mission den gången: det dessvärre misslyckade grufaktieföretaget med franska pengar.

Jag kunde endast skratta och hade intet annat att göra än söka upp M. Durand.

*

Det var en hemskt kall morgon jag begaf mig öfver till vänstra Seinestranden. Icke minsta spår till snö, naturligtvis, men grått i grått och en parisisk kyla, som går genom päls och bonjour, hud och kött, ända in i ryggmärgen. Kajerna liknade smutsiga isbarriärer och till och med bokmånglarna hade stängt sina svarta lådor. I de små vinbuvetterna brann gasen bakom frostiga rutor.

Ibland log jag likväl åt Abels djärfva Talmudliknelser. — Hvad hade händt honom? Hvarför denna ifver om en äkta möbel — han som aldrig tänkt sig ett hem annorlunda än med det rysligaste valnötskram från åttitalet? Och därtill gjutjärnsutsmyckningar i lampor och ljusstakar. Samt tapeter i brunt och gult med mönster af rosor i kvadrater, trianglar och »stjärnor»!

Med en blick på gubben Voltaire, som tycktes frysa på sin piedestal, vek jag in på rue Bonaparte. Här är ju fönster vid fönster och dörr vid dörr fyllda af alla slags antikviteter. Helgonbilder och sköna rokokokvinnors vällustigt formade sängar, urnor af metall och fat af porslin. Statyer i gips och brons, alla slags nipper af all slags materia, taflor, kristall, lump och skrot. Sidenbrokad och säckväf — i en lukt af damm, snus, fukt och mögel. Jag letade länge efter Durand och fann honom till sist nästan ända upp vid S:t Germain des Prés, inne på en gård i en lokal, halft källare, halft bottenétage.

Jag framförde mitt ärende och det visade sig att monsieur Durand uteslutande var specialist på sekretärer.

— Och konsolspeglar, tillade han tvekande.

Det var en liten vänlig och munter gubbe med hvitt hår och röda kinder, ett litet pipskägg à la Napoléon III, lätt svartfärgadt, och med en pincené i sköldpaddsinfattning, hvars breda sidenband buktade sig öfver en hvit pikéväst. — I rockslaget icke — Hélas! — det röda, men det gredelina bandet.

— Oui, monsieur, pladdrade han, vi ha allting i den vägen. Och de facilaste priser! 800 — 900 — 1,400 — (han pekade på en rad af lockande skåp) — 2,100 — och, monsieur, en läcker bit! — 3,000 och här — här 8,500 francs!

— För guds skull håll — jag har kommit hit för att ni rekommenderats mig som billig —

— Ce n'est pas cher!

— Högst tusen francs!

— Oh, monsieur!

— Bestämdt.

— Nåväl — se här!

M. Durand snurrade rundt och visade på en vacker mahognytingest, något smal men med två pelare, mörkgrå marmorskifva och vackra bronsbeslag. Han fällde ned klaffen och framhöll att inuti fanns ytterligare ett par miniatyrpelare med beslag — i allt voro bronserna tolf stycken. Det hela en utmärkt vacker pjäs och priset 1,000 — han ville säga 985 francs!

Jag var tyst förvånad, ty pulpeten förekom verkligen vackrare än de vida dyrare kamraterna. Utan att låtsa om mitt gillande fortsatte jag likgiltigt att beskåda långväggens oändliga fil af sekretärer.

Men herr Durand följde mig artigt beklagande. Det var tydligt att han ville ha den bestämda sekretären såld. — Gu bevar's — här fanns mycket bättre — 1,500 — 2,000 — ja, den stora där (har tillhört Marie-Antoinette, monsieur!) för 18,000 francs — c'est n'est pas trop!

Och så kommo vi tillbaka till kabinettskåpet med de tolf beslagen. — Efter en half timmes vänligt gurgel hade vi det afgjordt till ett pris af 975 francs. — Det var verkligen billigt, jag smått ångrade ha pressat för den gamla snåla Abels skull. — Men — jag kan inte handla på annat sätt, n. b. när jag vet att säljaren ändå får dubbel inköpsprofit!

— C'est bon marché! försäkrade den leende herr Durand.

*

Här trodde jag mina besvär vara ändade. Jag hade skrifvit till Abel ett bref på fjorton sidor (för att glädja honom skref jag blott på en sida af arket och några få ord på hvar sida!), jag hade fått möbeln assurerad och afsänd till Rouen, hvarifrån skeppslägenhet erbjöd sig. Jag hade fått ett »intyg» från M. Durand (jag hade själf dikterat det!) att sekretären ursprungligen tillhört markisinnan Ninon de Belville — hofdam hos Joséphine samt att priset egentligen varit satt till 1,875 francs, men på grund af dåliga konjunkturer — et cetera.

Nöjd och belåten frös jag vidare i min kalla dublett vid rue S:t Augustin, arbetade på det omöjliga grufkonsortiets vägnar och värmde mig ibland efter välkändt parisiskt recept, innerst likväl längtande hem till dubbelfönster och kakelugnsbrasor.

Det enda jag väntade på var en liten papperslapp från Abel, innehållande hans tacksägelser och möjligen upplysning om hvad sekretären skulle användas till. — Det senare fick jag också veta, men genom svågern som skref å gubbens vägnar. Kabinettet var en present till äldsta dotterns, Rebecka, lysning. Hon hade själf önskat denna pjäs emedan den var det enda som saknades i ett annars fullständigt rumsarrangemang i samma stil som fästmannen (bankdir. H.) medförde. — Och gamle Abel hade intet annat val. — Han hade

för länge sedan uppgifvit tanken på Rebeckas bortgiftande, och händelsen hade, enligt släktens mening, förefallit Abel som ett af gamla testamentets underverk. Han hade lagt sig till med högst märkvärdiga ordvändningar, hämtade ur våra gamla religionsböcker. Nu tackade man mig för allt besvär ...

Jag skrattade när jag tänkte på Abels dubbla ängslan: att icke sekretären skulle kunna anskaffas och detta gifva anledning till kanske uppslående af förlofningen; och dels att möbeln skulle blifva mycket dyr — — — Nu kunde han vara lugn.

Döm om min förvåning då jag en eftermiddag kom hem från ett sammanträde i själfva Crédit Lyonnais för att kläda om mig och i mitt skrifrum fann sekretären från M. Durand!

— Hvad i alla milliarder — — —?! Qu'est-ce que c'est que ça?

— Jo, det var min.

— Ja men den skulle ju vara afsänd till Rouen?

Under axelryckningar och armslagningar förklarade värdinnan att det hade den visst också varit men kommit tillbaka — revenu en chemin de fer.

— Pourquoi, pourquoi, i alla helgons namn?

Madame skakade på hufvudet och viftade med sina små knubbiga och hvita händer:

— Je ne sais pas!

Jag hade icke tid att ränna öfver till M. Durand utan lät möbeln stå till morgondagen.

*

Då jag tämligen sent på natten kom hem efter en dum karneval öfver i Moulin de la Galette, hade jag glömt sekretären och blef helt förvånad vid att finna den inpassad mellan fönstren i första rummet. Nu föll det mig också in att undra öfver emballeringen, som tydligen värdinnan i all vänlighet uppbrutit och bortskaffat för att jag skulle ha det hemtrefligt. Den gamla möbeln stod där också som hade den icke rubbats på ett halft sekel. I öfversta nyckelhålet — d. v. s. chiffonjéklaffens — satt pjäsens enda nyckel, en tämligen stor och vacker tingest. På marmorplattan hade madame funnit prydligt anbringa två gräsliga porslinsvaser och en pendyl som icke gick.

Jag klädde af mig, gick till kojs och blåste ut ljuset.

Hur länge jag sofvit vet jag ej. Med en stöt var jag vaken. Det var den gamla vanliga sensationen som alla känna: man tycker sig falla — ett svindlande fall, och så, duns, slår man i marken — och vaknar! Man ligger och skälfver och tycker sig riktigt ännu känna hur man föll och slog i. Hjärtat klappar och blodet hamrar i öronen.

Jag vaknade alltså som hade jag fått en plötslig stöt.

Så låg jag där några sekunder, slöt ögonen på nytt och ville dåsa till.

Då fångade mina öron ett ljud som genast skärpte alla sinnen. Det var fotsteg, tydliga i nattens obrutna tystnad. Och de voro utanför min dörr. — Ja — nu tog någon i låset och dörren, ytterdörren, som förde in från tamburen, gick upp.

Jag vill lofva att jag blef klarvaken. I ett nu satt jag upprätt och handen hade funnit tändstickorna. Jag

repade eld och tände ljuset.

— Hvem är det? Hvem är det? skrek jag befallande.

Intet svar.

Jag steg resolut upp, tände lampan, som i mitt sofrum hade sin plats på kaminfrisen, tog ljuset i handen och gick ut i yttre rummet. Jo, mycket riktigt, dörren till entrén hade sprungit upp, men någon människa syntes ej till.

Jag lyste ut i tamburen, allt var tomt, tyst och stilla, öfverplaggen hängde orörda på sina krokar och jag hörde klockan ticka från salongen.

— Dumheter, mumlade jag — det är följden af att dricka champagne ...

Jag låste dörren ordentligt med nyckel inifrån och kröp i säng — det var för kallt att forska vidare efter inbillade ljud. Huttrande rullade jag samman under det präktiga dunstoppade täcket och blåste för andra gången ut nattduksbordets ljus. — Då fann jag att jag glömt släcka lampan framför kaminspegeln.

— Fördömdt! Man skulle aldrig bo annorstädes än där det fanns elektriskt ljus.

Med denna reflektion försökte jag skaka af mig sängvärmens ljufva maklighet och gå upp. Men minut efter minut gick — ah, ni känner nog till det? — utan att jag fick kraft öfvervinna den förrädiska lättjan. — Då hörde jag på nytt fotstegen, men denna gång i ytterrummet.

Jag lyssnade: jo, någon gick alldeles visst därute. Jag hörde honom stanna och därpå röra sig tvekande, så återtaga promenaden, hvilken förekom vara lagd kring rummets fyra väggar. Ibland snubblade han mot något, en bordsfot, eller dylikt, och slutligen hörde jag en stol tydligt flyttas.

Hur skall jag beskrifva den känsla som grep mig? Det var icke vanlig rädsla, ej heller vidskeplig fruktan; det var den lamslående förvåningen inför något oförklarligt. En minut undrade jag om någon kunnat vara gömd i rummet — men det fanns intet gömställe. Där var visserligen en garderob, men den hade blifvit inredd till skänkskåp med hyllor från golf till tak, en person kunde ej ha fått rum där. Klädskåpet var i sängkammaren, och packadt med kläder för resten. Enda möjligheten var under skrifbordet, men den syntes mig nästan omöjlig. Nej, hvad som gjorde mig halft onaturligt stämd var det faktum att den, som spatserade kring därute, icke gjorde sig besvär dölja det — och det fastän dörren stod öppen till sofkammaren där en stor lampa brann i stark spegelreflex.

Jag började känna en krypande förnimmelse i hårfästet, och armar och ben knottrade sig till gåshud:

Hvad var det?

Men så blef jag herre öfver min fantasi, hvilken höll på att skena farliga villovägar. Från fönstret kunde jag se lyktraden blixtra på Avenue de l'Opéra i världens hufvudstad i det tjugonde seklet — hvad nu då?

Jag sparkade af det snärjande täcket, tände lugnt ljuset, steg upp, satte det på frisen och tog i stället den tunga lampan med sin mattslipade kupa. — Och gick ut i arbetsrummet.

Jag stannade invid dörren och höjde lampan.

Där fanns intet ovanligt att se.

Jag gick rundt rummet och lyste i hvar vrå. Nej, icke en katt. — Och dörren var fortfarande nyckelstängd till tamburen.

Medan jag stod där eftersinnande hörde jag ett ljud som isade blodet. Någon rörde vid sakerna på mitt skrifbord i full belysning och icke två meter från mig själf.

Jag samlade allt mitt kurage och sprang fram till bordet och med den lediga handen slog jag flatan midt ned på läskpapperet så det small eko både i sängkammaren och entrén.

Då hörde jag hastiga steg och hur en stol skubbades åt sidan.

Därpå tystnad.

Jag kände svetten bryta ut på panna, hals och händer. Hvad skulle jag bevittna härnäst?

Det skedde något, som än i den dag som är jag har svårt berätta, och som det tar hela min själsnärvaro att ännu tro på och icke säga: du var sjuk den gången!

Det skedde —

Men nej, jag fortsätter i korta detaljer:

På nytt hördes fotstegen men nu i riktning rätt emot sekretären. Och därpå såg jag klaffen öppnas och fällas ned — märk: icke falla plötsligt som om låset sluppit tag — nej, fällas ned som hade en hand stödt den. Och därpå drogs öfversta chiffonjélådan ut — först långsamt till hälften och sedan fullt ut; den vippade ett tag på kanten — så föll den med en skräll på golfvet.

Då kände jag vänstra armen domna och jag hann knappt sätta lampan ifrån mig på skrifbordet — jag kunde höra hur glas och kupa darrande klirrade emot hvarandra; en rökig låga slog upp öfver glaset. Strax efter kände jag något iskallt gripa mig vid skuldran och stöta mig åt sidan; så ljödo steg i tamburen — i farstun — nedför trappan ...

Jag är icke moraliskt feg — det bevisar min karriär. Jag saknar icke fysiskt mod — det vet alla som känna mig. Men nu svartnade det för mina ögon och jag var en svimning nära. Jag vacklade in till min säng och utan att tänka på ljus och lampa, ringklocka eller skrikalarmera sjönk jag ned under täcket och slöt ögonen som ett barn. — Jag tror jag väntade döden eller vansinne.

*

Jag väcktes ur en tung dvala, en grafsömn utan drömmar, vid städerskans utrop:

— Min gud, hur ser då herr S. ut!

Jag mumlade:

— Hur ser jag ut?

— Å — monsieur är alldeles grå — är ni sjuk?

Hon tog från toalettbordet min rakspegel och räckte mig. Vid beröringen af min hand utbrast hon:

— Vous avez la fièvre.

I spegelns förstorande glas såg jag ett ansikte som jag knappt igenkände. Man brukar säga: »han har blifvit tio år äldre,» och det var sant i mitt fall. Mina läppar voro blodlösa, huden var grå och ögonen hade svarta monokelramar. — Det var ej enbart Moulin de la Galettes champagne som maskerat mig.

— Sekretären, sade jag, sekretären ...

Då skrattade pigan:

— Oh, monsieur — jag har plockat upp lådan, botten var spräckt. — Monsieur amuserade sig säkert i går?

— Durand, tänkte jag, till Durand! om jag också sen skall på sjukhus!

Och jag kraflade mig upp och i badet.

Då jag kom upp i rue Bonaparte (tack vare en »autotaxi») kände jag mig återställd. Bilens rystning hade verkat som nervmassage. Vid åsynen af den leende lilla affärsmannen var jag böjd att själf skratta åt nattens spökerier och anse dem för dålig matsmältnings fantomer. — Som Dickens låter gamle Scrooge säga till sin spökande kompanjon i julberättelserna:

— Du är bara ett stycke ost, jag åt till middagen!

Men herr Durands min ändrade stämningen. Redan vid första orden om sekretären utbröt han obehärskadt:

— Har ni sett något?

— Nej, men hört — du goda gud! Min käre Durand, hvad är det för helvetesmaskin, ni sålt mig?

— Skämta icke, monsieur, berätta sanningen!

Jag omtalade hvad jag här ofvan återgifvit. Då jag slutat torkade sig den lille fransmannen med en battistnäsduk i ansiktet, så mustaschsvärtan stannade på nästippen, och sade:

— Så sant jag lefver och är en god katolik, monsieur le consul, jag trodde att jag var den enda som upplefvat precis detta! Det har skett ett misstag vid expedieringen i Rouen och möbeln kom tillbaka — jag har förklaring från rederiet i dag. Men annars — om jag trott ni skulle komma att använda sekretären här, hade jag berättat er ... Nu tänkte jag sjöresan och det främmande landet skulle förjaga allt oförklarligt. Här ska ni få höra — asseyez-vous, Monsieur, s'il vous plait!

Och nu fick jag en historia till punkt och pricka lika min egen — blott ännu litet värre. Första natten herr Durand fått hem möbeln från auktionsverket och gick och stökade sent i lagerlokalen, hade det händt. Men här hade alla lådorna dansat ut och till på köpet hade han fått en ordentlig örfil då han stått i vägen. — Sedan dess hade han icke uppehållit sig allena efter mörkrets inbrott i spöksekretärens närhet.

— Fordrar ni att jag tar den tillbaka? frågade han ängsligt.

Det verkade ärligt. — Jag brast i skratt, ty jag hade plötsfigt kommit att tänka på hur gamle Abel skulle bete sig vid en nattlig seans.

— Nej, nej — kommer aldrig i fråga!

Herr Durand andades lättare.

Då fick jag en idé.

— Har ni aldrig undersökt sekretären närmare?

— Nej. Jag har nog tänkt på det, men icke velat göra det ensam. Gud vet hvad man kunde utsättas för? Och icke har jag heller kommit mig för att omtala historien — ni förstår: man skulle tro jag var litet — hm, hm ...

— Naturellement! Men nu äro vi två. Jag har en bil utanför, kom med! Vi fara hem och se faran i synen.

Herr Durand tvekade, men nyfikenheten tog öfverhand. Det var ju också midt på dagen.

Ja, hvad dagsljus omskapar. — Hur är det Heine säger:

»Doch, kommt die Morgensonne, zerfliesst’s wie eitel Schaum.»

Då vi stodo i mitt skrifrum, helt prydligt nystädadt och vädradt, och hörde det lifliga bullret från Paris’ hjärta, föreföll den gamla vackra möbeln enbart eftersträvansvärd. Jag öppnade klaffen och drog ut öfverlådan.

Där var intet att se — litet damm i vråarna endast.

Vi togo ut alla lådorna, vi knackade, vred och vände, lyste med ljus, fingrade på knappar och beslag, men förgäfves. Något lönnligt rum stod ej att upptäcka.

Herr Durand var naturligtvis expert på området och han skakade på hufvudet:

— Inga dubbla bottnar. Allt är massivt. Här och där är nog klangen tunnare, men det beror på den påsatta faneren.

— Marmorskifvan? framkastade jag.

— Ack nej, aldrig. Den är för resten lös — sitter blott med kilar. — Nej —

Här afbröt han sig.

— Hvad är det! utbrast han.

Det klack ovillkorligt till i mig. Ty vänstra miniatyrpelaren hade vridit sig ett halft slag och en smal, svart öppning visade sitt gap.

— Vänta, sade han, försiktigt!

Han lossade varsamt det lilla öfre bronsornamentet och därmed föll mahognykolonnen bort.

Vi sågo ett fack, knappt så bredt att man kunde få in flata handen.

— Lys, sade jag.

Lågan fladdrade in i ett tomt rum, på hvars botten låg en handfull gult stoft.

Jag tog försiktigt ut det askliknande pulvret och lade det på ett ark skrifpapper.

Herr Durand stirrade genom sköldpaddslorgnetten:

— Gud vet, hvad det varit, sade han, tunt papper eller rosenblad.

Jag luktade. — Det gaf ingen som helst doft.

I detta ögonblick ryckte jungfrun upp dörren:

— Ett telegram, ropade hon.

Men i samma sekund flög stoftet från spöksekretärens lönnlåda vida omkring, hvirflade upp och spriddes osynligt bort. — Fönstret stod uppe för vädringen i sängkammaren, och ett häftigt korsdrag hade tagit resterna af en hemlighet till himmelens vindar.

Vi sågo på hvarann.

— Jag skall genast låta hämta sekretären, sade herr Durand som om han läst mina tankar. — Och, tillade han, strax hafva den expedierad på nytt till Rouen!

Så blef det. Och jag sof lugnt alla följande nätter.

*

Ett par dagar innan jag skulle resa fick jag ett bref från gamla Abel. Det var skrifvet på ett helt ark och fullt frankeradt.

»Tack, kära, gamla vän,» skref Abel »för allt det besvär, du haft för min skull! Min dotter som nu till mitt hjärtas stora sorg skall draga ur faderstjället, där hon varit hemmets sol, och gå ut mot lifvets allvar, sänder dig sina varma välsignelser! Den vackra sekretären som jag hade hoppats att få ha i mitt snart så ensamma hus (jag hade bestämt den till arbetspulpet om kvällarna) har jag dock nu beslutat gifva Rebecka som särskild bröllopsgåfva. Jag tror hon önskar den. Och själf får jag väl som gammal och ensam nöjas med att som förr bruka det gamla skrifbordet af valnöt.

Kära Josef Simonson, på tal om sekretären vill jag säga dig en sak. Tro ej att jag vill göra mig saker till otacksamhetens svåra synd! Men jag fann priset väl dyrt! Jag har hört sägas att man i Frankrike kan komma öfver en sådan pjäs för 300 eller 400 francs. Dock skola vi icke mer tala därom. För att göra min älskade Rebecka och min högt värderade svärson lyckliga är intet offer för högt. — Du vet att Talmud lär oss att lämpa oss efter omständigheterna!

Härmed får jag också meddela dig att Rebeckas bröllop blir den 17 nästa månad — till hvilken tid jag hoppas du är hemma?

Sekretärens pris skola vi alltså ej vidare beröra. Men från rederiet har jag bekommit en extra räkning på kr. 12:50 för särskild transport vid omlastning. — Hvad vill det säga? Har jag begärt särskild transport? Nej! Därför betalar jag icke denna summa. Det får herr Durand göra. Jag betalar icke. — Säg herr Durand att jag skall alltid rekommendera hans etablissement.

Jag hälsar dig hjärtligt och i största frid!

Din

L. M. Abel.»

Hvad skall jag tillägga? Måhända att det nygifta paret aldrig beklagat sig öfver spökmöbeln, utan tvärtom sätta den högt i gunst. Och att jag visligen aktade mig för att vara hemma den 17.

Jag nöjde mig med att i stället sända gamla Abel ett telegram. Men för att vara i hans egen stil så mycket som möjligt, tänkte jag först infläta i lyckönskningen några visa regler ur Talmud. Men så slog det mig att jag kunde på ett ännu bättre sätt träffa hans hjärta. — Utom adressen telegraferade jag ett enda ord.

Och det var:

»*Maseltoff*».1

Dubbelgångaren.

En gång i mitt lif har jag träffat, sett, trott mig se — eller hur det bör uttryckas — en dubbelgångare. Jag

kom att tänka på det i natt, då jag kom in i sängkammaren för att hämta Keatingspastiljerna, hvilka lågo i sin dosa på spegelbordet. Dörren från »biblioteket» stod öppen och i dess takkroneljus såg jag min bild i spegeln. Jag stod i dörröppningen och den gaf ram åt porträttet — ett lefvande porträtt. Men i första sekunden blef jag en smula häpen — det var som hade jag sett en främling, hvilken liknade mig. Jag hade glömt spegeln. Och då såg jag hur förändrad jag blifvit. Jag har blifvit mycket gammal på ett enda år.

Men det var dubbelgångaren. Ja, den historien får jag aldrig en förklaring på. Jag kan endast relatera fakta. (När jag en gång berättade rabbinen, professor K., denna händelse, sade han endast: »Kära konsuln, man kan se fel och man kan se rätt. Frågan är alltid: När se vi fel och när se vi rätt? Vi veta så litet!»)

*

En sommar gaf mig doktor L. det bestämda rådet att fara till västkusten, »men utan afvikningar, utan modernt sällskap, och utan annat sällskap, öfver hufvudet taget, än saltvatten och stark luft.» Det var en lätt genomskådad instruktion, och jag visste ej annat val än Danmark eller Nordtyskland. Någon liten strandkrok, där hvit flanell och lacksko icke lönade sig promeneras. Där panaman och sista halsduksmönstret voro obeaktade.

Genom mina Köpenhamnsförbindelser blef jag anvisad en riktig världsförgäten (af »tout le monde») kartprick, som just därför skulle vara »le Paradis». Badortens namn var Søndervig.

Efter en lång och tröttande resa på tjugufyra timmar, under hvilka jag användt i ständig omväxling alla slags transportmedel från järnvägståg, omnibus, auto, båt och färjor till vanlig bondgigg — så att jag till sist hade intrycket att ha rest till världens ända, befann jag mig sent en afton, eller rättare natt, vid det lilla västkustbadet. Hafvet såg jag ej, men jag hörde Nordsjön brusa och kände de starka fläktarna öfver klitternas vågkulliga formationer. Det hvisslade i strandhafren och flygsanden yrde. En blek måne lade matta silfverfläckar öfver Jyllands vida jordåkrar och ändlösa ljunghedar.

Vid en lång och tom brädveranda, som liknade en tågperrong, brann i dunklet en ensam lykta. Längor af hus skymtade. En stor hund svansviftade, hoppade och skällde. Västerhafvet dånade tydligare bakom klitternas fond, det var som kunde man vänta strandsvallet plötsligt bryta öfver takåsarna. Och vinden hven i flöjlar och luckor. — Men icke en människa syntes.

Sista milstolparnas väg hade jag tillryggalagt i gästgifvarskjuts från den lilla staden Ringkjøbing. Kusken smällde några klatschar med piskan, sen vi svängt upp i gnisslande sand på den stora gårdsplanen, i hvars midt en gräsplätt, tom och rund som en cirkusarena, bildade en mörk cirkel. Långt bort öppnades en dörr, och en piga med lanterna i handen tog emot. — Jo, rummet var färdigt, n:r 12. — Nej, inga gäster ännu utom en tysk herre, som var marinmålare. Han bodde i n:r 10 — korridordörren midt emot min. — Ja, mat och dryck fanns — var så god, där är schweizeriet inom glasverandan!

Tio minuter senare satt jag i en för resten bekväm soffa och vid ett verkligen rikt och godt dukadt bord, men i en högst spökaktig belysning af hälften månsken och hälften skeppslampa. Det blåste, fladdrade och drog. Det smällde och pep. Jag tog en stor akvavit, för ovanlighetens skull och för att muntra upp mig. — Jag var rädd bli melankolisk.

*

Då öppnades glasdörren längst ned, och i den fantastiska skymningen såg jag en lång och mager man i engelsk sportdräkt inträda. Han såg ut som en fotbollspelare men bar ett målarskrin. Han satte sig vid bordet närmast mitt, fick en hänglampa tänd och en stor viskygrogg serverad. Automatiskt stoppade han en liten pipa och började betänksamt röka. Afståndet mellan oss var tämligen långt — en cirka tio »bord» på

kafésprâk. Den underliga belysningen lämnade djupa skuggor, hvilka tycktes röra sig, emellan oss. Lampornas glober speglades i verandans glasväggar och utanför låg heden, i svag måndimma och med osynlig horisontgräns. Hafvets rullande gaf illusionen ökad fart — jag kunde tro mig vara ombord på ett jättestort fartyg.

Min sista varmrätt var inburen. Jungfrun, en stor och stark bondtös, sade god natt och försvann. Jag var ensam med den enda gästen, den i tystnad piprökande tyska målaren.

Han satt som en träskulptur i sitt hörn och bolmade. Ett ögonblick tänkte jag gå öfver och inleda ett samtal, bedja få låna eld, hälsa, säga något, fråga en fråga. Men han såg så otillgänglig och apatisk ut att jag strax miste lusten. Jag hade ju kommit för att vara ensam och om en utlänning bodde midt emot mig några veckor utan närmare bekantskap — så hvad mer? Jag gäspade, reste mig och »betraktade vädret». — Så gick jag in till mig, dörren längst bort i den låga, långa hotelllängan. Tysken såg ut att sofva och hans pipa hade slocknat.

Jag har glömt säga att jag redan en gång varit inne i mitt rum. Det var helt naturligt genast vid ankomsten. Jag hade »besett» den enkla, men rymliga kammaren, ställt in gepäcket och tvättat af resdammet. Någon vidare öfverblick fick jag ej tid till, hade endast med sorg konstaterat att fotogen och stearin var belysningen samt att mitt rum, n:o 12, låg till vänster, när jag kom in i gången, och att n:o 10 midt emot mig följaktligen var på höger sida. Så hade jag gått in i kaféet.

Nu stretade jag mot nattvinden, som blifvit en frisk blåst från nordväst. Jag gick ned den knarrande broläggningen, med ena handen fasthållande kring magen min flaxande bonjour, med den andra tryckande ned min på ballongmaner lyftade hatt. Fina sandkorn piskade mig i ansiktet likt nålsting, och jag knep ihop ögonen och struttade kutande på.

Vid längans sista dörr stannade jag. Här var min korridor och jag vek in, belåten att hastigt vara i lä.

Den lilla hallampan hade slocknat, men månen sken in genom takfönstret. Här var lätt att hitta: endast fyra dörrar, två på hvar sida, och min dörr var längst upp i vänstra hörnet. Alltså —

Alltså öppnade jag raskt och steg in. Så blef jag stående. Ty på min säng låg, utsträckt på rygg och blek som ett lik, tysken.

Det var icke det att han var i hvad jag trodde mitt rum, som kom mig att rycka till och bli lamslagen. Utan det att han låg där — låg där nu i samma sekund, så godt som, jag lämnat honom i kaféet.

Och det var samma man, lång, mager, i engelsk sportkostym. Och midt på golfvet, i en glänsande månskensruta, stod hans målarskrin.

Så såg jag, att det icke var mitt rum. Och då jag tyst dragit mig baklänges ut i gången och sakta stängt dörren, sökte min förvirrade blick nummerplåten, som lyste i silfverfloden. Där stod helt tydligt siffran 10.

Ännu mer sinnesomtöcknad såg jag mig omkring. Vänster — höger, jo, detta var ju vänster! Och så fick jag på en gång situationen klar: den korta korridoren hade hvar sin änddörr. Första gången hade jag blifvit ledd in genom kontoret och kommit från motsatt sida. Nu sedan jag ätit, hade jag i tankarna gått genaste väg från schweizeriet och kommit in från perrongen. Och då skulle min dörr, n:o 12, vara till höger, naturligtvis. — Jag gick in i mitt rum.

Också där sken månen öfver min bäddade säng, på min plaid och mina kappsäckar. Allt var rent och hvitt, enkelt och rätlinigt som i en cell. Jag hörde hafvets dånande gång och vindens pust, luften var så stark att jag tydligt kände ögonlocken längtande dragas samman. Men trots det — sedan jag tändt lampan och rullat

ned gardinen, smög jag mig ut på tå. Jag listade fram till glasväggen och såg in.

Soffan var tom. Groggservisen stod där, men ingen gäst. Lampan i taket flämtade slocknande och sotrykande inom sin kupa. Den tyska målaren hade gått.

Jag log åt mig själf. Naturligtvis hade han hunnit före mig — eller också var det en extraordinär likhet mellan två personer. Jag kände ju ej stället och här kunde ju finnas flera personer, äfven om de icke voro resande. — Nu gällde det att sofva.

Och med en liten artig ed öfver min egen dumhet skyndade jag tillbaka.

Då kom farande emot mig ett stort lurfvigt djur. Det var hunden som hälsat mig välkommen, gårdens nattväktare. Det var en präktig newfoundländare, och det vackra hufvudet med de kloka ögonen ströks tätt intill min arm. Den spärrade vägen för mig och ville ej låta mig gå. Jag smekte och klappade den gul-brun-hvita, fläckiga pälsen. Den viftade tack, men hufvudet var vändt mot hushörnet, där bron slutade. Jag försökte gå, men den morrade. Jag gick, den snappade efter rockskörten.

Jag hade hunnit tre, fyra steg, då jag såg den tyska målaren komma snedt öfver gården. Hans gängliga gestalt var skarpt belyst. I handen hade han sitt flata skrin. Han kom från vår förstudörr och gick öfver planrundeln mot de öppna inkörsgrindarna.

Hunden tog ett högt språng ut på gräsplanen. Därpå tvärstannade den med framfötterna häftigt satta djupt ned i den lösa myllan. Så hvirflade den rundt och kom pillöpande till mig. Med öronen lagda långt bakut, svansen krummad in mellan benen och håren öfver hela kroppen på ända som borst kröp den ned vid mina fötter. Den darrade som under ett galvaniskt batteri, och då den väl kände min närvaro, satte den upp ett hemskt och långdraget tjut. Det var för ohyggligt. Jag tystade på det hukande djuret, det slickade skälfvande min hand, kröp efter mig och jämrade som ett barn. — Målaren såg jag försvinna ut på landsvägen.

Men då jag stod i korridoren korsade en galen och fruktansvärd tanke min hjärna. — Jag öppnade dörren n:o 10.

Och där låg, stelt utsträckt på rygg, som ett liflöst stycke träskulptur, utan färg och anderörelse artisten och på golfvets månskenskvadrat stod målarskrinet.

Då betogs jag af vanvettig rädsla, plötslig, oreflekterande, och jag stängde darrande dörren, under det kallsvetten bröt ut vid tinningar, nacke och ryggrad. Ty så sant jag kände mig lefva, kunde jag hafva svurit på att ha sett en dubbelgångare. Jag reglade min dörr och satte en stol för den. Jag svängde hufvudgärden, så den var mot fönstret, och jag lät lampan brinna.

Ända till dess jag föll i en dödstung dvala hörde jag hunden gnälla och krafsa. Och jag tror att jag drömde min gamla fasadröm, den om skendöd. Men det minns jag inte.

*

Nästa morgon strålade solen öfver klitter och haf, och en tidig strandpromenad i den svala brisen kom mig att glömma alla tvångsföreställningar som, gunås icke för första gång, natt och månsken skapat i mig.

Jag gick i den breda remsan chokladbrun sand, som nyss sköljd af tvålhvitt skum bjöd en fast bädd, täckt af tusentals färgglittrande småstenar och musselskal. Utanför bröt den eviga bränningen i en båge af grönt glas med kristallkam. — Hektor, newfoundländaren, följde mig med höga språng.

Högt uppdragen på land, väl tjugo meter från vattenytan, låg en stor fiskarbåt. Masten pekade snedt mot solen och akterns propellerskruf var draperad i torkad tång. Jag närmade mig långsamt denna båt, som jag

utsett till vandringens mål, under det min käpp alltjämt petade i sandreflarna — jag hoppades finna några små stycken uppspolad bärnsten.

Hektor gaf skall och stannade. Strax därpå flög han med svansen väderkvarnsrullande rundt fartygsskrofvet.

Då jag nådde fram, såg jag hunden cirkla kring den tyska målaren, tiggande karesser som af gammal vana.

Tysken hade slagit upp ett litet spensligt studiestaffli, för vindens skull med snören fastspändt till i sanden neddrifna träkilar. Ett solparaply på bambustativ var på liknande sätt anbragt. Han målade på en helt liten duk strandpartiet rätt ut: bränningar och den gult solkladdade klittstranden. — I skrinets kameraafdelning såg jag att han hade minst ett halft dussin färska studier i samma format, insatta med spännramsmellanrum för att icke färgsuddas.

Han såg upp och hälsade helt gemytligt.

Jag gick närmare och såg nu i klart dagsljus för första gången spökgästen från månskensnatten. Ja, det var han — både som sofvande och vaken, men i morgonens fulla friskhet helt naturlig och alldaglig. Han hade en bajersk grön filthatt med kort fjäder, och under brättet framträdde ett lugnt och sympatiskt målaransikte, magert och skägglöst, endast hakan bar en liten gul skomakartofs. Hyn var märkvärdigt litet brynt för det utelif han måtte föra. Ögonen voro ljusa, ofärgade, så att säga, men med den fjärrfixerande blick artister och seglare få. — Äfven nu rökte han en kort pipa, som dock ofta fick utbyta sin plats i mungipan för ett penselskaft vid något hastigt drag, då en tub skulle klämmas ut på paletten. Vänligt leende presenterade han:

— Weng, Maler, Dachau ...

Och han tillade utan att taga blicken från motivet:

— Jag har varit enda gäst här tills ni kom.

Jag mumlade några artigheter.

Han målade vidare. Så sade han, då jag lyfte på hatten:

— Ni stör ej! Jag är strax färdig, så få vi sällskap.

Och då vi en halftimme senare långsamt promenerade mot hotellet genom de djupa sandvågorna, voro vi helt bekanta. Jag fann honom vara en vidtberest ung fyr och med goda förbindelser — äfven ett affärshufvud. Han hade nått en ställning och goda priser, hade tydligen aldrig varit bohémien, något som gaf mig respekt för honom, ty jag tror blott på energiskt arbete i såväl konsten som allt annat.

— Jag står upp med solen och lägger mig med den, sade han.

Vi hade nått verandan på en bakstig. Kafférutorna voro halft frånskjutna och de gula gardinerna fläktade lätt.

— Nå, sade jag och skrattade, men ibland går ni upp om natten och tar en liten visky. Som i går till exempel?

Han stannade och såg på mig frågande:

— Hvad menar ni, sade han. — I går? I går hade jag arbetat hela dagen borta vid fyren och hade en förfärligt besvärlig tur hem — i skarp motvind. Jag var så trött att jag knappt orkade bära skrinet. Och då jag ändtligen vid åttatiden nådde hit, kastade jag mig raklång, klädd som jag var, på sängen och somnade, jag vaknade inte förr än tuppen gol! Luften är också ovanligt stark här ...

Jag vet inte hvad jag mumlade för svar — det måste i dubbel mening ha varit platttyska. — Vi gingo in och åto frukost.

Senare frågade jag tjänstflickan, hvem den herre varit, som drack visky på verandan, då jag kom aftonen förut.

Hon mindes ingen herre, sade hon på sin obegripliga jylländska, och jag var lika klok. Var luften verkligen så stark, att man i ren trötthet såg luftspeglingar?

*

Dagarna gingo och jag såg icke mycket till herr Weng. Han målade på en stor duk borta vid fyren, och dit orkade jag icke gå. Taflan med staffli och grejor inhystes hvar afton i en bondgård där borta, och hvar morgon, långt innan jag vaknade, var han gången. För öfrigt mådde jag utmärkt och sof som en stock. Baden gåfvo mig en vildmans glupska aptit och jag kände mig fullt rask igen. Fyra nya gäster — en professorsfamilj — hade kommit sista veckan. Det var en angenäm herre, den gamla titulärprofessorn (mycket förmöget gift), och döttrarna voro förtjusande i sina blåhvita baddräkter. De voro hela dagarna, så godt som, nere vid stranden — och jag med.

Men om kvällarna kom Weng hem och ibland språkade vi litet. En kväll var han inne och lånade tobak — jag hade också börjat röka bondpipa. En annan afton kom han in med en packe »Münchener Neueste», som han fått — kanske börsafdelningen intresserade mig?

Och en kväll, då det var regnväder, satt jag inne hos honom och drack toddy. Det var verkligen småstadsaktigt behagligt. Jag kom i ungdomsstämning och påminde mig konditionsdagarna i Tyskland.

Då jag skulle gå, berättade jag honom misstaget från första aftonen.

Hans ansikte förvandlades. De ljusa ögonen blefvo gråsvarta. Han såg ut som en dåre eller en förbrytare. Jag blef nästan rädd.

— För all del, sade jag, ni förstår väl skämt ...

— Nej, sade han, det gör jag icke. Det lät nämligen icke som skämt — utan helt annorlunda. Hvad menar ni — hvad tänker och tror ni egentligen?

Jag var förvånad öfver den plötsligt hätska tonen. Men samtidigt kände jag något liknande medlidande stiga inom mig. Jag vill aldrig förolämpa någon och jag gaf honom en ytterligare förklaring. — Vi skildes dock i en tryckt stämning. En underlig, overklig sinnesstämning, något i släkt med det nervösa tillståndet under häftigt åskväder.

Jag gjorde ovillkorligen den reflexionen att herr Weng var i allo angenämare, äfven till utseendet, på morgnarna än om natten.

Och samma natt väcktes jag af att Hektor tjöt som besatt. Regnet slog på mina fönster och det blixtrade. — Hunden tjöt i två timmar. Jag gick upp och låste min dörr, och det var gryning då jag föll i sömn på nytt.

*

Det var en vecka efter toddykvällen. Vi hade nu blifvit ett tjugotal badgäster och bildade en stor familj — till det yttre. Och lika många väntades innan månadens slut. jag började fundera på att resa.

En afton, sedan damerna brutit upp, sutto ännu två l’hombrepartier på åtta herrar kvar i kaféet. Det var

nymåne och stjärnljus, men litet kyligt.

Plötsligt ljöd ett fasans skrik från vänstra flygeln. Det var en kvinnas röst och den utstötte efter det första gälla ropet ännu tre höga skrik — den sortens skrik som öfverväldigande förskräckelse eller lifsfarlig smärta frambringar. »Som om knifven sutte i'n,» som det heter.

Kortspelarna lade ned korten och sågo på hvarann. Hotellfönstren slogos upp och damerna ropade förvirrade frågor. — Så hördes på en gång höga, gälla, skärande skrin om hjälp:

— Hjälp, hjälp — o, hjälp!

Vi störtade alla ned mot flygeln. Där var intet att se. Planen låg tom, endast de öfvergifna korgstolarna stodo i rad utmed väggen. Så sprungo vi rundt byggningen, och där bakom, åt klitterna till, stod darrande och gråtande en af tjänstflickorna.

Och frågorna haglade. Det fanns intet annat att se än den ensamma, uppskrämda pigan och en tappad och ikullvänd vattenspann. Rundt om låg heden och klitterna i grönt och gråblått dunkel.

— Hvad är det?

Och efter många hickningar och snyftningar kunde flickan berätta, att hon hade glömt vid kvällsstädningen att ge herr Weng vatten i handkannan. Hon hade därför tagit en bleckhink, som vanligt, och gått till hans rum, knackat, men fått intet svar. Då hade hon öppnat dörren och funnit att herr Weng låg djupt insomnad i sin säng. Han var afklädd och hade täcket öfver sig — hon lade märke till detta, ty han hade somnat från ljuset och det gick hon fram och släckte. Därpå gick hon tyst sin väg, stängde försiktigt herr Wengs dörr och var glad att hon ej väckt honom.

Hon gick med den halftomma spannen direkt från tyskens rum till flygelns bakdörr — en längd i tid af mindre än trettio sekunder. Och då — då såg hon rakt ifrån närmsta klitt, alldeles vid huset med lifräddningsbåten, herr Weng i sin vanliga sportkostym med grön hatt och målarlåda komma rätt på henne. Skymningen var ljus nog för att utesluta misstag och hon blef så häpen att hon tappade hinken. Vid detta buller hade artisten lyft hufvudet och han hade sett så förfärlig ut — hans ögon voro alldeles svarta! — och han hade dragit fram en lång knif och rusat på henne. Det var då hon skrek på hjälp, gång på gång, och sen visste hon icke mer. Inte annat än att herr Weng var plötsligt borta och vi omkring henne.

Vid detta slut på historien brast hela sällskapet (jag undantagen) i ett skallande skratt.

— Hun er s'gu tosset! sade professorn.

Flickan började på nytt gråta:

— Ja, snyftade hon, jag vet ju att det inte kunde vara herr Weng, för han ligger och sofver, men — men — men hvad är det då?

— Hör på, sade jag i bestämd ton, att flickan varit utsatt för stark skrämsel kan väl ingen tvifla på. Hon darrar ju i alla lemmar! — Jag föreslår, att vi dock se efter, om det verkligen är herr Weng som ligger i hans säng! Jag skall åtaga mig gå in — låtsas vilja låna ett eller annat. Kom!

Och alla följde mig.

Men när jag kom in i n:r 10, fann jag mycket riktigt målaren Weng snarkande godt och det i broderad nattskjorta till på köpet. Hans målarhabit låg ordentligt hopvikt på en stol och bredvid höll hatten med fjädern vakt hos målarskrinet.

*

Så kom min sista upplefvelse med herr Weng. — Och den bevarar jag inpräntad på näthinna och i hjärncell till dess jag dör. Var det en hallucination, en feberdröm? Jag kan endast — och i korthet — återgifva det förfärliga minnet.

Jag hade efter middagen gjort en afskedstur kring klitterna och längs stranden. Solen var längesedan nedgången, men vid hafskanten var det ännu ljust. Då jag kom in på ljungmarkerna såg jag hur hastigt det skymde. Fönstren från hotellets baksida glimmade i citronljus.

Och här, på en låg sista höjd, en stelnad sandvåg som gaf lä åt byggningen, kunde jag se rakt in i rummen — af hvilka de flesta ännu icke hade gardiner nedfällda. Där var mitt rum — mörkt, men med halföppet fönster, och i karmen stod en låda Hirschsprungcigarrer. Så kom dörren till gången, en svart rektangel. Och på andra sidan var det klart upplysta fönstret till hr Wengs kammare. Han hade redan lagt sig, och då jag sneddade förbi, såg jag att han somnat från ljuset, som vanligt, och med någon Zeitung ännu i handen. Han låg på rygg med halföppen mun och jag hörde ut i gången hans maskinsnarkning likt en jättehumla.

Men jag kände mig ej sömnig. Det var mig omöjligt att ännu gå till sängs. — Jag ville prata litet med professorn.

I kaféet fick jag veta att hela familjen gått till fjorden för att se på en nattfiskning. — Om jag gick så och så, skulle jag säkert hinna dit eller åtminstone möta dem. — Kvarnen, som syntes långt bort, var för resten ett märke att gå efter. — Jag kunde också gå tvärs öfver heden, det var ingen dimma i afton och alldeles torrt.

Nej, det var ingen dimma, men tio minuter efter det jag begifvit mig i väg var hela nejden insvept i ett töcken, som likt stora bomullsbollar rullade upp öfver markerna. Det var den äkta jylländska västerhafsdimman, som är jordens mest fantastiska. Snart såg landskapet ut som en karta af månen, med otaliga ringberg; och därpå växlade karaktären till ett Sibirien med oerhörda snöstäpper och milslånga isbelagda sjöar. Till sist trodde jag mig sväfva bland molnen och jag tappade all känsla af väderstrecken. Förtviflad snurrade jag rundt i denna trolluft, våt högt upp öfver knäna. Jag hade råkat in i en sädesåker och trampade omkring fullkomligt på måfå. Rädd var jag också att falla i något kärr eller dike och det föll mig in att uppgifva ett par höga hjälphojtanden. — Ty jag kunde ändå icke vara så långt aflägsen från hotellet eller någon af de kringspridda hvita bondgårdarna.

— Hoj — ohoj! skrek jag.

Inte ens ett eko svarade. Källarfuktig luft kom som i klumpar, som ett ostron eller en groda, in i mitt spärrade gap och täppte till halsen. — Egendomligt nog var det ljusare än nyss. Det var som självlyste denna dimma, som om den hade magasinerat dagsljus. — Jag ropade än en gång.

Och se — i töcknet förtätades något till en gestalt, som kom närmare och närmare. På blott ett par stegs afstånd ifrån mig blef den helt fri från dimbomullen och stod där som en man — men, du stora gud, hvilken man! — Det var artisten Weng.

Jag stirrade in i hans gipshvita ansikte och nu såg jag att ögonen liknade vattengrumlad absint. Munnen var dragen nedåt och mellan de blå läpparna såg jag hans tänder. Han såg ut som en död eller ett spöke. — Ett par sekunder stodo vi där och stirrade på hvarandra. Därpå hörde iag ett gurglande läte stiga ur tyskens strupe. Och med ens drog han med höger hand från vänsterhöften en lång sjömanskníf och störtade i ett hemskt rytande på mig.

Hur gick det till? Jag vet icke. Hur hann jag? Jag vet ej, vet ej! Jag vet blott att jag med af fasa bultande hjärta sprang — nej flög, som jag aldrig förr eller senare rört mig. Mina gamla bourgogneben arbetade som

propellrar. En gång slog jag ikull, men jag bokstafligen studsade upp igen, som hade jag varit gjord af guttaperka. Ett tag halkade jag och fläktes upp som en akrobatdansös, hvilken gör »the split». Men det gick vidare undan.

Och hela tiden hörde jag en hväsande andedräkt bakom mig och en gång kände jag ett kloliknande grepp i min axel. Så svartnade det för ögonen och min sista blixttanke var: nu får du hjärtslag och dör!

Jag föll — i armarna på professorn.

Jag vet, att jag själf i deras sällskap gick hem. Men benen vacklade ibland. I hotellet gaf han mig en insprutning af något underligt fluidum som gjorde mig fullt kry och äfven tog bort tröttheten. (Den goda professorn nekade mig dock ett recept på detta elixir — och det var nog ett klokt förutseende!) — Jag gaf en något virrig framställning af min språngmarsch. »Sanningen» föll mig ej in att berätta, ty jag vill ogärna skrattas åt eller tagas för litet rubbad ...

Men här säger jag:

Från professorns rum gick jag direkt, för sista gången, in till herr Weng. Och han låg, snarkande och sömnsvettig, såsom jag en halftimme förut sett genom fönstret, i sin säng. Ljuset brann och i sin hand höll han alltjämt den tyska tidningen.

Dagen därpå reste jag.

*

Det var två år efteråt som genom världspressen gick en sensationell klippnotis om en tysk artist Weng, hvilken uppe i Montmartre häktats för mord. Men åter måst frigifvas, då han med flera trovärdiga vittnen, bl. a. sin portvakt, kunde styrka att han, då mordet begicks, var sofvande i sin ateljé vid rue Marcadet. — Uppståndelsen var stor, och fallet diskuterades lifligt, ty äfven trovärdiga vittnen på motsatt sida funnos, hvilka bedyrade att de sett mannen i fråga stöta en sjömanskníf i en stackars slinka uppe i en af La Buttes krokgränder.

Och härmed har jag skrifvit nog om det enda dubbelgångarfall, som kommit på min lott. — Jag ser ibland för mig den danska professorns militärfigur (han liknade i parentes vår ryktbara öfverste M., som jag för resten blott känner till utseendet), då han leende förklarade:

— Hun er s’gu tosset!

Ja, ja, kära professorer! Men kommer jag än en gång till München, så — det är allt jag kan säga: inte far jag ut till Dachau och letar efter herr Weng, Kunstmaler!

Uppfinnaren Stürzberg.

Det var ett helt litet rum, jag visades in i, sedan jag krånglat mig uppför en smal trätrappa med spjälräck, och hvars steg skreko, hvart och ett, som hade man trampat en pyramid katter på svansarna. Det svarta huset luktade, liksom den trånga bakgatan, af kål, lök och surt öl.

En mager individ i kamelbrun långrock och med en bjärtröd halsduk, i hvilken en glasdiamant blixtrade, reste sig. Han var så lång att hans yfviga svarta hår sopade, eller rättare borstade det nedrökta taket, efterlämnande små ljusare strimmor i kalkningen. De magra händernas pianofingrar buro en uppsättning barockringar: röda, gula, blå och violetta stenar. På handens öfversida och sedan vidare handlederna och armen uppåt under de vaxgula manschetterna växte långa hår — som snärjande svart sjögräs.

— Stürzberg, sade han.

Jag betraktade ovillkorligt hans ögon. De voro nervöst oroliga. De flaxade som korpvingar och ögonlocken fälldes upp och ned på samma sätt som slutskifvan i dessa metallglober, man finner på en del restauranger, och i hvilka kyparna hälla aska och brukade tändstickor. Men hvitans emalj var porslinsblå som hos en turk, och hela minspelet blef så groteskt, att jag icke kom mig för att svara. Då han upprepade namnet kunde jag ändtligen flytta min blick och säga:

— Ja, konsul Salomon Mayr har bedt mig göra er ett besök i och för en uppfinning ni tror skulle gagna mitt hemland. Som jag emellertid måste resa i afton, ber jag er — —

Här afbröt han:

— Jag vet, konsuln skref det i går. Men —

Han tystnade.

— Hvad är det? sade jag.

Mannens ögon blefvo stela och stirrande. Locken hängde som en halfupphissad ridå. Han hviskade:

— Om ni också tror att jag är galen — är det — är det bättre att ni går utan att ha sett —

Något sorgset, undergifvet och gäckadt i tonen rörde mig plötsligt. — Ju mer skeptiker man är, dess mer skeptisk blir man också inför sina egna på förhand dragna slutsatser. — Hvem vet? — tänker man till sist om allt och alla ...

Därför sade jag helt vänligt:

— Kära herr Stürzberg, jag vet intet — absolut intet — om vare sig er eller er uppfinning. (Det var lögn så till vida att Mayr skrattande förklarat för mig, att karlen var förryckt.) — Men vill ni inte utan vidare berätta mig — visa mig — —

— Jo, afbröt han och strålade upp. Jo, jag vill! Men först måste jag sätta er litet in i idén. Den står där inne — —

Och han pekade på en dörr i fönsterhörnet.

— Hvad är »den»? frågade jag.

— Husch! sade Stürzberg, husch.

Det lät som hade han tystat ned mig för att jag icke skulle väcka en sofvande.

— Den, hviskade han med ett knotigt, smutsigt och ringprydt benrangelspekfinger på munnen, den lefver!

Han såg till den grad underlig ut i sin röda halsduk och med ögonlocken hvälfvande upp och ned, att jag halft ångrade min nyfikenhetsfärd. — Det lät, som hade han ett vidunderdjur — ett »fabeldyr», som norrmännen säga — eller ett andeväsen instängd i hvad jag antog vara en garderob.

— Hvad är det? sade jag allvarligt betonande.

— Det, sade Stürzberg, det är odödligheten!

Menade han symboliskt? För att maskera mitt minspel såg jag mig om efter en sittplats, och upptäckte en

låg tagelsoffa, hvars ryggstycke brustit så stoppningen lyste fram. — Det såg ut, som rämnade till och med soffan i ett bredt leende. — Jag satte mig.

Herr Stürzberg gjorde några vilda gester, menade som ursäkter och artigheter. Därefter började han promenera fram och tillbaka, under det han, ackompanjerad, så att säga, af ögonrullningar och lockhäfningar, berättade följande.

*

— Jag är galizier. Jag kom till München för tolf år sedan. Jag var ursprungligen Kellner — i Budapest, i Wien, i Nürnberg. Jag heter icke Stürzberg — mitt namn är Badchzock. (I parentes: det lät så för mina öron — som om han nyst midt i ordet!) — Jag har sett och uppleft mycket. Min sista källarmästare döpte mig till Stürzberg emedan han icke kunde uttala mitt namn och han själf hette Mühsam. Men det är detsamma — som Stürzberg skall jag en gång bli berömd! Chik — chik! (Dessa chik — chik voro ett slags nervösa käksmällar.)

— Men jag grubblade ständigt på en uppfinning. Jag såg en gång på en österrikisk- ungersk cirkus ett förvånansvärdt nummer. Det var en lefvande docka. Hon drogs upp med en nyckel och förevisaren öppnade klaffar och luckor och visade mekanismen. Men man kunde se att det var en död figur. Alldeles stel — och ibland föll den omkull. Det fanns de som påstodo, att det hela var en utmärkt trick och att det var en människa, som spelade docka, och att det var i detta som det originella låg. — Men, herre gud, då hade det ju icke varit något märkvärdigt! Nej, den karlen var nog på rätta vägen, men han hade ej bättre förstånd än sälja sig till förevisning för att förtjäna stora pengar. Hvilken narr! Hade han väntat och lidit, som jag fått göra, hade han ju en gång ägt allt! — Chik — chik ...

— Jag började i största hemlighet experimentera. Först gjorde jag en stomme af trä. Men det dugde icke. Det var för tungt. Sedan gjorde jag en kropp af glas. Huden tog jag af kaniner — det undre skinnet. Ni skall komma ihåg hur svårt det var för mig, som intet läst — endast hade anden. Och så inga pengar! Nåja, det ligger långt tillbaka. Jag vill icke upprepa allt jag genomgått — två år satt jag inspärrad på dårhus! — utan genast komma till hufvudsaken: nu har jag hemligheten, lifsmassan, urprotoplasman, det innersta planetembryot, som jag kallar Uranus. Ja, jag har — chik — chik — funnit alltstoffet ...

— Men det var värst med ögonen. De vanliga dockögonen duga icke! Det måste vara lifsstrålar som utgå spontant från centrum. Däri skall blandas tankesfären. Det helas harmoni beror på detta. Och det var mycket svårt!

— Jag experimenterade fyra år med ögonen. Det kostade mycket pengar, och jag var tvungen att stjäla allt jag kom åt. Jag gör mig intet samvete af att säga detta. — Jag stal och bedrog vid kassans uppgörelse hvar natt så mycket jag kunde. Hvad betyder det! Nu när jag är vid målet kan jag godtgöra allt sådant tusenfaldt!

— Så skapade jag till sist min odödlighetsvarelse, som jag benämner Orkandra. Det är en man, men samma man kan med en enkel mekanism förvandlas till kvinna. Ännu fattas ett par småsaker härvidlag. Äfven fattas den luftpump, som jag tänkt ut, och hvilken skall under det att Orkandra rör sig själf draga in syre i organen. Också ett sammanbindningsfluidum fattas — ty vanligt blod duger icke — och det är ju omöjligt, eller åtminstone förenadt med stor risk, att åstadkomma människoblod. Den nya kraften som finns i radium är för dyr. Men jag är på spåret! Något som liknar bläck, men som har akademiska krafter!

— Så var det håret. Jag ville att hår skulle växa af sig självt! Alla patentelexir dugde icke. Det måste vara momentana cirkelkraften! Och jag fann den. Nu växer på Orkandra både hår, skägg och mustascher — så jag är tvungen att en gång i månaden klippa med klippmaskin. — Därnäst kom matsmältningsfrågan. Jag ville ha det så, att mat icke var behöflig, men dock kunde brukas. Äfven det lyckades. Orkandra kan äta och

smälta t. ex. pannkakor. Dock endast när jag vill.

— Allt detta är min hemlighet. Massan — urämnet — har jag beredt, nerverna, musklerna, köttet och äfven den blå, öfverelektriska anden har jag funnit. — Jag röjer den aldrig!

— Nu, herr konsul, skall ni se Orkandra. — Där — där inne ligger DEN!

*

Den förryckta uppfinnaren Stürzberg stannade midt framför mig med ett sista »chik —chik», rullade ögongardinerna upp och ned och pekade mot den lilla dörren vid fönstersmygen. — Jag var ju på det klara med mannen, men hade intet annat att göra än låtsas intresserad. Och, uppriktigt taladt, var jag ju också en smula »spänd» på hans Orkandra.

Men det var nödvändigt säga något. Jag harklade fram:

— Hvarför speciellt mitt land, herr Stürzberg, hvarför just Sverige?

Han log hemlighetsfullt:

— Vänta litet, mumlade han.

Så gick han fram till den bruna dörren, tog upp en nyckel ur bakfickan af kamellifrocken och öppnade.

— Kom, sade han.

Jag trädde fram.

Det var icke, som jag antagit, en garderob utan ett krypin till sängkammare. Och därinne på en simpel järnsäng à 12 mark låg en figur, som onekligen till fullo liknade en människa. Så vidt jag kunde se en ålderstigen och gråsprängd herre i en habit, som godt kunde ha varit kyparfrack i såväl Budapest och Wien, som Frankrike, Italien, Polen eller världen öfver.

— Husch, sade Stürzberg — se, se!

Och han fumlade med några knappar på väggen, och belätet reste sig morrande och knorrande, fjädrar surrade och hjul hväste. Gestalten steg upp och glodde på mig med ett par grådaskiga ögonlinser under det att håret spratte upp som tuppfjädrar. — Det var en motbjudande syn, och när därtill underkäken plötsligt med en smäll föll ned och visade ett gap af hål och bruna betar, hade jag fått nog. Jag tog ett par steg baklänges.

— Ack, sade uppfinnaren — det fattas ännu blott lifsfluidiet — men vänta, vänta ...

Och han tryckte på sina hemliga väggknappar och Orkandra föll med ett doft brak tillbaka på sängen.

*

Vi stodo i ytterrummet. Jag hade ju endast en önskan: att kunna göra passabel sortie.

— Kära herr Stürzberg, stammade jag — hvarför har ni speciellt tänkt på Sverige —

Han log — en dåres leende.

— Ack, sade han — det hade naturligtvis icke fallit mig in om ert land ej haft Nobelpriset. Jag har hört, att hvart år delas ut ett stort pris till den märkvärdigaste mannen, ett land frambringat. Därför har jag velat i

första rummet tillgodogöra ert land med min uppfinning. Orkandra är begreppet af allt, som kan tänkas behöfligt för att uppfylla alla villkor. Det är idealmänniskan. Han har aldrig skrifvit något! Och dessutom — dessutom har han en egenskap som alla de andra sakna — chik — chik ...

Jag hade hunnit samla hatt, käpp och handskar och närmade mig utgångsdörren.

— Hvad är det, käre Stürzberg, sade jag vänligt.

Hans ögonlock fällde upp och ned, halsduken lyste i kapp med glasdiamanten:

— Nobelpriset, hviskade han — Nobelpriset.

Därpå rätade han upp sig. Han liknade en profet.

— Den dör inte! sade han. — — —

Och jag gaf honom Sekreterarens adress.

(Slut på konsul Simonsons reseanteckningar.)

Guldkravatten.

I en berlinsk idiotklubb, benämnd »Der grüne Ritter», i hvilken jag hade äran att en afton vara inbjuden, sammanträffade jag med, bland andra, den så kallade kravattkungen, hr Rudolph Fuchs. Han var en liten rödmosig och rundmagad man på öfver de femtio; en smula dumdryg som de flesta uppkomlingar, men med ett visst gemytligt sätt som afväpnade. Då han blef full brukade han berätta hur han gjort sin lycka. Efter den gemensamma supén, till hvilken serverades rikligt med utsökta renska cabinetviner i ovanligt stora och vackra böhmiska tumlare (det var icke en fin, men en rik klubb) blef kungen berusad. Då berättade han historien. De andra hade hört den flera hundra gånger, så jag blef ensam åhörare med en tjock Manuel Garcia till sällskap, men för mig var den ny (historien, icke cigarren) och jag låter den härmed gå vidare.

— En morgon, sade herr Fuchs, vaknade jag på ett litet hotell i det obehagliga medvetandet att jag innan aftonen säkert skulle ha upphört att existera — åtminstone lefvande. Jag var handelsresande, eller rättare sagdt jag hade varit, ty sedan tre månader var jag utan anställning. Ja, värre än det, min bästa herre: jag var icke blott afskedad utan — hum, hum — skymfligt afskedad kunde man säga, men det vill jag nu inte komma närmare in på! Nog af — en ny anställning var helt enkelt omöjligt att erhålla och denna morgon, denna morgon då jag vaknade på ett litet hotell i en stor stad — en satans stor stad, dit jag förgäfves rest för att söka arbete — denna morgon, säger jag, var mitt hopp ute, fertig, med andra ord.

En kopp kaffe och ett par små runda bröd hade jag fått in till mig efter upprepade ringningar och tillsägelser. Med misstänksamma blickar hade portieren mönstrat min person i öfver två veckor; han hade sett min kostym förändras, min öfverrock försvinna — ja, till sist också min kappsäck. Och räkningen hade jag dag från dag uppskjutit att betala, i morgon, förklarade jag, i morgon ... Väntade viktigt bref ...

Nu gick det icke längre. Jag klädde mig hastigt. Min sista, två dagar gamla krage strök jag i stärkkanterna mot en ljusbit — stearinen glättar så utmärkt, unga vän — stoppade ned en nyckel, som tjänstgjorde som klocka, i västens urficka och ordnade den vidhäftade nickelkedjan. Därpå räknade jag min kassa. Jag hade sextiosex öre.

Hvilket löjligt tal! Sextiosex — 66 — sex, sex. Ett lyckonummer, inte sant? Och hvad kunde jag få för denna summa? En sejdel öl, en smörgås. Eller några cigarrer. En tur på spårvagn, några tidningar. Frimärken till några sista bref ... Kanske sista rakningen ...

Nu gällde det att komma ned för sex trappor och ut. Jag hade hittat reda på en bakväg, som begagnades af personalen och hotell-leverantörerna, den smög jag. — Ut, och så rundt ett par hörn.

Vackert vårväder, varm sol, mild luft, hyacintdoft öfver trottoarerna. Kvinnor i ljusa klänningar, den första halmhatten. Gatubullret ljöd klockklart. — Jag gick på måfå. Vid en annonspelare stod en bänk under en asfaltlind och på bänken satt en arbetare och läste i en skrynklig tidning. Jag satte mig bredvid honom och såg ut i vimlet, lyssnade till surret. Man spolade gatan från en röd vagn, vattenstrålarna duggade i en båge. Fåglar hoppade och kvittrade — allt verkade söfvande. Hufvudet blef vårtungt, jag somnade. Sof. Drömde något oredigt. Vaknade vid en hård knuff i skuldran och en barsk röst i örat: förbjudet sofva! Det var en poliskonstapel. Jag blef lika röd i ansiktet som vattningsvagnen, ville dölja min förvirring, såg att arbetaren gått men lämnat kvar på bänken den flottiga tidningen. Jag tog trasan och började ifrigt läsa, utan att uppfatta ett ord, spalt efter spalt. Till dess det dansade som små solar för ögonen. Då lyfte jag hufvudet — nej, ingen polis, ingen som skrattade, där körde en omnibus, människor gingo i rad, i flock, stodo väntande vid en refug. Och solen sprattlade i linden och schatterade gångbanan. — Jag var så hungrig att det morrade som en hund i min tomma mage.

Den tidning, jag höll i handen, var ett billigt arbetarblad och det föll mig in att bland dess småannonser kunde stå angifvet ett tarfligt spiskvarter, där mina sista kopparslantar kanske förmådde framkalla en rågad tallrik med något att sluka. Sluka, det var ordet, sak samma hur det smakade ... Jag vände annonssidorna.

Då föll min blick på två feta siffror: 66.

Jag läste:

»Sextiosex öre kostar världens billigaste och starkaste kravatt. Kamrat, köp den och du är lika fin som någon Gigerl!»

Och så adressen — en af de stora proletärstråkarna.

Herr-Gott-ja! Det var min gamla bransch, den specialitet som jag rest i i öfver åtta år. En slags skamkänsla öfverföll mig och blandades med vek sentimentalitet, jag såg mig själf i min förnedring och olycka som genom en tårgardin, och jag mindes med rörelse mina två profkappsäckar fulla af säsongens utvaldaste mönster i halsdukar, kravatter och rosetter från fyra olika fabriksstäder. Ännu var jag icke trettio år och dock — här var slutet. Lifvet var så trasigt som en urblekt sidenfour-in-hand, made in Germany, där foderstoppningen tittar ut och kanterna trådslitits emedan bäraren ej förstått att knyta den!

Hungern var borta och i ett anfall af Galgen-humor beslöt jag att köpa denna kravatt, hvars pris öfverraskade mig, och som ju motsvarade på öret min västfickas förmögenhet.

Sedan, ja, sedan — — —

Det var en lång vandring, men det betydde ju intet, och slutligen var jag framme vid en sorts basar där genom de breda, öppna diskfönstren såldes alla slags herrekiperingsartiklar till spottpris. Kravattfönstret var lätt att upptäcka, det hade en jättekravatt i himmelsblått med rosenröda ränder som skylt, och på denna förfärliga fantasi satt hundratals små färdigsydda halsdukar och knutar. Två krushufvade och kroknästa Silbersteinar expedierade kunderna.

— Får jag se kravatten till sextiosex öre, sade jag.

— Simon, ropade den längsta under lifliga handrörelser, bring ten kartong mit vår nye kravatt — var så got, hier ser ni mein herr tenne onterbare ardikkel ... Vi före ten i fire kolerer: gren, röt, gul und plå. Gren till exempel är onterbart elegant! Sechs und sechsig — ja. Var så god und pröfve! Vid köp af två mitföljer en

diamantnål af glas, alldeles äkte, gratis!

Under det lymmeln med flytande svada och gestikulerande mig tätt under näsan hasplade ur sig denna harang, hade han fäst en kravatt med nål vid min halsduk, och pekade nu triumferande på mig som på en skyltdocka.

— Se, meine herrschaften, vrålade han, se, se! Onterbart elegant — endast sextiosex öre — var så got!

Och han vände mig rundt som hade jag stått på ett stativ. De kringstående skrattade och pekade. Aldrig i mitt lysande probenreuterlif hade jag drömt om en dylik behandling.

Då slog som en blixt ned i min förtviflade hjärna. En dubbelblixt. Jag blef blek inför en idé, som med ett hade födts.

— Hör på, sade jag och slet af mig kravatten, säljer ni många sådana schene rariteten?

Min ton kom expediterna att lystra.

— Dusen, flere dusen, skreko båda två och lyfte händerna mot taket.

Det myllrade verkligen af folk längs hela basaren.

— Godt, sade jag, för mig genast till chefen — det är viktigt.

Det gifs moment då ens röst verkar utan protest. Jag stod strax efteråt inför herr Levi Asch, basarens ägare. Jag gick rakt på sak och sade honom i mindre än ett tjog ord min ställning. Hvem jag var och hur det gått. Därpå bad jag honom besvara en enda fråga:

— Tillverkar ni edra kravatter själf?

— Ja, blef svaret, jag har en ateljé ...

Det visste jag på grund af priset. — Jag sade:

— Då kan ni inom en månad förtjäna en förmögenhet!

Herr Asch såg uppmärksamt på mig.

— Betingelsen? sade han.

Jag gaf idé och villkor. Jag talade med en dödsdömds öfvertygelse och blef trodd. Kort och godt: samma vecka stod jag inom basardisken och förevisade på en mannekäng den nya kravatten. Det var en kravatt med stomme af svart, men med lös sköldsnibb. Denna var en i fyra lika trianglar delad kvadrat — så här som jag ritar — och hvar triangel sin färg: gul, blå, röd och grön. Man behöfde bara vända den lilla kvadraten och sticka in den i rummet mellan den svarta stommen, för att fältet skulle gifva illusion af en ny kravatt. Något rysligt i själfva verket, men därför predestineradt att bli populärt.

Nåväl — det är tjugufem år sedan och ni har aldrig sett, förmodar jag Asch & Fuchs patenterade universalkravatt ... Men den såldes i två år i alla jordens länder, sen var det gammalt. Det var nog. Asch är död och jag blef gift med dottern och ni vet att jag kallas kravattkungen. För närvarande har jag under kontroll tjugufyra fabriker i den enda branschen och säkert har ni sett firmans varumärke:

Herr Rudolph Fuchs höll leende fram på sin urkedja en liten vacker berlock i form af en guldkravatt.

Och jag sög beundrande på min Manuel Garcia, och längtade efter ännu en grönskimrande pokal Ausleese.

Julgästen.

Den 24 december klockan mellan nio och tio på aftonen ringde det två gånger på herr Valter Holms våningsdörr. Första gången kom ingen och öppnade, hvarför den upprepade ringningen blef längre och mer manande.

Herr Holm (föräldrar: disponenten V. Holm i firman Holm och Holm — senare omdanad till V. & K. L. Holms aktiebolag — samt hustru Emma Sofia, f. Arwedsson, af den bekanta bankirsläkten. — Båda döda) satt denna afton ensam i sitt bibliotek. Det var ett stort hörnrum med väl draperade fönster på tvenne gafvelväggar, hyllor till halfva rumshöjden längs alla åtkomliga ytor, bronser och fajanser på öfverdelen af dessa hyllor mot bakgrunden af gamla gobelänger, hvilkas blågröna och silfvergrå landskapstoner uppe mot det skulpterade taket smälte samman med ljuset från en ovalkrans af elektriska opalglober. Hyllorna hade i stället för dörrar slipade glasskifvor, hvilka kunde ljudlöst på finaste kullager skjutas fram och tillbaka, och bakom hvilkas blixtrande rutor de dubbla raderna af helfranska band stodo i stel parad. I midten af detta lyxrum hvilade som bord en stor rund marmorskifva på en förgylld, refflad sockel, hvars mahognyfot återigen hade fyra lejontassar i gammal guldbrons. Kring detta empirpraktstycke voro grupperade moderna kolossala klubbstolar i buffel, och under denna kontrastverkan bredde sig en havannafärgad matta med hieroglyfbård i blått.

Nedsjunken i en af dessa stolar halflåg herr Valter Holm. Det var nutidsmannens karaktäristiska utseende: det slätrakade ansiktet och den gymnastiserade kroppen kunde vara en ynglings. Men det mjölkfärgade ljuset, som likt månsken i lätt dimma silade ned från taket, belyste ett kranium, hvars glesa, pomaderade hårstrån icke kunde skyla en elfenbenshud, som tog öfverljuset i reflex likt en konvex spegel. Och kring ögon och mungipor voro nålspetsfina rynkor. Mannen i stolen kunde vara tjugufem år, men också två decennier därtill.

Herr Holm satt som under hypnos. En lång mager hand, som hvilade på marmorbordet, höll i sina fingrar en liten smal egyptisk statyett, en utsökt pjäs, en konstsak, som dock endast tjänstgjorde som handtag till en ringledning — tryckknappen till kontakten satt i Isis' hufvud och nedanför gudinnans rygg slingrade sig ur ett hål den silkeomspunna ledningstråden som en grå orm. Men herr Holm ringde icke. Han eftertänkte hvad han skulle begära.

Detta var således julafton. Genom en ren tillfällighet befann han sig i sin stockholmsvåning i stället för hos sin fästmö i London. Ett tryckfel i en icke auktoriserad trafiktabell — en annonsreklam, han af misstag stoppat i fickan på någon station — hade gjort att han låtit sista båtlägenhet gå ifrån sig. Då han för sent upptäckt felet och telegrafiskt funnit ut, att alla förbindelser mot öriket, äfven Esbjergrouten, icke upptogos förr än efter helgen, hade han resignerat, ombesörjt förklaringar och compliments of the season samt dragit sig tillbaka i sin håla. — Annandag jul skulle han resa.

— Om jag skulle låta Anna och Marta gå nu? De ha fått sina pengar och jag äter icke något mer. Wilson, som icke kan svenska, är ändå hemma!

Men han satt alltjämt orörlig, obeslutsam, med tummen på Isis' hufvud. Det var icke tjänstefolket han velat tänka på. Det var något om honom själf och högtidskvällens ensamhet — men han kunde icke reda ut det.

— Det är ju ingenting mer jag behöfver, tänkte han, jag har allt ...

Det var kanske felet. Och han ansträngde sig för att hitta en önskan.

Det var då som andra ringningen på hans dörr ljöd fordrande ute i köket. Den, lika litet som en växande decemberstorm kring granitknuten, hördes inne i det ombonade biblioteksrummet. Men en diskret

knackning på de halfskjutna salongsdörrarna uppfattade herr Holm — och i hemlighet nästan behagligt öfverraskad.

— Har jag ringt? tänkte han.

Han var icke säker på det, men mumlade ett halft nyfiket jaa — kom in!

Det var icke Wilson, utan Anna. Hon såg så besynnerlig ut, rädd kanhända — som om hon icke visste, hur hon skulle urskulda sitt ärende.

— Nå, tänkte han, det var det hela. Ja, naturligtvis. De vilja gå — klockan är kanske mycket.

Högt sade han:

— Ja, Anna och Marta kunna gå, Wilson stannar hemma. Nå — var det något annat?

Jungfrun svarade:

— Det är en herre därute, som vill tala med herr Holm. Jag har sagt, att herrn icke tar emot någon och inte kan träffas i morgon heller — som jag skulle säga. Men då han inte ville gå förr än jag framfört hans namn och då — då — då —

— Hvad då?

Anna tycktes samla mod och blef röd under det svarta hårets hvita bandrosett. Hon stammade:

— Jag tänkte — jag trodde — jag menade att — att det kanske var julafton —

Herr Holm satt stum. Han såg ut som en bildstod, och det var hvad de svenska tjänarna mest fruktade, ja, nästan funno en smula ohyggligt. Anna hasplade hastigt ur sig:

— Jag tänkte, jag kunde i alla fall gå in och säga hans namn. Det var Axel Jägerfelt.

Nu såg husbonden upp.

— Axel Jägerfelt, sade han långsamt, menar han att han känner mig?

— Ja — sedan länge, sade han.

— Hur är han klädd?

— Joo, mycket väl, det vill säga — han har inte päls ...

Valter Holm såg på sitt ur och fattade ett hastigt beslut.

— Låt Wilson föra herr Jägerfelt genom tamburkorridoren in hit, sade han, och sedan kunna ni, som sagdt, gå.

*

En enda blick sade Valter Holm, att han aldrig förr sett den person, som nu stod framför honom. Han reste sig emellertid utan att släppa Isisbilden och gjorde en sorts gesthälsning. Samtidigt vred han på en kontakt vid närmaste bokskåpshörn och takets opallampor förstärktes med ljuset från ett dussin små vingröna glödkulor, insatta mellan gobelängernas sammanfogningslister.

Den främmande var en några och fyrtio års man, med nötbruna ögon, hår och hängmustasch i valnöt, starkt

blandad med mossgrått. Isynnerhet vid tinningarna och under näsvingarna. Vänstermustaschen hade dessutom liksom en liten fäll af nästan hvitt. Men ansiktets färg var vinteräpplets lifligt röda — här och där betänkligt blåådradt i fina nervförgreningar som på ett bokblad om hösten. Habiten var icke ny, men oklanderlig i sammansättning — svart diplomat, pärlgrå väst med imiterade månstensknappar och byxor utan för stora knän. Chaussuren var litet betänklig, snörkängor, som dock voro hela och nyborstade. Men linnet var stearinhvitt och halsduken självknuten och utan nål.

Herr Holm hade icke röjt vare sig öfverraskning, missräkning eller nedlåtande trötthet. Han stod i den engelska posen af korrekt afvaktande.

Besökaren däremot studsade. Ett ögonblick tycktes han vilja retirera utan förklaring, men den kalla och likgiltiga typen midt emot honom, som dock icke kunde sägas verka frånstötande, om den ock ej inbjöd till närmande, band på något sätt. Efter ett par sekunder hade julgästen fattat sig och yttrade sin fras fullt naturligt:

— Jag har misstagit mig och jag ber om ursäkt för detta forcerade påträngande på själfva julafton. Ni är icke den Valter Holm jag var säker på att träffa — lika litet som jag är er gamla vän och skolkamrat Axel Jägerfelt. Men det är underligt hur allt stämmer för öfrigt, utom utseendet ...

Det fanns i denna harang intet som gaf anledning — åtminstone icke direkt — till att betvifla utsagon af ett ofrivilligt misstag. Men den innehöll tillika så att säga en inbjudan till motfråga. — Och herr Holm föll verkligen för frestelsen.

— Hur, sade han — hur stämmer för öfrigt allt ...

— Å, log mannen — det kan knappt intressera.

— Tvärtom.

Herr Holms ton blef på en gång förekommande och han släppte ringledningen. Han gick rundt bordet och makade på en stol. Nu var hans beslut fattadt. Den främmande, hvem han än var, skulle fördrifva en timmes spleen med sin historia, lögn eller sanning kunde därvidlag komma på ett ut. Men därmed var han värd och i detsamma som förvandlad. Ett varmt leende lyste upp det bleka och otillgängliga, släta ansiktet, som hade det kalla elektriska ljuset förbytts till sol. Och rösten blef hjärtlig som minen, rörelserna otvungna. Herr Holm skyndade lifligt rundt bordet, slog herr Jägerfelt på axeln, puffade stolarna hit och dit, kom på nytt i sin cirkelvandring till främlingen, dunkade honom nu i ryggen och fick slutligen gästen bekvämt placerad i två stolar som i en säng. Själf ordnade han det lika makligt för sig; med fötterna borrade in i en klubbstols buffeldynor och hufvudet stödt mot den runda karmstoppningen, liknade de två herrarna, där de lågo parallellt visavi, ett par resande i en amerikansk lyxvagong. — Den tysta Wilson hade ställt ett litet beduinskt pärlemorbord mellan de improviserade sofforna och i en kristallkaraff lyste en gammal bärnstensgul visky bredvid den guldsmidda lådan med feta Coronas Exquesitos. Belysningen var dämpad till en tredjedel af takets glober, och snart skymtade de som aflägsna månar genom blåa havannaslingor. Julnattens berömda frid svepte kring herr Holms bibliotek.

*

Klockan slog half tolf i en bronspendyl med matt silfverskifva. Herr Axel Jägerfelt hade slutat sin redogörelse — berättelsen om ett spilldt lif.

Nu tog han med darrande hand det slipade viskyglaset och tömde det i ett drag. Därpå lutade han sig tillbaka i stolen och i det han lät en halfren näsduk fara öfver de fuktiga mustascherna, betraktade han förväntansfullt sin värd.

Denna satt orörlig och nedsjunken med ett egendomligt, föraktfullt leende kring de smala, blårakade läpparna. Tystnaden blef för lång och han såg upp med en svag rodnad på pannan. Flätande fingrarna samman och böjande händerna bakåt så det knakade i lederna sade han likgiltigt frågande:

— Och det — det är det hela?

Tonen var nästan en gäspning.

Herr Jägerfelts höga ansiktsfärg bleknade en nyans och skrattet lät underligt forceradt. Men han skylde så godt han kunde sina känslor genom att en smula bullrande blanda en ny grogg.

— Tja, smågnäggade han — tja, herre gud — sådant är lifvet — such is life ...

— In a great city, ifyllde herr Holm.

— Javisst, he he, in a great city — kan man ju godt säga ...

Herr Holm satte sig plötsligt upp.

— Men icke i en liten stad med allting väl förspändt, sade han skarpt, sådant skall lifvet icke vara, kom det väl ihåg — och därför beklagar jag er icke!

Denna gång hvitnade herr Jägerfelt. Han satte ifrån sig glaset så hårdt, att innehållet skvalpade öfver. Med ett försök att räta upp sig sade han med skälfvande stämma:

— Jag vet inte att jag har begärt någonting?

Den andra fortsatte i höjd och än mer föraktfull ton, utan att det minsta bry sig om afbrottet:

— Ni har berättat mig er historia — historien om en man, som af fin släkt och med de bästa förbindelser på några år fördärfvar den utmärkta affär han ärft efter sin hederliga och arbetsamma far. Och hur går det till? Jo, genom ett vildt ruckellif, genom spel och lösaktiga kvinnor. När så den kända göteborgsfirman står på hufvudet och konkursen till och med blir kriminell, försvinner ni undan skandalen och ansvaret till Amerika. Där genomgår ni — det tror jag gärna — långa och svåra år, till och med exemplet på hur ytterligheterna beröra hvarandra: den forna trämatadoren, som kunde spekulera bort Norrlands skogar, traskar kring Chicagos gator och försöker sälja hemlandets träprodukt i form af Jönköpings tändstickor ... Och när tiden är fullbordad, när han utan straffpåföljd kan vända hem — då kommer han verkligen, på själfva julafton, denne ansvarslösa affärsman, och finner det enklast att söka upp en skolkamrat och businessfriend — han skall nog »röras» — hva? — på den heliga aftonen. Men händelsevis hvilar min bror i sin graf och jag — ja, jag har icke mer deltagande för en man med er karriär bakom sig än för — för — för den här stumpen!

Herr Holm kastade sin utrökta och slocknade cigarr tvärs öfver rummet, så den svarta askan yrde.

Under denna långa förklaring hade Jägerfelt suttit huttrande, som om han frös i ett yrväder i en dragig portgång i stället för att vältra sig i det varma biblioteksrummets mjukaste klubbstol. Han hackade tänder och blåa fläckar slogo ut på panna och kinder.

— Tyst! hväste han ändtligen.

Valter Holm öppnade munnen till ett häftigt svar, men i detsamma skymtade skuggan af Wilson, hvilken tyst ställde ett par sodavattensflaskor på ett sidbord och försiktigt tog bort de tömda. För att maskera den lilla förvirring, som ovillkorligt herr Holm kände, sade han kort till tjänaren:

— Ni kan gå och lägga er, Wilson! Jag skall strax i säng och hjälper mig själf med resten. — God natt!

Dörren slöts ljudlöst efter betjänten.

Båda herrarna hade rest sig. Det var herr Jägerfelt, som först talade:

— Jag har icke bedt er om hjälp och jag har heller icke gjort mig bättre än jag förtjänar. Och ni själf, ni rättskaffens hårda man — hur är det med er?

— Är ni galen? sade herr Holm och tog ett steg bakåt.

— Se på mig, fortfor den främmande i en besynnerlig, allt mer hväsande ton — se på mig — riktigt, nåå? Det var inte er bror, jag sökte, det var bara en fint, annars hade icke ens jag — ja, just jag — kommit in till er — på själfva julafton. Er bror — hvar är han? — Brodermördare!

Valter Holm utstötte ett skrik.

— Hvem är ni?

— Ja, skrik, röt nu gästen med förfärlig röst, skrik bara! Pigorna har du skickat bort och Wilson snarkar redan i andra ändan af våningen. Tror du inte jag minns mitt eget hus, fast du moderniserat om det? Se på mig! Det finns ingen Jägerfelt — hvem är jag nu — hvem? Se, se!

Holms blick spändes mot de borrande klingor, hvilka fästes på hans ögon. Han såg främlingen rycka af sig de hängande mustascherna och tyckte att alla drag växlade och förvandlades. Nu ville han skrika högt, men kunde icke, strupen blef utan ljud och det var endast i hans egen hjärna han hörde det rysliga rop, som ur hans hjärta trängde in i alla nerver. Under det han alltjämt drog sig baklänges med händerna utsträckta, rundt om empirbordet, rundt, rundt, baklänges, hviskade hans torra läppar:

— Min bror — Viktor — — —

— Din bror! Viktor! hånade gestalten, som följde honom rundt. — Din bror, som du bestal och till sist förpassade ur lifvet på en jakt och som alla tror att han dog efter olyckshändelsen — ja, just han, här är jag. Jag kommer som din julgäst. Valter! Ser du mig?

Holm stönade. Han hade nått pärlemorbordet, hvilket hans ben slog omkull och nu snubblade han på buteljerna. Men i stället för att falla bakåt sjönk han på knä och knäppte händerna.

— Nåd, förlåtelse, förbarmande ... mumlade han.

— Detta brott, hväste gestalten, har gjort dig ännu värre, förhärdat dig ännu mer. Du vågar på denna afton säga till en annan stackars syndare att du ej har miskund, du vågar förebrå, läsa lagen ... Och du vågar ta till hustru en oskyldig ungmö, ett barn, som icke känner dig! Men det skall ej ske.

Holm såg, hur gästen växte. Han förekom honom nå till taket och dess glödlampor bildade som en gloria kring det fruktansvärda hufvudet. Nu såg han hur spöket grep en tung lombardisk ljusstake, som stod på en af bokhyllorna och höjde den —

Han kände att han icke ägde rörelseförmåga att undvika slaget. Fastklämd som i giljotinens halsklafve afvaktade han dödshugget, men strupen fick lif och ett befriande och förtvifladt skri steg ur hans bröst. I detsamma kände han, hur något kallt klöf hans brännande hjärna. Han föll framstupa och rullade om på havannamattan, i det hans krampstyfnande hand klämdes hårdt kring ett metallföremål.

*

Den engelska betjänten Wilson skämtade ute i köket med de svenska jungfrurna. Supén var serverad och de afvaktade blott en ringning från biblioteket, där deras herre, rentier Valter Holm, satt vid sin trista eftermiddagsvisky, genom ett löjligt misstag ensam på själfva julafton.

— Skull ha vara by little sweetheart in London ... sade Wilson.

— Han skulle just ha för svetthart, sade Marta.

Det hade ringt två gånger i entrén. Men det var endast en tiggare och han hade blifvit, efter husets sed, afvisad.

Då ringde det från våningen — plötsligt, gällt, i ett. Ringningen fortsatte.

Den var så påfallande häftig, denna ringning, att de alla med ens störtade genom den långa korridoren bort till herr Holms arbetsrum.

Klockan fortfor att pingla i fjärran.

— Det är fel i kontakten! skrek Anna.

De nådde dörren.

Där inne var allt tyst, men ur det aflägsna hördes den elektriska signalen.

Wilson knackade lätt och öppnade omedelbart därpå, utan att afvakta inträdesorder. Bakom hans axlar kikade flickornas nyfikna ansikten.

Herr Holm satt på golfvet bredvid sin stora älsklingsstol och det var tydligt att han råkat slumra in ett tag vid julviskyn, hvars brygd i ensamheten måhända blifvit för stark. I sömnen hade han — kanske under inflytande af juldinéns starka middagsmat med importerad plumpudding — troligen i en matsmältningsdröm glidit ned från buffelsätet och därvid vältat ett litet afrikanskt rökbord. Han höll, hårdt tryckt i handen, den lilla Isisbyst som utgjorde ringledningens prydnadsknapp.

Herr Holm såg sig förvirrad omkring.

— Hvar är han? stötte han fram — har han gått?

Wilson log osäkert. Han var icke obekant med sin herres idéer under vissa förhållanden.

— Herrn har drömt, sade han — it was only a dream ...

— Only a dream, upprepade Holm och tog sig öfver pannan. — Hjälp mig upp!

— Hvad är klockan?

— Half tio, sir.

Herr Valter Holm upptäckte Annas rosetthufvud i dörröppningen. Nu klarnade begreppet. — De ha ju icke gått, tänkte han, vi ska äta först ...

— Jag tyckte någon ringde, sade han emellertid.

— Ja, sade flickan förvånad, men det var bara en tiggare — han ringde för resten oförskämdt hårdt två gånger. Bordet är serveradt!

— Släck, mumlade herr Valter Holm till tjänaren, som plockade upp småsakerna från det ikullslagna bordet.

Han gick in i den stora matsalen, hvilken i högtidlig tomhet strålade som en kyrka i julottan.

Wilson släckte.

Och julnattens traditionella frid omsvepte huset.

De närmaste omständigheterna vid Aaron Rosenbaums försvinnande.

I.

Till hjälp och vägledning åt dem, hvilka efter min snart förestående död skola utreda vissa saker, affattar jag bilagda Förklaring.

Abraham Grünvogel.

II.

Jag träffade första gången den man, som skulle bli min olycka i lifvet, nere i Smiths bar i hörnet af Bowery och Houston i New- York. Eller med andra ord: bland afskummet i en af världens värsta krogar.

Han kallade sig då Abe Grunert och jag för min del bar namnet Aaron Boom. Men snart visste jag hans verkliga namn och att han var från Warschau, liksom han kände mitt och att jag kom från Moscow. Vi sade båda till hvarandra att vi flytt undan judeförföljelserna, som det året rasade ovanligt häftiga. — Abe Grunert hade i verkligheten rymt från sin principal med en ask diamanter och rubiner.

Det var en kall och regnig oktoberdag som jag slank ned i Smiths källare. All världsstadens smuts och elände, afskrap, laster och brott tycktes denna dag rinna nedför de våta och trasiga stentrappstegen och blandas med golfvets ruttnande sågspån. Inne i en stinkande krog slogs ett band italienare med knif, och ett förfärligt gräl pågick i bakrummens spelhålor. Ett par kineser underhandlade med böhmiska agenter för den hvita slafhandeln och två negrer i storrutiga kläder, boxare, läto traktera sig af fyra stackars sminkade fransyskor, helt unga, bara barn, med morotsfärgadt hår och blåtuschade ögonbryn. Resten af publiken var afskrädet utan skyltande fysiognomi — ficktjufvar, tiggare, kopplare, spelare, mördare och rånare, men äfven gatumånglare och arbetslösa och måhända en och annan detektiv med tvetydig karaktär.

Ställets två uppassare, ett par herkuliska irländare, Ike och Mike, gingo under eder och förbannelser omkring och samlade ihop knappt tömda öl- och viskyglas, som det gällde att rädda undan eventuell krossning vid möjliga gräl och slagsmål. Borta vid hörnets lunchbord, där feta kackerlackor kröpo ur tapetens sprickor, sleto några utsvultna djäflar med fingrar, som liknade svarta klor, stora stycken ur det rökta hästköttet. Den rysliga snusklukt, som endast verkligt dålig tobak och kläder, fulla af ohyra, kan åstadkomma, fyllde lokalen, och gaslågorna inom de flugsmutsade skärmarna liknade blå lyktgubbar.

I detta näste var det jag alltså träffade mitt lifs olycka.

Vi sutto vid samma bord och mönstrade hvarandra misstänksamt. Men vi sågo aldrig hvarandra rätt in i ögonen utan skelade och läto blickarna löpa på sned och härs och tvärs och rundt om, i taket, på golfvet. Med munnen gjorde vi de vänligaste grimaser och visade gula betar mellan skäggstråna. Vi kunde säkert hälsat hvarandra med pannkyssar och orden »frid vare med dig, broder», och samtidigt dolkat hvarandra i magen ...

Gästerna skreko:

— Åjk, kom hit, ditt djur!

Eller:

— Måjk, öl med salt och peppar i!

Ike och Mike svarade med förbannelser.

Där blefvo vi vänner.

III.

Det var i november som Abe började försiktigt inviga mig i en plan.

Jag sålde böcker. Det vill säga förbjudna böcker, genomskinliga spelkort, osedliga bilder, hemliga adresser och lottsedlar till Louisiana- och S:t Domingolotterierna. Men Abe tog sig icke något hederligt arbete för. Visserligen påstod han att han sålde falska stenar men icke ens för syns skull hade han ett varulager. Ej heller en »peddlers» diplom — den lilla tennskölden, man måste köpa af polisen. Jag hade åtminstone en, med nummer och allt, på rockslaget, som jag — som jag händelsevis hittat.

Han bodde i Cherrys Alley bakom Altonbanans kolupplag, och ehuru jag den gången icke var så nogräknad, måste jag säga att han bodde sämre än en hund. Han hade icke ens en säng utan låg på gamla tomsäckar och hela huset var ut- och invändigt svart af stybb. Jag var också ordentligt »down» men jag betalade för en skrubb hos Goldscheider på Bowery, och mot det att jag hjälpte flickorna ut en bakväg ibland när deras sällskap bedöfvats, kunde jag till och med förtjäna litet på mitt nattlogis ...

— Detta går icke längre, sade Abe hvar dag.

— Något måste göras, sade han sedan.

Och hvar dag tillade han slutligen:

— Jag har en plan.

Men vid denna slutsentens såg han så ohygglig ut att jag rent af icke kom mig för att fråga honom hvari denna plan bestod ...

En lördagsafton nere hos Smith slog han handen i bordet och sade:

— Detta går icke längre.

Jag hade druckit varm jamaika och frågade i det jag sökte att fånga hans ögon:

— Hvad är din plan?

Då utvecklade han den. Det var »the insurance-game».

— En af oss måste lifförsäkras af den andra — i den andras favör, sade han.

— Då lifförsäkra vi dig, broder, sade jag, ty du är äldst!

— Nej, broder, sade han, just därför — emedan du är yngst — lifförsäkra vi dig. Det väcker mindre misstanke.

Idén tilltalade mig icke. Den gjorde mig nervös, orolig, ja, förskräckt.

— Kunna vi icke båda lifförsäkra hvarandra, invände jag.

Abe log. Han liknade då en hyena som skrattar.

— Nej, sade han, det är du, broder ...

— Jag vill icke, skrek jag.

— Det är för sent, sade han, du är redan lifförsäkrad.

Jag blef kall öfver hela kroppen.

— I hvilket namn, mumlade jag.

— I ditt eget ärliga namn: Aaron Rosenbaum.

Svetten bröt ut på min panna.

— Hvem har varit mellanhand?

— Miguel.

Miguel var en spanjor från Sydamerika som alltid höll till på Tommy Halls viskyoch biljard-saloon. Egentligen hette han Meier och var från Hamburg.

— Hur stor är summan, frågade jag.

— Femtusen dollars, sade Abe, vi tordes icke mer. Det är hos ett nytt sällskap som icke är så nogräknadt under konkurrensen vid starten.

— Och när skall jag »dö», d. v. s. försvinna? hviskade jag, nästan färdig att svimma.

— Om ett halft år, broder Aaron, strax efter andra premiens inbetalande. Miguel gör alla utlägg ...

— Bestämmelserna ha blifvit skärpta, broder Abraham, vi hamna i Sing-Sing.

— Det göra vi ändå, sade Abe och log.

Ett sista hopp lyste till som en stjärna i mitt mörka medvetande:

— Men min kropp, Abe, hur skall du få ett lik?

— Det vet du lika väl som jag. Kadaver säljas hvar dag till medicinarna nere i dockorna af »hajarna».

Jag ryste.

— Och min namnteckning — den skulle ju ändå vara egenhändig?

— Broder, svarade Abe och reste sig — jag öfvertog din roll fullständigt och skref ditt namn ...

Det skulle han aldrig ha sagt!

Den natten sof jag icke en blund.

IV.

På sätt och vis lugnade det mig en smula att Abe berättat mig svindeln. Hade han menat att mörda mig, resonerade jag, så hade han säkert aldrig satt mig in i situationen.

Men en besynnerlig oro hade bemäktigat sig mig. Ett tvifvel lurade någonstans i min hjärna och det, att jag icke kunde klart fatta Abes motiv gjorde mig ännu oroligare och misstänksammare. För öfrigt förflöt lifvet som förut. Jag sålde mina böcker i hopp om att kunna en dag hitta på något bättre och Abe sade sig alltjämt handla med glasbitar. Vi träffades som förr någon afton hos Smith eller Tommy Hall, jag bodde fortfarande hos Goldscheider och Abe i Cherrys Alley. Som förr var han försvunnen längre eller kortare perioder och som förr kom han tillbaka när minst väntad. Vi talade icke om »affären» och på det hela taget var allt oförändradt.

Endast för mig själf vågade jag erkänna att jag var djupt olycklig. En mask gnagde mig invändigt och jag kunde icke sofva om nätterna. Jag vill icke göra mig mycket bättre än jag är — eller rättare var — och jag tillstår här att det icke var ångerns utan snarare ångestens mask som förtärde mig. Och dock sade jag till mig själf att om allt gick väl var jag räddad för hela mitt lif — de tvåtusen dollars som skulle falla på min lott (Miguel hade för risk och utlägg betingat sig tusen) kunde grundlägga en ny existens. Ehuru jag alltid lade af hälften af min usla förtjänst i ett litet skrin i Valjawskys bank, växte summan i så ringa mån, att det skulle taga decennier förrän jag kunde våga bruka hälften af den till en spekulation. Men det hjälpte icke: masken kröp och åt i mina inälfvor ...

Då inträffade något — bara en bagatell, men tillräckligt besynnerlig för mitt undergräfda nervsystem. Det var följande:

I en jiddisch tidning läste jag en annons som meddelade att några gamla handskrifter voro billigt till salu efter ett dödsfall. Det var i och för sig intet för mig, men jag har ärft intresset för kuriosa efter min morfar, och jag vädrade möjligheten till några dollars extra förtjänst. Det var emellertid i Fairfax, en så godt som okänd förstad bortom Haarlem, dit ingen spårväg eller pelarbana då ledde, som dödsboet realiserades.

Jag tog därför ett tåg — för första gången sedan min ankomst till Amerika. Då jag kom ut genom perronggrindarna kände jag en hand på min axel. Det var Abe.

— Du ämnar väl inte resa bort, sade han med ett hyenaleende.

Jag berättade orsaken.

— Hvilket egendomligt sammanträffande, ropade han. — Också jag har läst denna annons och ämnade mig dit! Vi få sällskap!

Och så blef det. Han följde mig fram och tillbaka och släppte mig först vid Goldscheiders hotellport.

Jag kan icke beskrifva den känsla som denna »slump» väckte hos mig. Det var som hade en fuktig, hal reptil snott sig oväntadt om en badandes ben. Var jag verkligen bevakad? Och hvad innebar det?

Icke för allt i världen hade jag nu vågat flytta från Goldscheider — hvilket jag annars halft funderat på. Där inbillade jag mig åtminstone skyddad om nätterna på grund af den uppsikt kvarterets polis, trots mutor, bevärdigade etablissemanget.

Men nu föddes den idé som blef mitt lifs olycka och förbannelse.

V.

Jag lifförsäkrade Abe Grunert.

Jag lifförsäkrade honom och det på samma sätt som han behagat göra med mig: utan att först meddela honom det. Jag gjorde som han helt oförsiktigt yttrat: spelade helt den andras roll. Jag skref hans namn — hans riktiga namn, Abraham Grünvogel. Men en skillnad var det: jag omtalade aldrig denna transaktion. Och jag värderade hans lif till dubbla summan af mitt — tiotusen dollars.

Det är svårt att förklara den psykologiska orsaken hvarför jag egentligen företog denna manöver. Men måhända de oskrifna lagar, hvilka vår vilja lyder, ha någon paragraf som handlar om »ömsesidig lifförsäkring» — ja, jag menar sannerligen icke i denna stund att göra en dålig vits — jag menar: kanske trodde mitt omedvetna jag sig bättre skyddadt genom denna handling. Faktum är, att natten efter jag försäkrat Grünvogel, sof jag bättre än någon natt de närmast föregående månaderna.

Det var Miguel som på nytt var agenten. Jag hade sökt upp honom tidigt en eftermiddag i Halls saloon där han ensam öfvade sig i paréstötar på en biljard med falsk förhöjningsskifva. Först förklarade han det hela omöjligt och rama vanvettet, vi skulle alla komma i Sing-Sing naturligtvis — ja, rent af i »stolen». Men jag fick honom hastigt på andra tankar, då jag i förbigående antydde möjligheten af ett anonymt bref till någon inspektör som kunde förpassa Miguel och Abe — men icke mig som intet gjort — in the box.

Allt ordnades kort och godt. Det dugde naturligtvis icke att använda samma sällskap som förut, men ett nytt Company hade just lancerats i New Hartford, Connecticut. Och där inregistrerades broder Abrahams lif som ett första klassens och, som sagdt, jag skref hans namn. Miguel hade utsikt till två tusen dollars extra förtjänst (antydde jag) för utlägg och risk, et cetera. — Absolut tystnad garanterades mig också — alltjämt på grund af mina fortsatta dunkla antydningar om ofvan nämnda mystiska, anonyma bref ...

Vi voro nu i april. Ena dagen sken solen på skyskraporna så att de lyste som hvit marmor; den andra hven snöstormar mellan deras alpväggar. Respittiden för andra premiens erläggande på mitt eget lif hade till hälften förflutit.

En vacker dag gjorde mig Abe det förslaget att öfvertaga hans bostad i Cherrys Alley. Han skulle resa bort, sade han, på obestämd tid och jag kunde få råtthålet gratis. Om han sagt »för billigt pris» eller »nästan för ingenting» hade det mindre väckt min misstanke. Under inga förhållanden ville jag bo där — jag afslog också under förevändning att med mitt logis hos Goldscheider följde vissa inkomster.

Nästa dag, i skymningen kom både Abe och Miguel in hos Smith, där jag åt min soppa med gryn och potatis, hvilket tillsammans med en tennmugg porter skulle föreställa middagsmat. Jag kände genast att nu förestod afräkning.

— Allt är ordnadt, var Abes hälsning.

Det gled som en bit is längs ryggraden på mig.

— I afton, fortsatte han — mötas vi vid Pennsylvaniafärjan.

— Tala icke så högt, sade Miguel oroligt.

Den andra sänkte tonen:

— Vid fraktfärjan, förstås, ändan af fjortonde gatan. Du kommer klockan tolf!

Jag endast nickade, ty en plötslig skräck förlamade min tunga. Jag hade för mig att färjan gick från tjugufjärde eller trettioandra — eller var det adertonde gatan? — men kom mig icke för att invända något. Jag bara nickade och nickade under det att mitt hjärta klappade så jag trodde att jag skulle få slag.

— Jag har en »haj» där nere, sade Abe — och han har skaffat en drunknad sjöman. Ansiktet oigenkännligt, krossadt mot en pråm eller propeller, men din växt, kära broder. Skall nu blott i en ficka ha din lilla anteckningsbok, och så vidare. Det är några små formaliteter dessutom — för hvilka din närvaro är högst nödvändig ...

Vid den sista ordvändningen grimaserade han så hyenahemskt att till och med Miguel vände sig bort.

I detta ögonblick hade jag klart för mig att jag måste rymma. Rymma eller gå till polisen. Jag glömde helt och hållet min egen ställning efter försäkrandet af Abe och tänkte på lagen som på tabernaklet. Det var som hade Grunert läst mina tankar ty han sade:

— Miguel har en del att uträtta och går nu. Men jag stannar och håller dig sällskap så att du icke blir för nervös.

Jag såg Miguel försvinna som i ett töcken. Ike kom fram med två bräddfulla glas brun majsvisky. Jag hörde Abe beställa två till. — Han dricker mig full, tänkte jag. Eller häller »knock-out-drops» i mitt glas. Jag är förlorad!

Och fastän jag satt kände jag hur mina knän började slå emot hvarandra som satta i rörelse af ett elektriskt batteri.

VI.

Hur gingo dessa timmar? Jag vet icke. En gång reste jag mig och gick ut i toalettskrubben. Abe följde mig. Mike och Ike togo bort våra glas och fyllde dem på nytt. Grunert drack, jag slog viskyn under bordet.

Så småningom blef han meddelsam, men det var ingen riktig stomme i hvad han försökte inbilla mig. Jag skulle resa, sade han, med första morgontåg och bo på landet. Ha det riktigt hyggligt. Så fort jag sen fått mina pengar kunde jag få fara hvart jag ville. Han, Abe, och Miguel tänkte gifva sig af till Brasilien — där fanns mycket geschäft för dem. Men först måste jag med till fjortonde gatan. Det var några detaljer ... Bland annat var det af stor vikt att något vittne hade sett mig där nere under nattens lopp. Ett sådant vittne fanns redan, han hette det och det. — Och på en krog som kallades »Svarta Maggie» skulle denna vittnesscen utspelas. Jag skulle gå in ensam och ta ett glas uppe vid disken och sedan genast gå utan att tala med någon. — Om jag kände till »Svarta Maggie»?

— Nej, stammade jag, och mina skallrande tänder beto hål i min tunga.

Hvilken förfärlig kväll! Smiths helveteslokal förekom mig ett himmelrike mot den väntande krogen »Black Maggie». Hvad skulle ske? — Till sist blef jag så slapp och liknöjd att jag bara längtade att allt skulle vara öfverståndet.

Ändtligen reste sig Grunert och vi kommo ut i ett smutsigt slaskväder som hvarken var regn eller snö. Det yrde modd i luften.

— Ska vi inte ta en spårvagn, frågade jag med ett sista hopp om att kunna försvinna i trängseln. Men Abe grep min arm i ett järnhårdt tag och drog mig in på de östra bakgatorna. — Vi få inte synas för mycket, hörde jag hans hesa röst i mitt öra. Han stank af sprit.

Vi gingo genom de dystraste och mörkaste kvarteren. Ibland skar en bländande trafikåder de usla stråkar, vi följde, och uppe i den tjocka nattluften, som underifrån belystes af tusentals rödflammiga kandelabrar och gasbloss, tecknade sig som en svart jätteskugga fundamentpelarna till Brooklynbron. Ibland snubblade jag öfver skenor, ibland klef jag ned i upprifven träläggning, där hålen efter kubbarna bildade sumpiga kärr.

Hemska hvisslingar hördes på afstånd.

Vi svängde om en brädstapel, eller något dylikt, och nu hörde jag vattenskvalp och såg båtarnas lyktögon guppa upp och ned ute i dimman.

— Stanna, hviskade Abe.

En sekund föll det mig in att springa på hufvudet i floden. Men jag kan inte simma. I den nästa tänkte jag falla på knä, gråta som ett barn och bedja Grunert skona mig. Nu tror jag säkert att jag var för tillfället beröfvad förståndet eller under hypnos.

— Gå dit till den där ljusa strimman, befallde Abe och pekade i mörkret. — Det är dörren till »Svarta Maggie». Jag väntar här bakom!

Jag stapplade i väg utan en klar tanke i mitt hufvud, väntande ett slag eller en stöt bakifrån.

Med framåtsträckta händer famlade jag bort mot något som liknade en ljus dunst. Långt borta och mycket högt upp lyste en grön lanterna, skarp som en smaragd under linsljus. Jag stötte mot en järnbom och följde den till vänster. Därpå körde jag handen i bröstet på en karl. Jag kände mitt hår resa sig under hatten.

De repliker som nu växlades kommo från min sida fullt automatiskt.

En rå irländsk stämma hväste:

— Är det Grunert?

— Ja, sade jag.

— Hvar är den andra — skall han inte gå in först hos Maggie?

— Nej, hviskade jag på den brutna engelska, både Abe och jag talade — nej, han nekar! Jag är rädd att han misstänker oss och springer till polisen ... Då ä’ vi förlorade — jag lämnade honom bakom stapeln —

Vid ordet »polisen» ryckte mannen till som vid ett piskrapp. Med en vild ed sprang han ifrån mig.

Ett ögonblick därefter hörde jag ett förfärligt skrik. — Jag har senare i lifvet ofta hört det skriket om nätterna, både i drömmen och vaken ...

VII.

På en gång återfick jag alla mina själsförmögenheter. Mitt öga såg, mitt öra hörde, min hjärna tänkte och mina ben blefvo starka. Jag kröp under järnbommen till höger och började springa västerut mellan två spår, hoppande öfver syllarna.

Vid en krök lyste mig, omgifven af ånga, en stor rund lampa midt i ansiktet och nästan förblindade mig. Det var ett headlight på ett lokomotiv, hvilket till all lycka höll stilla utanför ett af hamnens varuhus. Här vek jag af och fem minuter därefter for jag på en spårvagn mot Bowery.

Den reaktion som nu inträdde yttrade sig märkvärdigt nog i en obändig och hatfull handlingslust. Jag tyckte mig beredd till hvad som helst och ett par gånger skrattade jag högt så folk såg på mig. Jag gick direkt till Tommy Hall, hvars fönster flammade i violett under sex ofärgade båglampsglober. Jag slängde upp dörren så rutorna skramlade, gick rakt in i biljardsalen och fram till Miguels hörnbord. — Han såg upp och blef kalkhvit.

— Aaron Boom ... stammade han.

Jag slog min knutna näfve i hans bord och skrek så högt jag kunde — och det gjorde ingenting ty nu talade jag jiddisch:

— Håll din orena och i evighet förbannade mun, du usla hund, du smutsiga svin, du Gojim! Mitt namn är Abraham Grünvogel, glöm aldrig det! Och jag är rädd att min bästa vän, vår kära broder Aaron Rosenbaum har drunknat i natt vid fjortonde gatan!

Det är icke mycket mer att tillägga. — Jag följde Miguel i hälarna som en skugga och i sinom tid svor han vid allt som var dyrt och heligt att liket af den rysk-polska jude, man hittade en morgon i floden, var Aaron Rosenbaum. Det kunde han tryggt göra: han hade ju själf sett honom skrifva namnet på lifförsäkringspolisen.

Och lika samvetstryggt kunde han två dagar senare intyga inför ombudet från Hartford, Connecticut, att den döda var Abraham Grünvogel.

Det var femton tusen dollars i min ficka. Hvad Miguel beträffar fick han i provision en biljett till Brasilien och hundra dollars i respengar. — Han behöfde icke mer, ty vid framkomsten häktades han på grund af ett anonymt bref som myndigheterna mottagit. Det måtte ha varit graverande saker, kanske politiska, ty han hördes aldrig mer af utan var och blef försvunnen.

Jag själf har en stor affär, men jag har aldrig varit lycklig. Att mina kolleger påpekat att jag tre gånger gjort konkurs och att två gånger mitt högt försäkrade varulager brunnit är mig likgiltigt. Men jag har ingen familj. Jag har aldrig tagit en hustru och jag har icke satt barn i världen. — Jag har icke vågat.

Mitt namn är dödt.

Aaron Rosenbaum.

De sista trettio åren känd under namnet

Abraham Grünvogel.

För bröd.

Pete Stenstrom stack ut hufvudet genom takgluggen och kisade bortåt Trinitykatedralen för att se hvad klockan var. Hon var half sju. Morgonen var råkall och det duggade.

Han fällde ner luckan och satte sig på en tom omvänd käxlåda. — Det var lönlöst att för tionde gången gå ned och ställa sig i kön vid konservfabriken; det fanns intet ledigt jobb, tvärtom, i går hade de ytterligare »lagt af» tolf män. Och vid köksingången till hotellet ville han ej längre anmäla sig, sedan han härom dagen sett en skymt därinne af en tös, han i somras uppträdt som herre för. Nej, i dag fick han hitta på något annat för att få frukost.

Pete såg sig omkring i vindsskrubben. På en af takbjälkarna hängde en lykta, hans rock och några andra klädesplagg, i ett hörn var en madrass och ett hästtäcke, i ett annat en brunrostig kamin, hvars rör vinklade sig ut genom ett hål i takplåten — ty det var förbjudet att ha eldstad på vinden. Tre tomlådor voro stolar, och en äppeltunna var bord. På golfvet lågo tidningar och under själfva takfoten stodo en del bleckkärl och bunkar.

Stenstrom skakade på hufvudet. — Hur hade han kommit att logera här? Det var ju sämre än i

hamnhotellen. Värre än i Brix Streets baracker. Det hade ju ändå gått an innan indiansommaren, så plötsligt som allt skedde i denna fördömda stad, kastat om till isande höstrusk, som varslade en snöstorm uppe från Michigan hvilken dag som helst. Och så Tom, som bara gett sig i väg på en Buffaloångare, utan att lämna en cent kvar af deras gemensamma nödfond sen i somras. Nå, när han fick fatt i honom fanns åtminstone ett par näfvar kvar, ifall stål och bly skulle tryta. Den irländarhunden ...

Nu blåste alla fabrikspipor rundt om så det skar i öronen. Regnet, som förut fallit ljudlöst, började smattra mot plåten.

Pete höjde huttrande axlarna. Det var ännu en timme för tidigt att gå ut och »göra stranden», det vill säga gå från dörr till dörr i millionärsvillorna och erbjuda sig hugga ved, bära kol, eller dylikt. Det inbragte aldrig, eller nästan aldrig, arbete och pengar, men här och där en bit mat, en kopp kaffe eller ett par gamla skor, som kunde säljas. Det var emellertid, för en icke yrkestiggare, en förnedrande utväg och den tillgreps endast i nödfall. Med rynkad panna och hopknipen mun lyssnade Pete Stenstrom stirrande till det tilltagande morgonrusket. — Dagsregn ... mumlade han.

Det var Tom Fagan som hittat det här hålet. Gud vete hur! Någon tjufgömma, han känt till sen gammalt. Ty Tom hade varit med om hvarjehanda innan han blef fabrikshand. Det stack han för resten inte under stol med, måste Pete erkänna.

Om det åtminstone funnes litet skrap till en pipa rök! Han såg hopplöst bort mot burkarna under åsbjälken. Det lönade sig knappt att se efter.

Men han gjorde det i alla fall och behållningen blef nära en handfull bruna tobakssmulor. Han stoppade sin genomrökta majspipa så hårdt, att den var nära att spricka, och med den blå och doftande röken, som snart hängde i stora moln under taket, kände han sig lugnare och lättare till sinnes.

Regnet föll emellertid hårdare, nu hamrade det dånande öfver hufvudet, och det blef skymning inne i Petes skrubb. Öfver takfönstret forsade som en flod af vatten.

— De släppa inte in mig ens i en köksgång i ett hyggligt hus ... muttrade han vredgadt och spottade bort åt kaminhörnet.

Han kastade sig på madrassen och drog hästtäcket omkring sig. — Före klockan tio, är det inte värdt att försöka, resonerade han, då ha herrarna farit ned i city till sina kontor.

Tobaken döfvade hungersvedan i maggropen. Men i hans hufvud trängdes bilder om plats. Stora, rykande kaffekoppar, mjuka bullar, biffstekar. Mycket sås — fet, tjock sås, så potatisarna, inrullade i den, sågo ut som köttbullar. — Köttbullar? Ja, det var också godt, och fläsk och pannkaka, å, det var mat. Mat. Det vattnades i munnen och han fick tårar i ögonen och upprepade smackande:

— Fläsk och pannkaka — pannkaka — — — —

Stenstrom släppte pipan och höll andan. Någon hade försiktigt tagit i dörrvredet.

Han hade icke lof att bo här — han visste inte ens hvem som rådde om huset, så dåligt allt var, eller hvems vindskontor han ockuperade. Det var nu andra veckan, sedan Tom gifvit sig af, och den fjärde sedan irländaren fört honom hit. Men ingen hade hittills besvärat honom.

Han låg mycket stilla, i det han dock samtidigt tänkte på hur litet det tjänade till, då naturligtvis den starka piprökem trängt ut genom den glesa dörren och förrådt honom. Underligt var det dock att den som stod utanför icke öppnade, knackade eller ropade något. Bara stod alldeles stilla och liksom spejade och

lyssnade. Det var en smula ohyggligt.

— Kan han se mig genom någon springa? undrade Pete.

Denna tanke fick ett ögonblickligt svar. Ty från dörren hördes i detsamma en skroflig hviskning:

— Jag ser dig nog, Tom, men var inte rädd. Det är Mike — Mike O'Leary. Öppna sammanträdet!

Mike O'Leary? Någon irländsk kamrat till Fagan, någon figur af samma skrot och korn, naturligtvis. Men in måste han ju — det kunde inte hindras.

Och plötsligt upptänd af den utsvultnes vrede och vid minnet af Fagans skamliga trolöshet mot en kamrat, sprang Stenstrom upp med en ed, ryckte upp dörren och grep en stor karl, som stod nedhukad i gången, i strupen. Han drog honom våldsamt in och skrek:

— Yes, kom bara in, din irländska filur — hvar har du Tom Fagan, hva? Kommer du också för att snoka efter mina sparpengar, hva? — Tror du —

Den öfverrumplade besökaren återvann hastigt fotfästet. Det var en lång och groft byggd man, en typ mellan boxare och brottare. Han rätade upp sig, under det han ruskade Pete af sig som en valp, och med vänster knytnäfve sände han honom genom en stöt i bröstet tvärs öfver rummet. Den högra handen hade blixtsnabbt dykt ned i byxornas bakficka.

Men med ens började han godmodigt skratta.

— Nej, sade han — nej, det är inget bakhåll. Jag trodde först — nå, det är detsamma ...

— Hvad trodde ni? sade Pete vresigt. — Att jag är polisspion — hva? Ser så ut? Och hvem är ni?

Stenstrom hade fallit ned på en af tomlådorna. Han gned handen mot bröstet, inom sig beundrande den andras kraft och snabbhet, ty han var själf, trots de senaste dagarnas umbäranden, ingen klen karl.

— Ja, ni får ursäkta, sade främlingen lugnt — men då man kommer för att besöka en gammal god vän och i stället tas i strupen och öfverhalas med skällsord — så vet man inte riktigt hvad man skall tro. Men det var väl inte så illa ment — inte från min sida åtminstone.

— Gammal, god vän, upprepade svensken buttert — ja, tack så mycket! Er gamla, goda vän har gett sig af till Buffalo med sextio dollars som tillhörde mig — det var kamratligt — eh?

— Det beror på hur man tar det, sade irländaren. — Tommy var aldrig kinkig. Han behöfde väl slantarna?

— Hör på, sade Pete och reste sig — inga fördömda juristknep! Det var helt enkelt stöld, hvem så ni än är och hur stark ni än är! Vi voro båda utan jobb och delade jämt — och så stack han af. Nej, försök inte! Nu har jag svultit i två veckor snart och —

— Har ni det, afbröt mannen och fixerade Stenstrom uppmärksamt. — Då är ni väl hungrig?

Svensken lät höra ett rytande. Han ville gripa tag i en af kaminens rostiga lösdelar, men irländaren var hastigare. Han grep honom i armen och tvingade honom med en enkel böjning ned på käxlådan.

— Inte illa menadt, sade han — inte illa menadt! Jesus, Maria och Josef förlåte mig ens tanken på ett hån med en hungrig människa! Men nu skall ni få att äta, om ni låter bli att spräcka skallen på mig, då jag vänder ryggen till. Och så kan vi prata. Kanske jag har ett jobb åt er ...

Stenstrom såg undrande på sin gäst. Hans arm var fri, men han rörde sig icke. På en gång kände han sig matt och det svindlade för ögonen. — Mat ... hviskade han.

— Sitt stilla här, sade irländaren i bestämd ton. — Jag är genast tillbaka — var bara lugn!

Och han försvann genom dörren.

Pete Stenstrom rullade sig öfver som ett bylte på golfbädden. Det skrek i hans tomma mage och han kände kväljningar. När han slöt ögonen dansade en svart himmel med röda stjärnor rundt som en snurra, och i bakhufvudet hamrade någon en kil in i hjärnan. Därpå började golfvet vagga som ett däck i sjögång.

Han snodde täcket om hufvudet och föll i en dvala, under hvilken han ömsom frös och svettades och drömde att han seglade genom de fem sjöarna till Buffalo på en kamin. Han kunde tydligt höra vattnets skvalpande mot metallen.

*

Någon skakade honom, slog honom i ryggen och dunkade honom på magen, icke kraftigt, men vänskapligt. En röst sade:

— Nu ska vi ha mat och ett par supar.

Pete kände sig lyftas upp.

— Så, sade stämman — nu lite stärkelse i ryggraden, såja!

Han såg sig omkring.

I kaminen brann eld. Bredvid den stod en kvartssäck, halffylld med kol. Luckorna voro redan röda genom det starka draget, och värmen fyllde skrubben som i ett maskinrum. Pete gned sig i pannan och sneglade mot takluckan. Där ute rann syndafloden.

Han såg på den till bord apterade frukttunnan. Därpå blundade han. Han öppnade ögonlocken. — Jo, den stod kvar.

Det var dock icke det märkvärdiga. Det märkvärdiga var att på den stod och låg flera konservburkar — redan uppbrutna — en stor skinka, bröd, käx, ett stort stycke ost, några korfvar och ett paket smör.

Han kände en lukt af kaffe och såg mot kaminen. — Ja, en panna puttrade på ringarna. Nu såg han upp på irländaren.

Denna nickade bekräftande.

— Det är alltsammans riktigt, sade han. — Ingen fördömd så kallad vaccination. Allt ganska solidt och nyköpt. Har varit nere tre gånger och lät er sofva. Men nu är tid att lägga in!

Han tog fram ur kavajens innerficka en plunta och ställde bredvid matvarorna.

— Kentuckysnaps, sade han — upphjälper tuggningen!

Han lyfte från golfvet en bleckflaska och tog af locket. Den visade en vacker gulhvit fradga.

— Öl och porter, förklarade O’Leary half and half. Underlättar sväljningen!

Stenstrom såg stumt på honom.

— Hvarför? sade han slutligen och pekade på maten.

— Därför! genmälde främlingen helt kort. Och han tillade som en befallning:

— Ät!

Han tog af rocken, som dröp af vatten, hängde den på en spik, nära kaminen, och satte sig.

Stenstrom tog upp en fällknif, öppnade den och började glupskt angripa brödet och skinkan. Irländaren petade med sin fickknif i en konservburk.

— Det föreställer lax, upplyste han. — Har hört sägas, att man skall äta långsamt och litet, när man svultit länge, fortsatte han. — Konstig förordning och lättare att säga än att göra. För min del har jag aldrig följt receptet. Men det kan ju vara olika ...

— Det tror jag inte på, sade svensken med munnen full af mat — det är bara för finare magar, som äro ovana.

Och han bet stora stycken af brödet och stoppade in i sitt gap både skinka och ost på en gång.

I fulla femton minuter åto de båda männen utan att samtala mellan tuggorna. Det hördes endast prasslet från de olika pappersomslagen och smackandet från deras ifriga munnar. Tysta räckte de hvarandra viskypluntan och bleckflaskan för ömsesidiga klunkar, eller sköto öfver matvarorna. Kaffet drucko de ur flasklocket; först Stenstrom, sedan O'Leary.

När kvarten gått, lutade sig svensken tillbaka mot väggen med en rapning.

— Jag kan inte mer, sade han.

Äfven värden tycktes belåten. Han öppnade sina väldiga käkar till en gäspning, sträckte på sig och petade ogeneradt med knifspetsen mellan tänderna. Därefter gräfde han i en djup västficka och fick upp en liten röd papperspåse med några cigarrer. De tände, och sögo och blåste ut några vällustiga bloss.

Efter en stund sade Pete:

— Hvem är ni?

Den andra såg ned. Han rökte och slog af askan. Slutligen svarade han:

— Jag är en gammal vän till Tom. Jag kom upp här för att föreslå honom något. Jag har inte sett honom på ett år. Jag har arbetat i en annan stad till i förrgår. Men med arbete menar jag inte detsamma som ni. Jag är nämligen professionell kortspelare. Professionell, förstår ni! Och litet af hvarje dessutom ...

Han teg och tog en skvätt visky.

— Hvad heter ni? sade han oförmodadt.

— Stenstrom. Pete Stenstrom.

— Well, vän Stenstrom, ni kände Tommy Fagan. Som jag nyss sa' så har jag arbetat ett år i en annan stad — det var för resten S:t Louis. Gjort det ganska bra, fair and square, kan inte klaga. Men inte ändå något att tala om, ingenting aflagt för de kalla dagarna. Såg ett tillfälle i onsdags. Ville göra ett kap på en gång och skulle säkert ha lyckats. Grön ung spoling med tjocka rullar i alla fickorna. Nå, för att göra långt till kort — det blef händelsevis razzia och jag måste schappa, hals öfver hufvud. Kom in i morgse och gick direkt till

Fagans gamla vind. Det är allt!

— Jaså, sade Stenstrom.

Då han icke yttrade något vidare, återtog O'Leary:

— Nu har jag ett förslag att göra. Det vill säga, det var ju till Tom, jag hade ämnat framställa det. Men som sakerna stå, förmodar jag att inte ni har emot en liten förtjänst — eller hur?

— Nej, sade svensken — det har jag inte. Och det är en hel del, jag kunde vara med om för bröd.

Mike nickade bifallande.

— Den enas död, den andras bröd, sade han.

Pete slog sin hand i käxlådan:

— Nej, det går min själ inte!

Irländaren brast i gapskratt:

— Haha, är ni tokig, karl? Tror ni jag tänker slå ihjäl någon? Jag menade att när Tommy är weg, så blir förtjänsten er!

— Hm, mumlade Pete försiktigt — hvad för slags förtjänst?

— Ta en visky, uppmanade O'Leary — såja, och hör nu på.

Han lade armarna i kors på tunnan, rullade cigarren mellan läpparna upp i vänstra mungipan, drog ned den högra till en menande grimas och blinkade samtidigt illistigt med ögonen. Skimret från den häftigt blossande cigarrspetsen kom dem att lysa som kattpupiller.

— Så här ser hela pjäsen ut, hviskade han i en slags förtrolig hväsning, och under det att han fortsatte, steg såväl hans röst som andhämtning i hastigare tempo.

— Det är enkelt, mycket enkelt, vän Stenstrom! Tom skulle genast ha förstått det, men jag är säker på, att du har lika godt hufvud, om icke bättre. Det är bara det, att man måste vara litet rapp, förstår du, litet fingerfärdig i själfva ögonblicket, men hvad nu det anbelangar, så har vi två dar och en natt på oss att öfva i. Jag skall visa dig konsten och repetera den tills du kan göra den i sömnen, kära Pete. Jaa, du skall få se att du med tiden blir berömd, och liksom man nere i the tenderloin med beundran säger irish Mike, så kommer man att en gång säga swedish Pete! Du kommer att tacka mig, du kommer, gud hjälpe mig, att tacka mig!

Han lade en hand på Stenstroms knä.

— Om två dagar kommer den gröna guldfågeln från S:t Louis hit. Yes, den stackarn blir inte varnad förr än han är renrakad. Det är en ren välgärning att hjälpa honom, tro mig, det är sant! Hur jag vet det? Därför att jag vet det! Det blir för långt, Stenstrom, att redogöra, och det är för resten min sak. Nog af, jag vet, han kommer. Och bums går han ned i tenderloindistriktet — inte för att spela, men för att roa sig, du förstår! — Nåväl, Pete, mig får han inte se. Men en hygglig ung man som du, svensk, främling, och allt det där, väcker ingen misstanke. Jaja, hör nu bara på mig och afbryt inte! Det här är bara så kallade krumelurer på piano, förstår du. Jag ska sedan säga hvar och hur och när ni ska träffas, alltsammans! — Det är inte någon risk och ingen orätt heller. Ska vi inte likaväl som de andra ha bröd, hva? Jo, jag tror det! Och arbete — hvar får du det? Nej, svälta ihjäl, får du!

— Well, old man, här kommer nu det viktigaste. Du skall —

Irländaren afbröt.

— Hvad är det du sitter och gapar på?

— Tyst! hyssade svensken.

Ett varsamt hasande hördes på den våta takplåten. Ibland knäckte en bucklad skifva och det lät som släpades en lina längs foten. Men icke ett ord blef sagdt.

— Kan det vara några arbetare, hviskade Stenstrom — det sitter ett par elektriska reklamskyltar på flygelåsen?

— Tysss ... nej, de skulle samtala, eller ropa eller hvissla. Är fönstret stängdt?

— Nej, luckan har ingen hake.

— Sitt still, gå inte fram — räck inte ut handen ...

— Dörren — gången! pekade Pete.

O’Leary skakade på hufvudet och bet ihop tänderna.

— Sch! Nej. Om det är vakthundarna stå de också i trappan. Stig upp, men håll dig åt kaminen.

Stenstrom lydde.

Mike O’Leary böjde sig ned. Han sträckte handen in mellan bjälkarna och trefvade sökande omkring. Hans ansikte blef blått af ställningen och ansträngningen.

Ett svagt rasslande ljud hördes som om ett ugnsspjäll dragits fram och tillbaka. Damm och kalkrappning föll ned från den sneda väggytan och ett kallt drag viftade in genom en osynlig öppning.

— Stäng efter mig, hväste irländaren. — Det här är ett prång i själfva skorstenen som Fagan urholkat. Kör bara till den där stången — ingen kan upptäcka hålet. Hit med rocken och hatten — så! Ljug hvad som helst, gif Tommys namn, och så vidare, men icke en stafvelse om mig! Okänd, okänd, okänd, förstår du! Du skall inte ångra dig ...

Han försvann och Stenstrom bände järnrakan tillbaka. Den slukades i ett smalt, fyrkantigt hål, och då den helt dragits in, föll en tegelsten ned och täckte den lilla öppningen. Dörren, eller rättare luckan in till murpipan, som slutit sig efter flyktingen, var på yttersidan beklädd med bruksrappad säckväf och omöjlig att särskilja från ytterväggen mellan takbjälkarna. Ett bättre gömställe var otänkbart, då man mellan ett par fasadspringor kunde se dagsljuset från gatan och skorstensytan verkade enkel. — Svensken drog ett djupt andedrag.

Han satte sig. Inom få sekunder förmörkades takfönstret. Då han såg upp mötte blicken en poliskask och en revolvermynning. Samtidigt skakades den bräckliga trädörren af våldsamma slag och sparkar.

*

Innan ännu plankorna fallit för stötarna eller luckornas glas krossats for det genom Stenstroms hjärna som en sopande blixt: — kunna de se att vi varit två härinne? Maten, spåren på golfvet? Men det finns ju inga knifvar och gafflar, glas —

Öfversta gångjärnet brast, låsklinkan sprang midt af och dörren hängde splittrad på ena sidan. En skarp röst skrek:

— Det är inte han!

Två män i uniformer stego in. Bakom dem stod på tröskeln en liten mager, civilklädd herre med brun, kortklippt mustasch. Hans stickande, bruna ögon spelade rundt skrubben och han upprepade med darrande stämma, gällt som om han ropat i en telefon:

— Det är inte han! Det är inte han!

En af konstaplarna gick fram och sköt upp luckan, genom hvars öppning ett hufvud stack ned:

— Inte heller på taket, kapten, inte på taket!

Stenstrom satt lugnt kvar på sin käxlåda. En plötslig ingifvelse, som han icke visste hvarifrån den hämtades, kom honom att skratta högt. Mannen på tröskeln svor till.

— Hvem är den där, och hvad skrattar han åt!

Pete reste sig.

— Jag skulle ha öppnat om inte er man på taket siktat på mig med revolvern, sade han. — Och hvem jag är skall ni genast få veta. Men Tom Fagan får ni allt leta efter. Den lymmeln har smitit med alla mina sparpengar till Buffalo för fjorton dar sen ...

Den lilla mannen såg skarpt och forskande på Pete. Han gjorde ett tecken att takbevakningen skulle komma in, och två genomvåta blårockar släppte sig ned genom luckan. Den sista halade in ett knutrep och stängde fönstret.

— Känner någon af er honom? frågade mannen och pekade på Pete.

Konstapeln med repet nickade.

— Svensk eller norsk, sade han — arbetslös för tillfället, men förut hos Kampmann & Lockley samman med Fagan. Bott här de sista veckorna, jag haft kvarteret. Förmodar honom all right, för resten ...

Stenstrom såg förvånad på betjänten, men tillade endast:

— Ja, det stämmer. Jag är svensk och heter Pete Stenstrom, och nere på fabriken hos Kampmanns får ni alla upplysningar.

— Det är bra, sade den lille mannen — och jag tror er. Men ni har varit i fördömdt dåligt sällskap, Stenstrom. Det var emellertid inte Fagan det gällde denna gången utan hans vän Mike O'Leary. Känner ni honom?

— Nej, sade Pete.

Mannen hvisslade.

— Såå — på det viset.

Pete Stenstrom kände en ängslande förnimmelse i maggropen. Det bleka, obehagliga ansiktet framför honom, med de stickande bruna ögonen och den hånfulla stubbmustaschen verkade oroande. Och han tyckte att polismännen smålogo beklagande. Men han skakade otåligt på hufvudet och sade än en gång:

— Nej.

Kaptenen svängde sig om på klacken. Det såg ut som mätte han afstånd och beräknade väggytor, ty hans blickar löpte upp och ned vråvinklarna och takbrytningen. Men det var också möjligt att han lyssnade. Han hyssade till ett tag:

— Tsss! Hör!

Men endast regnet plaskade som förut. Äfven Stenstrom, som dock spänt sina hörselsinnen mot en bestämd punkt, förnam intet annat än vattenljud. Han undrade om ej befälhafvaren velat se huruvida han skulle rycka till och se i en viss riktning vid det hastiga lystringsropet.

— Charley, sade slutligen mannen i misslynt ton — stanna kvar här inne med Tim. Och ni två gå ner i porten och vänta på mig där. Men du, mister swede, kommer med mig ut i gången ett slag!

Han väntade till de två konstaplarna gått förut och höll därefter upp de trasiga kvarlefvorna af dörren för Pete.

— Så, stig ut! befallde han barskt.

Stenstrom lydde — det fanns intet annat att göra. Men han kände på sig att denna samvaro mellan fyra ögon skulle aflöpa till hans nackdel. — Inom sig svor han ramsor af eder öfver O'Leary. Om han bara icke gifvit honom frukost, denna mat, då han var färdig att gå under af svält! Han kände ännu värmen af allt det han förtärt, kaffesmaken låg ännu i gommen. Han mindes icke när han sist varit så mätt.

Poliskaptenen stack ett finger i ett knapphål på hans rock och drog honom bort i ett hörn, under ett fönster, där regndagern föll zinkhvit. Han puffade honom gemytligt upp mot väggen, vidgade ögonen och lät de bruna globerna borra som ett par battongkolfvar. Men samtidigt ryckte stubbmustaschen humoristiskt som ville den säga: nåja, det är inte så farligt bara sanningen kommer fram, var förståndig nu, gossen lilla ...

— Hör, sade polismannen i vänlig, men hastig och bestämd ton — här hjälper inga slingerbultar! Var därför inte dum — det kunde nämligen sluta illa — utan sjung ut med verkliga förhållandet! Ser du, ett barn kan till börja med se att ni nyss, alldeles nyss, varit två därinne — det visas på tusen sätt, tobaksröken, cigarraskan, snoppar och stumpar, käxlådornas ställning (två voro för resten varma ännu på locket!) fotspår, matrester, dryckesvarornas åtgång, och så vidare, och så vidare! Very well. Dessutom veta vi att O'Leary är här, att han köpt maten och spriten, två gånger varit nere och upp igen — men sen icke kommit ut. Alltså är han gömd nånstans. Nu är det ingen som vill dig minsta ondt, vi låtsas rent af som om du alls icke existerade. Men hvar är O'Leary? Jag säger dig än en gång: Hvar är O'Leary? Svara ärligt på den frågan och du har gjort rätt — kom ihåg det — och dessutom räddat eget skinn.

Han släppte Stenstroms knapphål och tog ett steg tillbaka.

— Svar inom en minut! lade han till och kastade en blick på sitt armbandsur. Därpå tände han en cigarrett och stödde sig mot väggen en meter ifrån svensken.

Pete såg på honom. Kaptenen tycktes likgiltigt betrakta dropparnas sipprande genom de otäta takplåtarnas springor, men han förstod mer än väl det brutala allvar som denna indolenta pose gömde. — Nej, det fanns ingen lögnutväg, därom kunde han vara viss, icke heller något vädjande till en eller annan känsla — det vore löjligt otänkbart! — Och minst af allt den ringaste utväg till flykt. Toge han ett språng, till exempel, upp mot luckan där, hade han i samma minut en grofkalibernöt mellan skulderbladen.

Han skar tänder. Det var en sak, en enda liten obetydlig sak, som bar honom emot. Herre gud, han gaf

irländaren respass, han var säkert en stor bof i välförtjänt behof af att mätas skäppan full — och betala för Fagans synder också! — Men det var nu en sak, en enda liten sak ... Den där frukosten, maten, brödet! Om han bara icke mättat honom, just som han hungerpinades som värst. Och det hade han gjort utan vidare, ja, utan vidare, och riktigt kungligt ändå. Naturligtvis en liten biafsikt — ja, oh yes. Men den framställdes senare, först var det maten, maten.

— Jag säger det icke, tänkte Pete och sände polisförmannen en trotsig blick — jag säger det icke! Hellre må de ta mig med i Svarta Sara ... Jag kan inte få mer än en månad, säg två, tre ... Och när jag är fri så är arbetslösheten förbi och jag har sluppit hungra.

Han kände sig nöjd, nästan glad.

— Jag vet ingenting om det ni frågar mig, sade han högt.

— Såå, sade kaptenen långsamt och släppte cigarretten, som han trampade på. — Sååå ...

Han kom tätt in på Pete.

— Jag glömde en sak, young swede, fortsatte han — en liten obetydlig sak! Det ligger två hundra dollars i nya, gröna tior nere på polisstationen i hörnet af Baxter street. De ha kommit från S:t Louis och de tillhöra den, som säger hvar Mike O'Leary finns. Tänk på det — det är ingen fälla, du kan få gå ned nu med detsamma och öfvertyga dig om sanningen. Två hundra, Stenstrom, det betyder bröd för många dagar medan du väntar på arbete. Du kan till och med resa hem ett slag för dem, om du vill. Kan starta något eget jobb — allt möjligt. Nå?

Pete skälfde.

— Bröd, upprepade kaptenen — säkerhet mot köld och hunger. Och ärligt förtjänta — ja, genom en god gärning till och med.

Pete såg de långa sedlarna tumla som fåglar i luften.

— För bröd, tänkte han.

— Eller skulle verkligen svenskarna vara idioter? sade polismannen.

— Nej, sade Stenstrom och blef röd i tinningarna — jag är ingen idiot! Och, fortsatte han med underligt brådskande röst — jag behöfver vid gud pengarna! O'Leary är där inne — drag ut en järnstång innanför den rödaste tegelstenen och en dörr faller ut. Där är han. Under bjälklaget vid skorstenspipan ...

— Godt, sade kaptenen och log — du kan gå ned till Baxterhörnet och vänta utanför. Jag kommer om en kvart. Här har du ett kort som ger dig fri passage nere i porten.

Pete Stenstrom dröjde ett ögonblick i vindstrappan och lyssnade. Plötsligt hördes två skott, slag, sparkar och svordomar. Så kom ett tungt fall som skakade brädväggarna.

— Jag tror inte ändå, jag hade gjort det i Sverige, mumlade han — men man får ta seden dit man kommer ... Är det inte så det heter?

STUDIER OCH STÄMNINGAR

I natten.

— 4,472 och 63.

Dessa siffror upprepade jag mekaniskt för mig själf, som om de utgjort en trollformel, jag vred och vände dem som nyckeln till ett modernt kassaskåps chifferöppnare, men tyvärr voro de hvarken ett Sesam eller en nyckel till ett kassalås — de bildade tvärtom talet i kronor och ören på en för mina förhållanden vansinnigt stor varuväxel — fyra tusen, fyra hundra, sjuttiotvå kronor och sextiotre öre, jag kunde också se dem i bokstafsskrift med svart bläck på den långa, finstreckade linjen, som skulle betalas om tre dagar. Det vill säga: omsättas med tusen kronor, plus ränta. Om det gick för sig! Kanske banken fordrade halfva beloppet i omsättning, kanske — jag kände kallsvetten kring pann- och nackhår — kanske den icke ville medgifva någon omsättning alls, utan växeln skulle tas in — inlösas — tiderna voro sådana — min kredit — — var — — —

Kupélampan, hvars ena halfgardin var öppen, sväfvade i det vaggande taket för mina blickar som en måne, dold af en sotig sky. Utpinad och nervös såg jag ut genom vaggongfönstrets svarta kvadrat, men jag mötte blott ett blekt ansikte på mörk grund, som jag hade svårt igenkänna som mitt eget — det liknade en dödskalle. Och i min reströtta och sömnlösa hjärna tumlade på nytt siffror och mynt, tal och räntor: 4,472 och 63 — — Jag tänkte på lotterinummer och lyckotal; jag adderade ihop siffrorna, och de gåfvo sammanlagda den löjligt lilla summan af tjugusex, ett meningslöst tal! Jag läste dem baklänges — 3,627 och 44 — nå, det var åtminstone tusen kronor mindre ...

Tåget fortsatte sin flygande färd genom natten. Skenskarfvarna hördes icke mer, den snabba expressen hade kommit in i en glidande fart, som lyfte de tunga hjulen öfver tomrummen, och de starka fjädrarna buro de långa vagnarna som på vingar. Ibland hördes en utdragen, klagande hvissling, då vi kastades förbi en station, och ett gult eller grönt öga stirrade en sekund från en semafor. Sen åter natt och i rutan spegelbilden af mitt marterade anlete.

För tionde gången reste jag mig och gick ut i korridoren. Jag befann mig ombord på en lyxtrain; ovan vid resor i främmande land hade jag af ett misstag kommit med på detta tåg, som var förbehållet de rika och de nöjeslystna. Till all lycka fanns i sista vagnen ett tomt kupébås, där jag fick min plats under en ström af ovett från en guldgalonerad öfverkonduktör, på ett språk som jag icke förstod. Senare trodde jag mig uppfatta, att ännu några kupéer från ett annat lyxtåg kopplades till vid den enda station, någonstans på en gräns, där detta tåg stannade. Det var gjordt på två minuter och jag hade det förvirrade intrycket af att vi nu voro sammansatta af millionärturisters vagnar från Monte Carlo via Paris och Köln, af London och Ostenderesande, af Italien, af Schweiz, af München, Wien, Budapest, och om vi kommo till Berlin eller Hamburg, eller voro på väg till S: t Petersburg eller Konstantinopel, var mig lika oklart, som om hamnade vi på månen eller planeten Mars. — Med andra ord: jag visste icke ett dugg hvar jag befann mig.

Den korridorstump, jag kunde promenera i, var icke mycket längre än min kupé, ty den var afstängd genom en blänkande mahognydörr, på hvars förseglade lås hängde en svart kartonglapp, där i guldbokstäfver lästes på de tre språken: Reserverade genomgående sofvagnar. Men jag kunde i alla fall röra benen. Att gå ut på bakplattformens perrong föll mig icke in, ty den svindlande hastigheten födde en orkan, och dessutom var jag ej säker på, om icke efter sista sammankopplingen de dragspelsliknande fodralen mellan vagnarna också hade utspänts kring min veranda.

Där inne, reflekterade jag nedstämdt, sofva lyckliga dagdrifvare, som aldrig i lifvet behöft tänka på en växel ...

Jag såg på klockan. Hon visade half två. Vi hade kört i nära fem timmar.

Ännu medan jag stod med uret i hand hördes luftbromsarnas hväsande och gälla hvisselsignaler; vagnen rystade, så rutorna vibrerade i ramarna, mattan under mina fötter liksom krympte, gardinerna sögos in och

ringarna klirrade, tre starka stötar fingo mig att skälfva från hufvud till fot och gångens fällstolar slogo ned sätena som på en parkett. — Vi hade stannat plötsligt vid en nödsignal, hvars röda ljus jag såg aftecknadt i ett skimmer på de immiga fönstren.

I nästa ögonblick hördes röster, rop och fotsteg, och lyktor irrade öfver den kolstybbade marken. Jag väntade några minuter, men intet vidare hördes. Tåget stod stilla och jag såg hvit ånga spira upp under hjulen. Då jag öppnat dörren kunde jag höra vatten droppa i gruset mellan syllarna från underredets rör och slangar.

Jag steg af eller rättare hoppade ned. Nu såg jag, att mycket riktigt ett par vaggonger voro tillkopplade min vagn. Snubblande öfver några skenor kom jag på ett par meters afstånd från tåget och kunde öfverblicka terrängen. Vagnarna tycktes hafva stannat på en slätt. Funnos byggnader eller träd, slukades de af mörkret. Icke ens en semafor såg jag nu — det röda ljus, som betyder fara, hade säkert afbränts på pyroteknisk väg. Jag stod rådvill och väntade.

Då flammade ånyo ett starkt rödt sken, men på andra sidan tåget. Jag hörde aflägset bruset af ett kommande tåg, och innan jag hunnit mer än halfvägs rundt mitt eget, kom detta nya, mötande, väldigt och flämtande, insvept i ånga, spyende gnistor och med hamrande, frustande pistonger. Det var lika långt och stort som expressen, med samma oerhörda maskin och de långa vagnarna förnämt sofvande i oberördt mörker. Det stannade under luftbromsarnas tjutande motstånd.

Plötsligt föll det mig in, att vi råkat ut för ett djärft röfvarband — någonting sådant man läser om från Amerika. Det sistkommande tåget var säkert också en lyxexpress — nedgående i stället för uppgående, eller tvärtom — och bakom alla dessa väl fördragna gardiner slumrade minst ett par tjog mycket rika människor. Det kunde löna sig för några modiga banditer att med Browningvapen i hand genomvandra dessa dyrbara kupéer.

Men inga rop och intet buller hördes. Sida vid sida stodo de två syskontågen och väntade. Jag gick långsamt ned och förbi mitt lokomotiv, hvars headlights bländade mig. Väl på andra sidan såg jag nu en vall med stenkant och ett slags perrong, där några säckar och mjölkflaskor stodo. Längre bort skymtade längor af hus i silhuetter af buskar och häckar. Svaga ljuspunkter antydde fönster eller lyktor.

En man kom ned för en backe. Jag såg honom nämligen aftecknas mot skyn, då han var på krönet; därefter förkortades han hastigt, knäna försvunno, midjan, bröstet, axlarna och hufvudet. Jag tog några steg till vänster och stötte som beräknadt emot honom.

Han talade en tysk dialekt, som jag hade svårt att förstå. Men tyska är det enda, som handelsskolan lärt mig, och jag kunde fatta så mycket, att såväl Nordexpressen som Sydtrainen hade telegrafiskt hejdats här, på grund af någon olyckshändelse med ett tredje tåg, hvilket förorsakat omkastningar och ändringar utefter båda linjernas router. — Det tar ungefär en timme, sade han och pekade upp mot den lada, som skulle föreställa stationshus.

Jag frågade tre gånger, hvad denna station hette, men kunde icke förstå namnet. Det lät både tyskt och franskt, och om det började med Dorf, så är jag alldeles säker på, att ändelsen var -ville.

Karlen gick, i det han upprepade, att något dylikt aldrig inträffat förr.

Hellre än att tillbringa en timme i min tomma kupé beslöt jag att gå upp till stationen. Det var en mild augustinatt, utan måne och sparsamt med stjärnor, men med en rikedom af nattliga moln. Det hade tydligen regnat, ty vägen var lerig och mjuk, och ibland blänkte en vattenpuss i ett hjulspår som en glasbit. Då jag kom upp till den sammangyttring af hus, som bildade stationsbyggnaden, såg jag, att närmaste träd var

kastanj. En allé förde bort i mörkret, och söderns natt blef härifrån dubbelt svart bakom de två tågen.

Jag vankade omkring litet på måfå. Genom ett öppet fönster såg jag en man i nattskjorta sitta vid en telegrafapparat. Det var ett litet krypin, och mottagningsbordet var icke större än en kommod. Belysningen var en vanlig fotogenlampa med mjölkhvit kupa, kring hvilken nattinsekter dansade.

Jag stod en stund och kikade på mannen. Han hade stora, runda, bruna ögon, och hans fylliga, röda läppar rördes som om han talat; men icke ett ord hördes. Jag vågade ej afbryta hans meditationer, och när kolfven började knacka, gick jag.

En häck af för mig okändt växtslag omgärdade ett litet hvitt hus med platt tak. Därpå kom en öppen grind, och sen slutade vägen. Jag vände. Det var tydligt, att kastanjallén var hufvudgatan.

Det har aldrig blifvit mig riktigt klart, hur jag kom in i stationshuset, jag hade gått bakom ett staket eller plank, passerat hvad jag först trodde vara en liten kulle, men sedan fann utgöra en hög af kol, koks och slagg, då jag med ens befann mig mellan två hus. Följande stigen, kom jag in på en gård, och därpå genom en port. Jag var nu på baksidan af stationsbyggningarna.

Famlande mig fram, trodde jag mig vara i ett förrådsrum eller godsmagasin, ty jag stötte emot lårar och koffertar. Slutligen kände jag ett ståltrådsgaller och strax därpå gaf något vika. Det var en dörr.

Nu kom jag in i en smal gång och samtidigt hörde jag telegrafapparaten knacka. Jag kunde också höra en väggklocka ticka.

Då fladdrade ett ljus snedt emot mig. Det var det flackande skenet af en tändsticka, som någon skuggade med handen. Snart såg jag genom en fyrkantig glugg en man, som stod i en väntsal och tände en vägglykta. Innan jag hann ropa på honom, hade han åter försvunnit.

Jag trefvade vidare och fann snart, att jag var inlåst. Antingen hade den dörr, jag kommit in igenom, själf fallit i lås bakom mig eller hade någon stängt den — den gick åtminstone icke att öppna inifrån. Den fyrkantiga gluggen upptäckte jag vara försedd med glaslucka, men luckan var stängd. I självfva verket stod jag i en skrubb af en vanlig garderobs storlek, och jag förmodar, att den användes till biljettkontor, ty under luckans lilla pulpetplatta var en stängd skjutlåda och på väggen ett hyllskåp med små fack.

Jag ämnade bulta eller sparka på väggarna — hela rucklet var af trä — då i detsamma min blick föll på den klart upplysta rutan till väntsalen. Och jag stod tyst som en bildstod.

Perrongdörren hade öppnats och genom den kom en af de vackraste kvinnor, jag sett i mitt lif.

Det är sant: mycket har jag icke haft tillfälle att se. Som den lilla affärsman under små förhållanden, jag är, i en liten landsortsstad i södra Sverige och, som jag redan sagt, utan resors ögonöppnande inflytande, har icke den kvinnliga skönheten en masse presenterats för mig. Men jag, som andra, har ju också någon erfarenhet, och icke ens på teatern, ja, till och med icke på en varieté, har jag sett en vackrare kvinna än den, som kom in i den lilla väntsalen.

Hon kunde kanske vara trettio år, det är så svårt att bedöma, men hennes mörkblonda hår var yppigt och rikt under resslöjan, och mot denna skimrande massa kontrasterade ett par stora svarta ögon i ett blekt, formskönt ansikte. Jag hann endast vidare iakttaga, att hon var sorgklädd och bar dyrbara, blixtrande ringar, då dörren på nytt hastigt rycktes upp, och en högväxt, smärt man inträdde.

Den nya personen på min lilla intima privatscen skulle på en verklig teater ha varit en primo amoroso, eller hvad det heter på ett af de konstiga språk, jag som sagdt icke förstår ett ord af. Han var mörklockig och

elegant och genom slumpens nyck hade han ett par svärmiska ljusgrå eller grönblå ögon, hvilka bröto af lika underbart som damens mot hufvudets hårfärg. Blek var han också, och hans ålder var säkert de några och trettio.

Jag vet icke hvarför, men det for genom min hjärna, att dessa två på något sätt hörde samman, och jag drog min redan till knackning lyfta hand instinktmässigt från rutan. Gissningen var rätt, ty i detsamma tvärstannade de båda resande midt framför hvarandra, mållösa och orörliga som statyer.

Det såg onekligen dramatiskt ut, och ifrån mitt skåp stirrade jag i spänning, som hade det varit en griljerad loge. Väntan blef ej långvarig.

Bägge togo ett halft steg framåt, tryckte handen mot hjärtat och ropade ett kort, enstafvigt ord, som förmodligen uttryckte något sådant som du, dig eller kanske han, hon, eller liknande. Därpå blef damen röd ända upp till hårfästets mattgyllne våg och mannen hvitare än papper.

Han gick bort till dörren och vände där, i det han med en förtviflad gest slog handen för pannan. Kvinnan hade sjunkit ned på en stol och lutade sitt hufvud mot en liten stackars spetstrasa till näsduk.

Plötsligt såg jag honom rycka till, och skuggan af ett leende, om jag så får uttrycka mig, gled som blek sol öfver hans ansikte. Han sprang häftigt fram till bordet och pekade på hennes dräkt, under det läpparna framstötte en snabb fråga.

Det var sorgklänningen, han först nu observerat.

Men hon skakade sakta på hufvudet och yttrade helt stilla ett par ord. Han sänkte blicken och stod stel som förut.

Hon iakttog honom under fällda ögonlock. Det kunde jag se från min ruta, hvars glas blef ogenomskinligt för dem genom lyktreflexen från motsatt vägg. Sakta såg jag henne sträcka ut sin hand och fatta mannens.

Då ryckte han till och for med ens ihop gråtande som en förväxt skolpojke. Han kastade sig på knä, slog armarna om hennes lif och borrade sitt hufvud in under hennes svarta kappa. Hon såg sig förskräckt omkring, men lugnad af ensamheten och tystnaden böjde hon sig ned och tryckte en nästan omärklig — så lätt och sekundflyktig var den — kyss på mannens mörka hufvud. Hon strök med handen öfver hans nacke och sade något. Han höjde hufvudet och reste sig upp.

Jag såg allt detta som ett skuggspel. En lätt imma steg på min luckas glas, och jag drog mig litet tillbaka. Men jag kunde dock tydligt urskilja det obeskrifliga resignerade och vemodiga leende, som oförmodadt drog öfver damens fina anlete.

Hennes läppar rördes till ett par ord, då hon pekade på hans högerhands ringfinger, där det breda, betydelsefulla guldbandet matt glänste.

Han nickade sorgset, som ville han säga: — ja, vi äro bundna och skilda för evigt.

De sågo med trista ögon på hvarandra och smålogo svagt. Så började de sakta och behärskadt samtala.

Men det var icke längre intressant. Det lilla kammarspelet var slut. Jag skulle ej mer iakttaga ett par lifsödens nyanser, sammanställda en sekund i den främmande natten.

Som för att motsäga mina tysta tankar såg jag kvinnan rycka till och se mot dörren. Det kom ångest och smärta i de bådas drag.

De reste sig, och deras händer sökte än en gång hvarandra. I detsamma rycktes perrongdörren upp.

Det var samma man, som hängt upp lyktan. Med skallande röst skrek han:

— Tåget till Södern ...

Han hade knappast hunnit ila ut, då korridoren, där jag stod, blef ljus, och en tjänsteman skyndade in förbi mig och öppnade en tapetdörr till väntsalen. Jag hörde honom ropa:

— Nordexpressen!

Jag kastade en sista blick genom rutan.

Mannens och kvinnans ögon och läppar möttes till farväl. Deras ansikten voro likbleka och dödsstela.

I nästa nu var han ensam. Han rätade upp sig, då han hörde mina steg. Det sista, jag såg, var stationskarlen, som tog ned lyktan.

Då jag fann min vagn, hvirflade redan sydtrainens ånga som en viftande slöja öfver de tomma spåren, hvilka ännu gåfvo ett genljudande dunkeko från bortrullande hjul. Jag såg en böjd skugga glida in i en sofvaggong i vagnräckan mot norden.

Och på nytt kunde jag i natten hängifva mig åt egna små bekymmer, växelpapper och skuldtal — siffror — fyratusen, fyra hundra, sjuttio — två — och sextio — tre — — —

Monsieur Treize.

Under mer än ett halft års tid hade jag i Café d’Orsay dagligen lagt märke till en liten herre, som i hörnet närmast stationshallen ensam för sig själf intog sin förtäring. Han satt alltid så att han vände ryggen utåt lokalen, litet på sned vid bordet, så att den vinkel, väggarna bildade, var hans enda utsikt. Han såg då hvarken fönster eller speglar, endast en guldlist som förenade de väggfasta, gula brokadsofforna.

Han kom under timmarna närmast efter lunchtiden, då kaféet var så godt som tomt, och försvann alltid innan den första orkestermedlemmen visat sig till apéritifkonserten. Jag begagnade en timme af samma tid till att genombläddra kaféets alla tidningar, hvilka annars voro ständigt upptagna. Den lilla mannen däremot såg aldrig i en tidning.

En dag föll det mig in att fråga Sebastien, som var mitt bords uppassare, hvem mannen i hörnet var. Bastien svarade:

— En ensam herre, monsieur. En olycklig herre som vi kalla monsieur Treize, emedan han aldrig ger ut mer än tretton sous. En picon au citron och tre sous i drickspengar, monsieur. Men detta att han ger tre sous i stället för två, bevisar att han är olycklig och ensam.

— Hur så?

Bastien höjde sina tjocka, svarta ögonbryn:

— O, monsieur — hvem ger ut mer än nödvändigt om icke för att köpa sig en smula medlidande ...

Det är endast i Paris man får sådana svar af en kypare.

En dag kom af en tillfällighet den gamla historiemålaren, som icke är död, men lefver endast som en

personifierad sägen, in i kaféet. Han hälsade på monsieur Treize och monsieur Treize hälsade tillbaka. Då han därvid lyfte sin hatt såg jag att håret var hvitt som bomull. Det verkade närmast groteskt, ty den gamla narren hade det omsorgsfullt svärtadt vid öronen. Då jag nu noga betraktade honom, förekom det mig som vore han maskerad. Jag var icke säker på om ögonbrynen, mustascherna och det lilla pipskägget var äkta. Och de knubbiga kindernas friska, vinröda färg tycktes mig målad. Han föreföll mig på en gång overklig — en stor sminkad karnevalsdocka ur den samling figurer, hvilka bäras i procession vid en rivieracorso.

Äfven kläderna sutto besynnerligt. De voro för stora och gjorde intryck af att tillhöra en annan. Ibland föll herr Trettons hufvud ned mellan axlarna, och då sköt rockkragen upp som en puckel och den hvita västens stora slag reste sig som snibbarna på vår farfaders ståndkrage. Byxorna veckade sig öfver de små högklackade lackstöflarna och mannen liknade en guignolpjäs eller en pajazzo.

Men icke alltid.

Stundom när en smal stråle sol utifrån kajens kastanjer och rökblå flodhimmel lyckades tränga ned genom dammiga och höga rutor, så att den föll som smält guld i piconglaset och kom en liten fläck att skina i blod, fick han ett annat utseende. Det blef drömmande och han vände sitt clownhufvud på sned likt en papegoja. Men i ställningen låg något rörande som för ögonblicket tog bort komiken.

Till sist hade jag hans historia. Det var min landsman medaljören som berättade den.

*

— Naturligtvis var han hvarken målare eller författare, han var helt enkelt snickare. Men en mycket fin och konstnärlig snickare som snart fick ett namn och alltid gjorde sina möbler efter berömda artisters utkast. Hans utställningsfönster där ständigt en elegant interiör skyltade, bar också på rutan en rad af utmärkelser, diplomer, priser, medaljer. Ett par furstliga kronor och några vapensköldar lyste upp expositionsårtalen. Han var i ropet och hade säkert blott en kort tidsbit till det röda bandet.

Då hände något.

Ja, är inte det löjligt? Den goda mannen fick för sig att han var född till skådespelare.

Vi ha ju alla haft den perioden någon gång, den hör till barnsjukdomarna liksom mässlingen. Och man kan få recidiv vid mognare ålder, hvilket är farligare, alldeles som med mässlingen.

Hvad vår fabrikör beträffar började det med att han lärde känna en liten skådespelerska ... Han var ju parisare och han lånade ibland ut något vackert skåp, en sekretär eller ett snidadt bord till de finare teatrarna. För det hade han sin logebiljett och en petitrad på programmet: Maison så och så. Och ibland en liten bekantskap bakom ridån som äktenskapets Madame officiellt ej skulle antagas veta utaf. Med andra ord, parisare, som jag nyss sade.

Och fransman! Fransman i gester och minspel, attityder och poser. Det vill säga i butiken, i verkstaden, på bulevarden, på kaféet, i klubben och i hemmet. De äro ju skådespelare och figuranter, alla dessa fransmän, från kusken till markisen, som agera och uppträda inför sig själfva och vännerna, gatans främmande publik och husets portvakter och hyresgäster. De babbla och fäkta som vore det långa roller de hasplade ur sig och spelade med i. Men kanske just därför är det endast ett utvaldt fåtal som verkligen göra sig på en scen. Så dålig teater ser man sällan som i Paris. Kvinnorna räknar jag icke, det är ju mest sömmerskekonst.

Nåväl — fabrikanten ville vara aktör. Suzanne de Någonting hade ingifvit honom denna dråpliga idé. Man gjorde narr af honom, men det ökade hans ifver. Man skrattade honom hånleende midt upp i ansiktet. Det blef afgörande: nu visste han, att han var född för scenen, att det var han som på nytt skulle höja traditionen.

Intet kunde längre hejda honom.

Och hvad tror ni egentligen låg bakom det hela? — Endast en kallblodig penningmanöver, en stöld, ett bedrägeri, rent ut. Ack, de äro icke ovanliga, dessa maskerade röfverier, satta i scen på mänsklig fåfängas bekostnad.

Den vådevilleteater, som lilla Suzanne tillhörde, stod på fallitens brant. Hennes direktör (som naturligtvis var allt en man kunde bli i hennes lif) sade en afton:

— Du måste skaffa mig någon rik åsnas pengar.

Och då hon hopplöst höjde på skuldror och ögonbryn, framkastade han helt obekymradt, som hade det rört sig om en frukosträtt:

— Den där möbelsnickarn, som gnor här bakom kulisserna, är rik. Inbilla honom att han borde vara skådespelare! Om han vill bli min kompanjon, skall han få debutera hos mig ...

De brusto samtidigt i skratt vid tanken på denna debut, men direktören blef hastigt allvarsam, och han sade i den brutala ton, som Suzanne ofta darrat inför:

— Jag menar det.

Och tänk er, det blef så!

En afton debuterade snickaren i en förpjäs af en okänd författare. Direktören hade räknat ut att ingen människa af betydelse skulle befinna sig i salongen vid detta tidiga klockslag, men han hade räknat fel. Hela Paris var där, det riktiga, det hjärtlösa och obarmhärtiga Paris. Endast klacken, som af sparsamhetsskäl ej instuderats till detta öfverflödighetsstycke, saknades för en enda gång ... Hur kom det då sig att denna publik fyllde teatern från golf till tak? Helt enkelt emedan debutanten i två månader trots direktörens stränga förbud icke gjort annat än utbredt ryktet om den förestående händelsen. Det var genom butiken han nådde de tusen, som skulle skratta ut honom; han hade bokstafligt själf organiserat sin afrättning. En förfärlig afton lär det ha varit. Jag var icke själf där, men dagen efter talade man ju icke om annat. »Den kända fabrikanten,» skref en af de mest lästa bulevardtidningarna, »spelade rollen som han tillverkar en viss nyttig möbel. Tyvärr gick han till den grad upp i sin verkliga sysselsättning att han kom att erinra om möbeln i fråga, ja, blef en af dens viktigaste innehåll ...»

Nu skulle man tro att möbelhandlaren fått nog af den dramatiska illusionen. Men så var icke förhållandet. Direktören, som rasade öfver löjet och fiaskot, var slug nog att låta offret blöda vidare. Med skådespelerskans hjälp halade man den stackars monsieur Treize allt längre ut på svag is. Man förespeglade honom att en ny och helt annan uppgift skulle godtgöra nederlagen och ändtligen låta hans geni komma till sin rätt. Inbillningen, som är starkast hos de misslyckade, besegrade honom. Jag har hört sägas att hvarje ny roll kostade honom två hundra tusen francs. Han fick i allt fem nya roller. Efter den femte var han ruinerad.

De som togo hand om hans affär och ordnade den, skaffade honom en liten lifränta. Och nu se vi honom här hvar dag på d'Orsay. Men alltid ensam och under de tysta timmarna. Ja, han har till och med tagit försiktighetsmåttet att vända stolen så att han har ryggen åt kaféet. — Han har fått nog af publiken ...

Men har ni sett hur han, som annars kan likna en pajazzofigur, ibland, i något visst obemärkt och stilla ögonblick, får liksom en förklaringens svagt skimrande gloria öfver clownhufvudet? En solstråle lyser ned i piconglaset, och med ansiktet litet snedlutadt, ser det ut som om den utskrattade och så hjärtlöst skojade handtverkaren ännu drömde om gamla dagars brustna hopp, om ärans och konstens teaterförgyllda papptinnar ... Det är rörande.

Ibland har vi väl alla, här nere, önskat en liten minutens förflugna tanke: Om jag vore född fransman bara — — — Men jag tänker numera alltid: nej, gud ske lof att jag tillhör en annan ras!

*

Bastien serverade borta vid hörnbordet. Det var en mulen dag och från järnvägshallen trängde lukten af fuktig stenkolsrök.

Kaféet var nästan tomt. En vaktmästare kom med stapeln af illustrerade tidningar inom de slitna, blanksvarta läderpärmarna.

Monsieur Treize såg underligt och affekteradt upphetsad ut. Han grimaserade och kastade med hufvudet på ett utmanande sätt. Och till min förvåning såg jag att han svängt stolen ut mot lokalens tomma bord.

Han satt i Napoleonställning, med högra handen instucken under den knäppta bonjourens knappslag. Hans ögon sköto blixtar.

Det var min sista dag i Paris och jag dröjde till konserten. Till min stora häpnad stannade också monsieur Treize.

Då jag betalade, påpekade jag detta för Bastien.

— Ja, sade han, och redan efter första beställningen fick jag en hel francs i drickespengar, monsieur ... Det betyder mycket medlidande ... Mon Dieu — vingt sous!

Jag har senare hört förklaringen genom min vän, medaljören. Samma kväll, jag reste, skulle monsieur Treize uppträda som röfvarhöfding i ett stort utstyrselstycke på en tredje klassens förstadsscen. — Den eviga illusionen!

Han hade lyckats på något sätt pantsätta sin lifränta.

Början till slutet.

I salongens dunkel bli fåtöljernas ovaler svarta fastän de äro gula. Och väggspeglarnas glas se så matta ut som voro de målade.

Vid en parkettingång, där dagsljuset faller dammgrått mellan portiärernas springa, stå fyra herrar. Det är Huldschinsky, den rika bankirsonen, som är teaterns finansiär och hvars bleka, vänliga, redan trötta ansikte med de tunga, orientaliska ögonen uttrycker en resignerad och melankolisk fattning inför den nya utgift, ett nytt fiasko skall medföra. Det är vidare yngsta direktören, Ranner, smärt och elegant, med stark judisk prägel i ett lifligt spelande anlete, samt den främmande författaren. Den fjärde herrn känner ingen. Han står med ett svagt småleende, rak som en pelare och han kan vara en reporter, detektiv eller primadonnans älskare.

Vogel, meddirektören, står på scenen och talar till klungan af skådespelare. Det är pausen efter sista generalrepetitionens första akt. Dekorationen föreställer ett empirgemak. Den är stående för alla tre akterna, och en målare gifver därför sista retusch åt marmorskifvor och bronshörn. — Författaren tänker:

— Fy fan så det ser ut — glänsande nytt som på en möbelutställning ... Och jag hade ju skrifvit hvitt och grönt, men det här är lax och äggula ...

— Praktfullt, säger Ranner och drar ned en lock i pannan.

— Praktfullt, mumlar Huldschinsky.

På femte bänkraden sitter ett led tisslande och tasslande anförvanter till teaterns olika krafter. Uppe på en rad, hvilken ligger i djupt mörker, fnissar ett par unga kvinnostämmor. Det irriterar Ranner och han sänder en vaktmästare dit upp.

Öfver orkestergrafven är till vänster byggd en bro. På den går Vogel ned i salongen. Hans regissörsstol på en hög ställning, liknande en cirkusapparat och som kan skjutas på hjul, står i midtelgången. Men han kommer direkt på gruppen vid portiären. Han är blek och nervös och hans semitiska näsa ser större ut under spänningen.

— Hvar är Rimmel? säger han, hvar är Rimmel?

Rimmel är älskaren och andra akten börjar med hans entré.

Ranner blir genast eld och lågor.

— Hahaha, skriker han hånfullt och vrider sina smala händer, det visste jag! Rimmel är naturligtvis inte här ...

Han stoppar ned i en ficka anmärkningsblocket och guldpennan och störtar som en panter upp på scenen.

— Herr Zwicky, ropar han, ni var tillsammans med Rimmel i natt —

Zwicky, en mager och skinntorr komiker, protesterar indignerad:

— Nej, herr Ranner, nej, jag bedyrar ...

Men direktören rasar som en dåre. Han springer fram och tillbaka mellan soffor och pelare, slår sig med knutna händer i pannan, sliter ner håret och vrålar:

— Ungehört! Ungehört! Ungehört! Hab' doch die Herren zusammen geseh'n!

Här afbryter han plötsligt, då han ser maskinmästaren och en elektriker afprofva en kontakt mellan sidramperna. Han fiskar upp sin blocknotes.

— Kom ihåg att alla, alla, alla hvita ljusen brinna från vänster vid ridån i första akten. Och i fotrampen dessutom hvar femte röd ...

— Skall ske.

Han stryker ut anmärkningen och dånar vidare, vänd till komikern:

— Det är en skandal, en missaktning, en skymf, en skam — svara mig intet — mot mig, mot herr Vogel, mot författaren som enkom rest hit, mot kamraterna, mot kollegerna, mot sällskapet, mot professionen, mot teatern, mot konsten, publiken ...

I detta ögonblick kommer älskarinnan på scenen. Hon är så starkt urringad att hon tycks bära böstens vackra hvitpudrade halfklot på en bricka. Ranners blick stelnar en nyans. Han säger:

— Ni är charmant, fröken Bing.

Men därpå:

— Drucken naturligtvis, denna Rimmel! Utan moral, utan hänsyn — hvad säger till exempel herr

Zellermann?

Alla se på den berömda aktören. Han sticker handen under västslaget som Napoleon, och hans djupa stämma rullar ut öfver scen och salong:

— Att icke veta hvarför man arbetar är sorgligt. Att icke veta arbetets helgd är ännu sorgligare. Men sorgligast är bristen, den totala bristen på ansvar inför direktörer, kamrater och vårt kall!

Djup tystnad. Ranner går ned.

Författaren har sjunkit ned på närmaste säte. Huldschinsky står som en Buddha och ser mot scenen.

Då rusar en af statisterna in:

— Telefon från herr Rimmel!

Både Ranner och Vogel springa upp öfver bron. Författaren går ned till orkesterplanket.

Sekreteraren kommer samtidigt från direktionsrummen. Han säger kort:

— Rimmel har kört ikull med sin bil och ligger på landsvägen vid Rixdorff. Icke skadad.

Ett spektakel, hvars make den stackars författaren aldrig hört, bryter löst. Både Ranner och Vogel ryta som vilda djur och Zellerman dånar som en orkan. Fröken Bing skriker som ett litet barn.

— Krach ist da! Krach ist da! ropar slutligen Ranner, halft triumferande, och han ger sig till att springa i cirklar, slående med händerna åt sidan som om han flög.

Vogel stiger upp på ett bord och med väldiga slag i händerna får han tystnad omkring sig. Därpå talar han:

— Jag vill för sista gången påpeka det oerhörda uti att en skådespelare mot alla reglementen vågar inför en premiär bege sig utanför staden. Rimmel har härmed ödelagt sin karriär, ty han blir icke engagerad vid någon tysk teater tillhörande förbundet. Minns det, mina damer och herrar! — Nu samlas ni till nattrepetition klockan precis nio i afton! — Belysningen och alla scenarbetare stanna kvar för extra ljusprof! Adieu.

Han stiger ned och i ett mummel hör författaren hela truppen försvinna. — Hur skall det gå? undrar han.

Ranner tycks läsa hans tankar.

— Det skall jag säga, småler han. — Det blir en succès eller en teaterskandal. Omöjligt att afgöra.

Vogel torkar sig i pannan:

— Vi ha gjort vårt bästa.

— Ja, ja, skyndar sig författaren försäkra.

Salongen är tom. En pojke från restaurangen kommer med en bricka smörgåsar och renvin.

— Ät, hviskar Ranner, som nu är hes nästan till stumhet. — Kom hit, Huldschinsky!

Bankiren ler trött och vänligt.

— Hvad är det för vin? säger han och ser på etiketten. Så sticker han buteljerna tillbaka i kylaren:

— Å nej — hör piccolo, gå ner och hälsa från mig och säg att du ska ha två flaskor af mitt vin ...

De börja samtala kring brickan lugnt och halft skämtande. Författaren känner modet komma tillbaka. Och plötsligt säger han:

— Stackars herr Rimmel.

Ranner höjer axlarna:

— Ja — början till slutet ...

Den okända herrn som hela tiden stått kvar vid ingången, rak som en pelare, tar ett par steg.

— Från B. Z. am Mittag ... säger han halfhögt. Hans röst nyanserar med dunklet.

— Notis om Rimmel redan i morgon? mumlar han menande vidare.

Ranner ser oroligt på Huldschinsky.

Och utan att förändra minen i sitt trötta, vänliga ansikte reser sig bankiren, gräfvande i plånboksfickan.

Den okända får lif och ormar sig in mellan parkettbänkarna bakom de frukosterande.

Småler och bugar, småler och bugar, bugar ...

Rouge et noir.

***Till Hjalmar Söderberg*.**

— Karneval?

Och jag minnes den lilla eleganta taflan af van Beer, som icke mer är modern, och hvars reproduktioner ej längre fyller bulevardkonsthandlarnas fönster.

Men i min barndom var van Beer populär, och det stora mondäna namnet, som kom likt en fläkt från världsstäderna upp till Nordens mörka och vintertrista småköpingar; som förde med sig söderifrån suset af skratt under rasslande palmer, sol öfver blåa haf och hvita tänder inom röda läppar. Som gaf visioner på miniatyrdukarna af hvad man med bankande pulsar läste i förbjudna böcker: Nana och Sappho, dandyns och kokotternas, budoarernas modemålare; smink och puder, strumpebandets och det briljanterade skospännets färgpoet. Hörseln fångade som i en dröm knallarna från guldhalsade buteljer, hviskningarna bakom paljetterade solfjädrar och Métras vällustiga musik. Hvita terrasser, guldkarmade soffor, en liten bjäffande silkespudel. Pjerrot och Pjerrette. Det blixtrar ur den svarta halfmaskens ögonhål. Karneval! mystiska trollformel till lifvet långt utom — under det snön faller i den blånande vinterskymningen öfver bokhandelns våta ruta, och gasen lyser som små skrumpna citroner i den lilla nordiska stadens trånga gator. Därute — en ros, en handske och doften af Parfum Ideal ...

*

Han var i rödt, ty han var en Harlekin, och dräkten var bara lappar — fast af siden. Hon däremot var i svart, svart och hvitt i sneda rutor, likt spelkortens ruter äss. Den trekantiga hatten med rosetter i snibbarna satt käckt öfver hårets lysande blonda burr, och under den runda armen, tryckt lätt mot bröstet, högt öfver den långa, svarta handsken, där huden stramade naken och hvit, höll hon träsvärdet, ty hon var kvällens Columbine.

De valsade till La Vague. Det bonade golfvet under dem speglade klackar och vrister, och takets kristallkronor tycktes svänga med i rytm med musiken. Ur sorlet rundt om hördes rop och applåder.

Sedan valsade hon med en svart abbé. Därpå dansade hon med en prins i röd frack och arrogant monokel. Hon valsade med många. Harlekin dansade icke. Han väntade på Columbine.

Och på nytt famnades de och hvirflade rundt.

Det var länge att de så dansade. Tiden upphörde och de märkte icke dens flykt emedan lifvet blef en enda karneval och de ständigt voro Harlekin och Columbine.

Och öfverallt var det musik. I luften bodde en osynlig orkester som spelade La Vague och natt och dag flöto samman i ett skimrande sorl.

Men en dag var det slut och det var en bitter dag. En hemsk, grå gryning stod utanför fönstren, och festens reliker, som lågo strödda och trampade på ett solkigt golf, liknade vissnade grafblomster.

Columbine gick. Hon gick till ny karneval och med en som icke bara var en lifvets Harlekin utan också kunde dyrt förgylla karnevalens glädje.

Den dagen växlade de två maskerna dräkter. Harlekin var icke längre röd utan liknade ett spöke i svart och hvitt. Men Columbine strålade som en ros.

*

Après le bal! Sådant nonsens kan man finna på, då man en natt i en gammal gömma hittar ett blekt kort af van Beer.

La Vague! Rödt och svart blandas med åren och bli till ett. Métras toner ljuda brustna som krossade glaspärlor och allting är bara reminiscenser som efter alla karnevaler: en vissnande ros — en skrynklad liten handske och den svinnande doften af Parfum Ideal ...

Sommarspel.

I.

Går jag en viss väg genom skogen ned till hafvet, som är Kattegatt, tycker jag att sceneriet vandrar med, men i motsatt riktning, alldeles som dekorationen i En midsommarnattsdröm på en Drehbühne.

Det börjar sedan jag hunnit öfver den första smala uthuggningen, hvilken skogvaktaren kallar en brandlinje, och kommit in i en följd af kulissordnade dungar som efter hvarandra resa cypressformade granar, molnrundade björkar och bladdallrande bokar på barrbrun grund. Det är glest mellan stammarna och ofta öppna gläntor, och borta öfver ljungmarkernas violetta band drar klitternas kullryggar i en böljande rand och den horisonten vrids sakta för mina ögon och får skogen att snurra. Fjädermolnen högt i det blå och den hvita flygsanden under mina fötter mellan tufvor där insekter ila, glänsande rådjurshufvuden under häckarnas låga hvalf och sjömärkenas aflägsna toppar inom hårkammen af blånande strandhafre — allt glider, vandrar, rinner omärkligt steg för steg som i ett mig allt omgifvande, strålande stort timglas. Det blir till en lätt svindel af ljus och rörelse, och ljudet långt bort från strandens rullande vågbrott endast ökar vibrationsruset.

Detta är när solen flödar så man i allt guldregnet kommer att tänka på flytande honung och längtar dubbelt starkt att stigen skulle sluta och det salta skummet spruta kring kroppen. Men i stället dras konturerna så

sakta bakåt och foten trampar djupare i sandens rullande silfverkorn. I motsatt riktning mot min väg vandrar naturens lefvande träd — liksom teaterskogens döda — på en Drehbühne — —.

II.

När det regnar är det lättare, går fortare att nå stranden. Luften är svalare, horisonten leker icke karusell och, framför allt, sanden är fastare för foten att trampa.

Det dånar i bränningen och hvar nionde våg rullar större öfver den bruna bädden med musslor, skal och maneter. I klittens eko kör det som med kanonlavetter.

Maneterna. De ligga uppvräkta och oformliga, stundom stora som oxhufvuden, ibland blodiga i det grågröna som rabarbergröt, och deras slemmiga, brännande, äckliga svampmassa skälfver under vindstötarna. Strandlössen hoppa omkring dem.

Vi män följa med blickar och pekningar en kutter som länsar. Den har rödbruna segel och grönt skrof, och ett par stora bokstäfver och ett nummer står i stäfven. Om den kokar vattnet i blankblått. En blek solstrimma skär snedt igenom skyflagorna och då lyser den flygande båten som en glad palettfläck eller en dansande fjäderboll.

Längre bort mäta kvinnorna längden af deras utslagna hår som fladdrar likt tång. De smärta kropparna stå kvicksilfverhvita mot en hög, kautschukgrå molnbank. Skratten ljuda öfver till oss som toner ur stora spelande snäckor.

Men barnen tumla som bruna korkflöten i närmaste strandbrytningen. De ta sista svallet, hvars försök till rytande blir ett hest hundmorrande, med ryggen, och så slår ringlarna brutna omkring och skvalpar i en smekning mot deras små trinda tritonmagar.

Regnet kommer på nytt och duschar de nakna lemmarna. Måsarna skräna in öfver land och långt ute skär i sicksacklinje repan af en blixt fondväggen. Himlens muller och hafvets buller blandas. Vi tända piporna i lä af en klitt, röken doftar som de bredbladade landen i Virginia.

Sanden yr och det hvisslar i marhalmen.

III.

Öfverst på en hög kulle står ett hvitt och brunt hus med brutet svart tak och gröna fönsterluckor. Ingen bor där.

Nu är det sommarskymning. Det vill säga natten är så ljus som den kan bli — om ett par timmar blir den ljusare. Det hänger som bleka rosor i luften öfver skogen i nordost.

Nedanför kullen på min sandplan sitta vi vid ett litet bord med glas och hvitt vin i smalhalsade buteljer. Under oss ligger en vid sumpmark med gröna tufvor där bönderna ta upp torf. Det ryker lätt från kärrhålen och en stork spetar omkring och letar grodor i ängsdimman.

— Hvarför bor ingen däruppe? säger någon och pekar med pipskaftet mot huset på kulltoppen som ser helt hemlighetsfullt ut i den mystiska belysningen.

— Det spökar, svarar landskapsmålaren som i tio års tid har studerat trakten i alla årstiders belysningar och kan måla hvilken stämning som helst blundande.

— Hvad är det för ett spöke?

— Det är sista ägaren. Han var en underlig en, när han lefde. En liten rentier från hufvudstaden. Så kom han hit och köpte hela kullen och högst upp lät han bygga den där villalådan. Gumman i bondgården där nere ombesörjde maten och två gånger i veckan kom bryggarvagnen med öl och sodavatten. Brännvin och whisky kom i stora lårar från närmaste station och man kunde tro att det var ett sommarhotell fylldt af semesterlediga handelsresande i stället för en ensam man som konsumerade varorna, så hastigt och lustigt gick det. Han sof om dagarna, men hela nätterna satt han på den där altanen eller terrassen, eller hvad det skall kallas, och drack och rökte och skrattade och pratade för sig själf. Ibland sjöng han en stump och skålade ut i luften och det kunde också hända att han gaf till ett par plötsliga hojtanden eller skrik, som kom en att fara upp ur sömnen och fick hundarna till att ge skall. För resten hade han en kikare, som han på eftersommarn kikade i på stjärnorna och en liten himmelsglob bredvid flaskorna på bordet. Aldrig någonsin kom ett bref eller ens ett vykort till honom, icke heller en tidning. Och han gick aldrig ner från sin kulle.

— Men om vintern?

— Om vintern bodde han i staden. Men nästa sommar, redan i slutet af april var han här igen. Och så för två år sen, det var i september, hängde han sig. Det var tyst en natt, och då gumman kom upp med frukost nästa dag, hängde han där på en verandastolpe stel och kall. Så kom en släkting och ordnade och stängde huset och sen har det varit outhyrdt ... Kullen och det hela är till salu, men det har inte hörts af några spekulanter.

— Spöken?

— Ja — folket häromkring påstår att om natten ha de sett en hvit gestalt komma ut genom altandörren och skåda ut i luften och skrika till så deras hästar skyggat ner i diket ... Och ofta tjuta hundarna så underligt.

— Prat, låt oss gå dit upp.

Vi sågo alla upp mot den lilla bruna och hvita villan, hvars gröna luckor i juniljuset ännu hade färg från midsommarsolen emedan de sutto så högt. Det blef helt tyst kring bordet.

Något klapprade och slog bakom oss. Vi ryckte ovillkorligt till.

Det var storken som lyfte. Med de morotsfärgade benen stelt sträckta bakåt flög den öfver kullen och spökhuset upp i en luft som syntes sammansatt af finaste aska och opal.

IV.

Insjön är en vassomkransad oval och på en liten höjd sitter målaren och afbildar ovalen.

Jag ser honom så hvar förmiddag då jag går »koncipieringstur» i en gammal allé. Vi utbyta endast en hälsning på afstånd för att ej störa.

Men en dag vinkar han.

Jag kommer upp till studiestaffliet som med snören är spändt till kilar i jorden för blåstens skull.

— Färdigt, säger han förnöjdt.

— Det är alldeles ypperligt, säger jag, ty dels är det så, dels behöfver man efter den frasen icke säga mera. Möjligen mumla ett par gånger i eftertänksam upprepning: ypperligt — ypperligt ...

Men så ser jag att det i taflans förgrund står två höga träd som alls icke finnas i verkligheten framför den

blåskimrande ovalspegeln.

— Hvad är det! utbrister jag.

Han skrattar:

— De där två växa i allén därborta — men jag har flyttat öfver dem här på duken ty folk vill prompt ha det så! Det gör för resten motivet vackrare.

Och när jag igen går i den gamla allén, fram till kröken och tillbaka till knuten, fram och tillbaka, tänker jag på hur det skulle vara om man så där lätt kunde flytta om ett och annat för att göra motiven skönare. Flytta om både det ena och det andra — som folk prompt vill ha det. En karaktärsändring här, en retuschering där; fylla i hvar det fattades och utplåna där det var för mycket. Nivellera immerbadd till dess det var som folk ville att det skulle vara.

Men vinden friskar. En ljum vind med ängsdoft ty skogen ligger för och har destillerat af hafssältan och tillsatt grandoft och blomessens. Nu går jag min stig i alla fall för att komma ned till ljungen, klitterna och den sjungande bränningen.

Ju längre jag går dess starkare susar det, och miljön börjar vandra tillbaka i det starka solskenets trollglans öfver naturens stora Drehbühne. Kattegatt är blå i dag med snötoppar, och det blåser i min tunna jacka som i en smällande vimpel.

Välsignade midsommar! Man skall inte tänka den tiden utan bara svälja hvar solminut som skänks oss i lifvets korta sommarspel.

Tibirke, 1910.

Paviljongen.

Den nyligen aflidna målaren Werckmann — som bekant gift med en svensk dam — har under ett besök, jag en gång hade nöjet aflägga i hans Münchenhem, berättat mig följande.

*

— Ni beundrar nu min praktfulla ateljé, mina konstskatter och samlingar, mina sällsynta möbler — alla dessa ting, som jag tvingas stapla upp omkring mig, liksom mina vänner och kolleger, Stuck och Kaulbach, emedan våra amerikanska kunder fordra det. Men det är knappt tjugu år sedan då jag icke hade smör till brödet och — hvad brödet beträffar — förtjänade det, liksom Kaulbach, genom att måla de tarfligaste gratulationskort.

Det skulle vara en synd om jag nu kom med den lögnaktiga frasen att »de åren voro likväl mina lyckligaste — drömmarnas — kampens» et cetera. Tvärtom. Jag afskyr minnet af dem! Men naturligtvis: den gången var jag ung, och det tillhör ungdomen att i all dess fattigdom dock få upplefva något som senare icke skulle haft samma färg och charme som just då. — Och den lilla skissen i den gröna portföljen, som väckte er uppmärksamhet, var en sådan ungdomsminnets lysande daggdroppe. Här ska ni få den enkla händelsen som ram kring det bleka blyertsutkastet!

En ovanligt varm julidag befann jag mig helt allena på en dammig landsväg, hvilken jag trodde förde till den lilla byn Dachau, där några unga konstnärer svulto och målade. — Landskapet i trakten lär likna ert Skåne, har min hustru sagt.

Jag gick i tankar. Hvad tänkte jag? Det behöfver icke sägas att jag nu ej mer kan minnas dessa grubblerier, men det är säkert nog att antingen gällde mitt allvarliga öfvervägande några tuber och lärftstycken eller också en sejdel och en bit korf ...

Hettan var tryckande. Den hvilade under min gamla halmhatt som en glödgad metallring. Ögonlocken föllo ned och jag orkade icke lyfta dem. Med gapande mun som en idiot, släpade jag mig långsamt fram, likgiltig och apatisk, grå af damm högt upp öfver knäna.

Nu åker man på en kort stund ut till den lilla målarbyn. Men då rullade en gammal diligens från fyrtiotalets fridfulla tid fortfarande på gula och tunga hjul mellan städerna och till och med ännu skall ni finna denna gengångare på gränsen af Würtemberg. Men icke ens den blygsamma afgiften till taket på detta fortskaffningsmedel ägde jag. Jag hade bokstafligt icke en pfennig i fickan — allt hvad kavajen hyste var ett par fullklottrade skissböcker, några pennstumpar och en fällknif.

Det var icke första gången, jag gick den vägen, men landskapet, ehuru nog så typiskt och tacksamt för en bajersk bondeskildrare, tilltalade mig icke. Det var ett flackt lågland med några kullars svaga rundningar vid horisonten, med enstaka pilar och små, nedtryckta hus, liknande hvita askar. Ibland rörde sig något hvitt mot det djupgröna. Det var gäss. Förgäfves spanade jag efter några lummiga kronors hvälfningar eller en dal, en flod, som kunde bryta perspektivlinjen. Men endast några små ulliga moln stucko upp och seglade öfver den blå, värmedallrande himmelsytan. Det förekom mig i mitt trötta och värkande hufvud som om allt var upp- och nedvändt, och att jag rörde fötterna i rymden under det att den blå kupan öfver mig var hafvet med hvita skumbrusningar.

Och sålunda gled jag automatiskt och halfsofvande vidare.

En djup tystnad. Vindstilla. Solens strålar lodräta och drypande som smält vax. Under ögonfransarna kunde jag se min skugga hopkrympt till en violett cirkelfläck.

Och jag gick vidare, kännande värmen som en ångvåt vinterrock och med strupen dammfylld och torrskrumpen.

En timme, kanske mer. Då stannade jag med ett ryck. Hvad var detta?

Har ni aldrig råkat ut för något dylikt? — Det är nämligen den högsta jordiska formen för äfventyr: att plötsligt upptäcka sig försatt utan ens eget medvetande till annan miljö i alla afseenden.

En sval vind blåste om mitt upphettade ansikte. Några stora regndroppar föllo på mina skor och satte stora svarta fläckar i det mjölliknande stoftlagret. Solen var försvunnen och himlen blygrå — i norr blåsvart. Som jättelika guldspindlar sprungo blixtar öfver hvalfvet. Men det underbaraste var att vägen krympt ihop till en stig med hög och frodig skog på ömse sidor och svann i en krök framför mig. Då jag vände mig, såg jag hur den likaledes, som ett stort S, vindlade bakom mig. Förklaringen var naturligtvis den att jag i mitt slöhetstillstånd kommit till ett vägskäl, och då den stora landsvägen svängt, hade jag fortsatt mekaniskt att gå rätt fram — följande den mindre stigen. Vidare hade jag så småningom sänkts i en af de talrika dalar, vårt land är rikt på, och som ligga likt stora fallgropar, döljande träden i terrängen. Nu såg jag också till vänster en smal flod. Den var mig okänd — förmodligen en biarm till Isar. Och hvad väderombytet beträffar är det också vanligt hos oss — de komma från de nyckfulla alpregionerna, dessa luftens plötsliga lynnen. Ni vet, ni kan se vår alpkedja som en praktfull kuliss, så att säga från stadsporten. — Men i första ögonblicket verkade scenförändringen som en blick i en trollspegel.

Skulle jag gå tillbaka eller fortsätta? Till Dachau förde säkert icke stigen, men det gällde att om möjligt komma snabbt under tak, ty nu bröt ovädret löst. Hvar fanns närmaste hus, kåk — en stuga, en lada? Jag

inbillade mig att instinkten pekade framåt och därmed började jag halfspringa mot kröken, som tycktes gå in i en vild häck af täta snår och sammanslingrade grenar.

Men då jag nådde svängningen stannade jag besviken. Stigen löpte vidare däremot — löpte bort ifrån mig i det oändliga, med små koketta slingringar, tills den helt blef borta för blicken i skogens och ovädrets blå skymning. — Och nu störtade regnet rasande ned.

Det var icke strålar, det var spann som tömdes öfver min stackars hatt och det tycktes lofva att bli vattenfall, skyfall, syndaflod. Åskan stämde i, mullrade först på afstånd, brummade sen som vilda djur och brakade som fallande träd inne i skogens dunkel.

Jag hoppade öfver ett igengrott dike och försökte tränga in i den vilda häck, jag förut sett på afstånd och som nu visade sig verkligen vara ett tätt, igenväxt snår, hvilket utan tvifvel en gång planterats. Det var svårt, och jag ref mig på taggar och törnen, men så lyckades det och jag befann mig i en gammal öfvergifven trädgård, där jag kunde se de raserade och af allt slags ogräs öfverväxta lämningarna af en husgrund. Men i ett hörn såg jag till min glädje det skydd, jag sökte. — Det var en stor, förfallen, och som jag trodde mig uppfatta, åttkantig paviljong.

*

Hur skulle jag komma in? Jag sprang rundt byggnaden (den hade mycket riktigt åtta sidor), men såg ingen dörr. Uppe under taket sutto fönster — med färgade rutor, tyckte jag — men det var för högt från marken. Vid andra hvarfvet upptäckte jag dörren, jag hade varit för snabb i vändningarna: där var en liten enkel trädörr af samma gröngula mossfärg som väggen. Den var låst.

Har ni någonsin gjort inbrott? Vi ha svårt att föreställa oss i allmänhet att människor bli tjufvar — jag för min del vågade på akademien icke öppna min kamrats målarskrin för att låna en kolspets, och än i dag tror jag, att jag icke kunde förmås, exempelvis, att i min egen hustrus frånvaro dra ut hennes byrålåda om jag letade efter ett eller annat. Men det är ju situationen och nödvändigheten som skapa om oss. I detta tillfälle kände jag mig halfdränkt, om lä var icke att tala — regnet störtade med samma våldsamhet från alla sidor. Och ändå hamrade jag högtidligt på dörren till detta tomma ruckel, innan jag skred till våldshandlingar.

Men därpå väntade jag icke. Jag kunde se att låset var ett vanligt simpelt lås af den konstruktion, vi kalla »enfaldigheten». Allt jag behöfde göra var att trycka tillbaka den lilla järnkolfven, som skymtade i den med tiden vordna tumsbreda dörramsspringan. — Och jag tog upp min fällknif och utförde den enkla manövern.

Då dörren gick upp befann jag mig i en mörk skrubb, som var ett slags förstuga. En blixt upplyste i samma ögonblick interiören och jag såg att en inre dörr ledde till paviljongens heligaste. En gång inne på brottets bana fanns ju intet skäl för att icke fullt njuta frukten. Så jag steg på.

Det var ett slags salong, jag befann mig i. Det var skumt som i en gammal gotisk katedral — ljuset föll genom de vid taklisten placerade små rutfönstren, hvars glas voro i fyra färger: gult, blått, rödt och mjölkhvitt. I taket hängde en liten kristallkrona, dammig och gulbleknad, med gamla, vackra bronsemblem, korsade facklor och kransar. I lampetterna sutto ännu halfbrända vaxljus af samma färg som prismorna, hvilka liknade bärnstenstårar. De åtta väggytorna upptogos af dörren, ett miniatyrklaver, en empirspegel på konsol, en chiffonjé, en rokokolänstol, två ovalbord med ostindiska krukor och — ett staffli. Det var tomt.

Öfver hvardera bordet hängde i inlagda mahognyramar några små silhuettporträtt.

Det luktade mögel och fukt i paviljongen.

Vid åsynen af detta tomma staffli fick jag en underlig känsla af att stå på heligt rum och jag blottade

hufvudet. — Ingen kunde ha målat i denna belysning, men den färgfläckadeareställningen (den var så gammaldags att förhöjningen skedde med snören, som löpte från vefinrättningen) sade mig tydligt att en konstnär brukat den. — Hvem?

Jag såg mig omkring.

Regnet trummade fruktansvärdt på yttertaket, hvars betäckning säkert var kopparplåt. Blixtarna fingo genom de kulörta glasen reflexer liknande bengaliskt fyrverkeri, och den matta spegelytan återgaf dem som i dimma. Ibland sopade vinden några drypande grenar mot rutorna, och då var det som om händer af drunknande afskedsbedjande knackat på.

Jag stod stilla midt på golfvet under den lilla kristallkronan. Den klirrade ibland vid en åskskräll som hade den sakta hviskat en bön. Och det förekom mig på nytt, att jag var i ett tempel.

Slutligen satte jag mig i rummets enda stol, rokokomöbeln. Den stod snedt emot det tomma staffliet.

Hur länge jag satt där, minnes jag icke mer. Men jag känner ännu den känsla, som sakta, likt ett från synranden långsamt stigande moln, kröp öfver mig. Och jag tyckte att allt vissnade och blef till skrumpet löf — som grafvårdens glömda kransar.

Där stod ett staffli.

Hvem hade en gång arbetat inför det och sökt att lägga all sin konstnärssjäl på dess altare?

Småningom, allt efter som jag grubblande betraktade vårt kalls oerkända symbol — ty det är ju paletten, som upphöjts till emblem, liksom man hos diktarna låter fjädern, icke det tunga skrifbordet, beteckna ståndet, vaknade sällsamma minnen. Jag tyckte, att jag kände igen alla dessa ting, dessa gamla möbler, ja äfven paviljongen. Det var som hade jag sett det alltsammans en gång förr — men icke i lefvande lifvet utan i en dröm. Jag blef allt underligare till mods och stirrade nästan i fasa omkring mig. Utanför föll regnet och skymningen låg tät, men åskknallarna hade upphört. Det knäppte hårdt i chiffonjéen, som hade den rämnat, och jag spratt till. Hvad var dock detta? Hade jag lefvat en gång förr — för ett sekel sedan, var det någon sanning i hvad en del påstodo, att vi komma igen och lefva om våra lif? Jag log åt mig själf — nej, reinkarnationen var mig främmande. Men dessa möbler, detta obeskrifliga något, som fyllde den åttkantiga paviljongen med ett hemlighetsfullt lif, en mystisk hågkomst ... Jag slöt ögonen och sökte tänka mig tillbaka.

Genom de slutna ögonlocken tycktes det mig att ett ljust skimmer spreds som då man ser mot ett rosenfärgadt musselskal. Allt hade blifvit så tyst och då jag åter såg upp fann jag, att en sjunkande sol klart belyste takrundens färgade rutor, och i detta varma ljus stod på en gång hela gåtan löst och jag sprang upp från stolen.

Ja, så var det! Alla dessa gamla reliker hade jag sett otaliga gånger — på otaliga taflor. Hvad hette han, den gamla, en gång så eftersökta interiörmålaren — ack, hans namn var redan glömdt, ehuru han icke varit död en generation ännu ... Rundt om mig stod hans gamla modeller, här hade han bott och verkat, härifrån hade han sändt ut massan af de små tysta genrebilder och stämningsbitar, som en gång mot höga pris hängdes i gallerier och hos enskilda. Nu kände jag igen det hela: utanför, i trädgården, hade han suttit och genom den öppna paviljongdörren i det fylliga och dock dämpade glasljuset fått samma, i det oändliga varierande motiv. »Det gamla klaveret», »Länstolen», »Porträttet», »En stilla vrå», »Mormors hörn», »Den tomma stolen», »Min paviljong», och så vidare, hvad allt han behagat kalla sin älskade specialitet. En fin och from konstnär hade han varit och stort erkännande hade han också fått. Men nu var alltsammans borta — och i denna bortglömda skogsvrå stod, sedan villan raserats, genom någon underlig nyck blott kvar hans gamla

verkstad. Nu nämndes aldrig mer hans namn och ingen samlare brydde sig om att på auktionerna ropa på hans taflor. De kunde fås för några mark och i muséerna voro de för länge sedan undanflyttade till dammiga och mörka hörn. Det hade kommit nya gudar och äfven långt skickligare och modernare specialister, både nordiska och tyska, på hans lilla läckra område. En verklig storhet hade han visst icke varit som brutit bana och bildat skola, men äfven de glömmas ju hastigt. Tänk, att jag icke ens kunde minnas hans namn! — Gripen af en idé gick jag fram till staffliet.

Jo, mycket riktigt — där på högerskalmen var skuret ett sirligt snirkladt stort C., precis som han brukade signera i nedre hörnet till höger på sina små, dyra dukar. Cossack, var det, Cossack, den gamla Cossack! Jag stod i den döda och glömda mästarens, i Cossacks berömda ateljépaviljong.

En Cossack, hette det en gång. Och hvar och en måste ha »en Cossack». — Nu vet ingen mer än någon enstaka samvetsgrann konsthistoriker af den gamla skolan hvem Cossack var ...

I katalogerna står helt meningslöst namnet kvar med de två årtalen, stjärnan och korset, begynnelsen och ändan. — Liksom för hundra andra. Det ser ut som inskriptionen på en grafvård — och det är allt som blir kvar af den odödlighet, vi små stackare drömma och kämpa om!

En hviskande stillhet hvilade inom paviljongens åttkant — en stillhet som minde om tysta slöjor af rökelse, hvilka svepa kring tomma katedralers altarrundlar. Och så detta staffli — — —

Länge stod jag och såg på det tomma staffliet under det skuggorna blefvo djupare omkring mig. Måhända var det en ödesdiger stund, som blef grundläggande för min framtid, hvilken medfört professorstiteln, ordnarna och de stora honoraren. Men som tog illusionen om »odödligheten».

Och då jag till sist ryckte mig lös ur denna vakna dvala och kom ut i den vilda trädgården greps jag af oändligt svårmod. Skogen stod still som död, regndropparna föllo sakta som tysta tårar från grenarna, det var grafmörkt mellan stammarna och högt öfver trädens toppar flammade en blodig aftonrodnad. Men luften var kylig och källren och djupt inne i skogen sjöng en näktergal.

Så godt jag kunde slöt jag dörren till den gångna konstnärens paviljong. Och med knifspetsen ristade jag på den fuktiga, ärggröna ytan:

Vanitas Vanitatis!

Noter
1)

Jiddisch: »Jag gratulerar!»